

Tuomas Iso-Markku, Matti Pesu ja Juha Jokela

Euroopan unioni turvallisuusyhteisönä: Kansalaismielipide, asenne- ja arvoympäristö

Joulukuu 2018

Valtioneuvoston selvitys-
ja tutkimustoiminnan
julkaisusarja 68/2018

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtioneuvoston kanslia, 11.12.2018		
Tekijät	Tuomas Iso-Markku, Matti Pesu ja Juha Jokela		
Julkaisun nimi	Euroopan unioni turvallisuusyhteisönä: Kansalaismielipide, asenne- ja arvoympäristö		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 68/2018		
Asiasanat	Euroopan unioni, kansalaismielipide, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka		
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	-		
Julkaisuaika	Joulukuu, 2018	Sivuja 81	Kieli Suomi

Tiivistelmä

Euroopan unionin turvallisuusympäristö on muuttunut huomattavasti viime vuosien aikana. Samalla keskustelu EU:n roolista kansainvälisessä politiikassa sekä eurooppalaisessa turvallisuudessa on kiihtynyt, ja EU on myös ottanut edistysaskelia turvallisuus- ja puolustuspolitiikan lohkoilla. EU:ta kohtaan asetetaan lisäksi yhä suurempia turvallisuuteen liittyviä odotuksia niin jäsenvaltioiden hallitusten kuin kansalaistenkin keskuudessa.

Tämän raportin tavoitteena on tutkia kansalaisten näkemyksiä ja niiden taustalla vaikuttavaa asenne- ja arvoympäristöä, jotka liittyvät EU:n toimintaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Hyödyntämällä turvallisuusyhteisön käsitettä raportissa arvioidaan kansalaisten näkemyksiä EU:sta niin poliittisena yhteisönä kuin myös turvallisuustoimijana.

Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että turvallisuuskysymykset ovat kansalaisten mielestä olleet EU:n integraatioon liittyvissä odotuksissa tähän mennessä toissijaisia. Viime vuosina terrorismi ja muuttoliikkeen hallinta ovat nousseet EU:ta läpileikkaaviksi huoliksi, joihin vastaaminen on kansalaisten silmissä aito prioriteetti nimenomaan EU-tasolla. Turvallisuusyhteisönä EU on monimuotoinen, mutta kansalaisten kesken tuntuu vallitsevan yhteisöllisyyttä, jonka varaan voi rakentaa muun muassa turvallisuuspoliittista solidaarisuutta.

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2018 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokaytoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare & utgivningsdatum	Statsrådets kansli, 11.12.2018		
Författare	Tuomas Iso-Markku, Matti Pesu och Juha Jokela		
Publikationens namn	Europeiska unionen som säkerhetsgemenskap: Medborgarnas attityder och värdegemenskap		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 68/2018		
Nyckelord	Europeiska unionen, medborgarskap, utrikes- och säkerhetspolitik, säkerhets- och försvarspolitik		
Publikationens delar /andra producerade versioner	-		
Utgivningsdatum	December, 2018	Sidantal 81	Språk Finska

Sammandrag

EU:s Säkerhetspolitiska omgivning har förändrats betydligt under de senaste åren. På samma gång har diskussionen om EU:s roll i den internationella politiken och den europeiska säkerheten tilltagit. EU har också gjort framsteg inom säkerhets- och försvarspolitik. Utöver detta lägger såväl medborgare som medlemsstater större förväntningar på EU och dess säkerhet.

Syftet med rapporten är att granska medborgarnas syn på EU:s åtgärder inom säkerhets- och försvarspolitik utifrån deras värderingar och attityder. Genom att använda sig av begreppet säkerhetsgemenskap i rapporten bedöms medborgarnas syn på EU som en politisk gemenskap och en säkerhetsaktör.

En central slutsats av forskningen är att säkerhetsfrågorna hittills har spelat en sekundär roll i medborgarnas förväntningar beträffande Europaintegrationen. Under de senaste åren har terrorismen och kontrollen av migration vuxit fram som genomslående bekymmer i EU, och att behandla dessa frågor på EU nivå har varit viktigt för medborgarna. Som säkerhetsgemenskap är EU mångfasetterad, men bland medborgarna tycks det råda en gemenskapsanda som till exempel en säkerhetspolitisk solidaritet kan bygga på.

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan för 2018 (tietokayttoon.fi/sv).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

DESCRIPTION

Publisher and release date	Prime Minister's Office, 11.12.2018		
Authors	Tuomas Iso-Markku, Matti Pesu and Juha Jokela		
Title of publication	EU as a Security Community: Public opinion, attitude and value environment		
Name of series and number of publication	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 68/2018		
Keywords	European Union, public opinion, foreign and security policy, security and defence policy		
Other parts of publication/ other produced versions	-		
Release date	December, 2018	Pages 81	Language Finnish

Abstract

The European Union's security landscape has changed considerably in the recent years. At the same time, debate about the EU's role in international politics and European security has intensified, and the EU has made progress in various security and defense policy domains. In member states, expectations towards the EU's contribution to security are growing stronger among governments and the public alike.

This report evaluates public attitudes and values concerning the EU's agency in field of security and defence policy. By applying the concept of security community, it investigates public opinion and attitudes on the EU as a political community and a security provider.

The main conclusion of the report is that, heretofore, security and defence policy issues have been largely of secondary interest to EU citizens. However, recently, terrorism and migration have grown into EU-wide concerns, and, in the eyes of the public, tackling the challenges on the EU level has become a genuine priority. As a security community, the EU is diverse, but among the public there exists a certain shared sense of community, on which it is possible to build, for example, mutual solidarity regarding security concerns.

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research for 2018 (tietokayttoon.fi/en).

The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1. Taustana EU:n heikentynyt turvallisuustilanne	2
1.2. Raportin tavoitteet, menetelmät ja rakenne	3
2. EU TURVALLISUUSYHTEISÖNÄ	8
2.1. EU omintakeisena poliittisena yhteisönä	8
2.2. Turvallisuusyhteisön keskeiset piirteet ja Euroopan integraatio	10
2.3. EU:n turvallisuuspoliittinen toimijuus	12
2.4. Muuttuva toimintaympäristö ja EU:n turvallisuuspolitiikan kehitystrendit	14
2.5. Jäsenvaltioiden eriävät näkemykset ja EU:n muuttuva sisäinen dynamiikka	16
2.6. Suomalainen keskustelu EU:sta turvallisuusyhteisönä	17
3. KANSALAISMIELIPITEEN MERKITYS TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIIKASSA.....	19
3.1. Yleisen mielipiteen vaikutus ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan	19
3.2. Kansalaisten EU-asenteita koskeva tutkimus.....	20
3.3. Aiempi tutkimus kansalaisten näkemyksistä EU:sta turvallisuustoimijana	22
3.4. Raportin analyttinen viitekehys	25
4. KANSALAISMIELIPIDE, ASENNE- JA ARVOYMPÄRISTÖ EU-TASOLLA.....	27
4.1. Kansalaisten näkemykset EU:sta poliittisena yhteisönä ja järjestelmänä	27
4.2. Jäsenvaltioiden välinen rauha EU:n kulmakiviä	36
4.3. Eurooppalainen uhkakuvasto	38
4.4. EU:n kansalaisten näkemykset turvallisuustoimijoista	42
4.5. Mitä turvallisuutta edistäviä toimia kansalaiset odottavat Euroopan unionilta?	44
5. KANSALAISMIELIPIDE, ASENNE- JA ARVOYMPÄRISTÖ JÄSENVALTIOISSA ...	50
5.1. Jäsenvaltiotason näkemykset EU:sta yhteisönä ja poliittisena järjestelmänä	52
5.2. Jäsenmaiden uhkakuvasto	60
5.3. Kansallisen tason näkemykset kansainvälisistä järjestöistä ja suurvalloista	62
5.4. EU:n yhteiset politiikkatoimet.....	64
6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET	70
7. LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA	75

Lyhenteet

EI2	Euroopan interventioaloite (<i>European Intervention Initiative</i>)
EU	Euroopan unioni
EMU	Talous- ja rahaliitto (<i>Economic and Monetary Union</i>)
ICC	Kansainvälinen rikostuomioistuin (<i>International Criminal Court</i>)
MTS	Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta
PRY	pysyvä rakenteellinen yhteistyö
Nato	Pohjois-Atlantin liitto (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
SEU	Sopimus Euroopan unionista
WEU	Länsi-Euroopan unioni (<i>Western European Union</i>)
WTO	Maaailman kauppajärjestö (<i>World Trade Organization</i>)
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YUTP	Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka
YTPP	Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Maakoodit

AT	Itävalta
BE	Belgia
BG	Bulgaria
CY	Kypros
CZ	Tšekki
DK	Tanska
DE	Saksa
EE	Viro
EL	Kreikka
ES	Espanja
FI	Suomi
FR	Ranska
HR	Kroatia
HU	Unkari
IE	Irlanti
IT	Italia
LT	Liettua
LU	Luxemburg
LV	Latvia
MT	Malta
NL	Alankomaat
PL	Puola
PT	Portugali
RO	Romania
SE	Ruotsi
SI	Slovenia
SK	Slovakia
UK	Yhdistynyt kuningaskunta

1. JOHDANTO

1.1. Taustana EU:n heikentynyt turvallisuustilanne

Euroopan unionin (EU) turvallisuustilanne on heikentynyt merkittävästi viime vuosina. Siinä missä EU:n ensimmäisessä turvallisuusstrategiassa vuodelta 2003 todetaan, ettei Eurooppa ole koskaan aikaisemmin ollut yhtä vauras, turvallinen ja vapaa, vuonna 2016 julkaistussa globaalissa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa strategiassa tilannekuva on täysin toinen. Strategian mukaan Euroopan unionissa eletään eksistentiaalisen kriisin aikoja ja unioni on uhattuna. Lisäksi eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää on loukattu idässä, samalla kun terrorismi ja väkivalta koettelevat Pohjois-Afrikkaa, Lähi-itää ja Eurooppaa itseään.

Kriisien rantautuminen Eurooppaan on johtanut entistä pontevampiin EU-tason politiikkatoimiin ja uudistuksiin. EU on pyrkinyt sekä diplomatian että pakotteiden avulla puolustamaan Euroopan sääntöpohjaista turvallisuusjärjestystä Krimin valtauksen ja Itä-Ukrainan sodan oloissa. EU on sopinut Turkin kanssa toimista EU:n alueelle pyrkivien siirtolaisten määrän vähentämiseksi ja pyrkinyt torjumaan ihmisten salakuljetusverkostoja Välimerellä ja Pohjois-Afrikassa. Lisäksi unioni on tehostanut toimintaansa terrorismin torjunnassa syventämällä viranomaisyhteistyötä ja lisäämällä EU:n ulkorajojen valvontaa. Unioni on tiivistänyt puolustusyhteistyötään, jonka puitteissa on käynnistetty pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY). EU myös aktivoi keskinäisen avunannon velvoitteen ensimmäistä kertaa Pariisin terrori-iskujen jälkeen 2015. Ilmastonmuutoksen torjunnassa unioni on pyrkinyt tehostamaan toimintaansa entisestään Yhdysvaltojen vetäytyttyä Pariisin sopimuksesta. Vakautta ja kestävä kehitystä on pyritty edistämään lähialueilla ja Afrikassa aiempaa tehokkaammin hyödyntämällä unionin ulkopoliittisia työkaluja täysimääräisesti ja lisäämällä ulkopoliittisen toiminnan ja avun ehdollisuutta.

EU:n turvallisuuspolitiikka on ollut vain osittain uskottavaa ja tehokasta. Ongelmaksi on muodostunut se, kuinka EU kykenee sopimaan toimintaympäristön muutosten valossa riittävän mittavista uudistuksista ja politiikkatoimista sekä toimeenpanemaan tehdyt päätökset. Pitkälti niin sanotun pehmeän vallan varaan rakentuva EU:n turvallisuuspoliittinen toimijuus on ollut vaikeuksissa, kun geopolitiikka ja sotilaallinen voimankäyttö ovat palanneet Eurooppaan. Jäsenvaltioiden konkreettiset turvallisuusintressit ja -prioriteetit sekä strategiset painotukset ovat lähentyneet toisiaan vain osittain.

Lisäksi jäsenvaltioiden poliittisen kentän polarisoituminen ja pirstaloituminen sekä EU-asioiden politisoituminen ja EU-vastaisuuden nousu ovat kaventaneet hallitusten liikkumatilaa turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa ja EU:n uudistamisessa. Samaan aikaan kun EU:n jäsenvaltioiden välisen luottamuksen ja yhtenäisyyden tarve on korostunut, jäsenvaltioiden EU-politiikan ennakoimisesta on tullut entistä vaikeampaa. Dramaattisin esimerkki tästä on Ison-Britannian EU-ero. Se on ensimmäistä kertaa nostanut disintegraation alati etenevän integraation rinnalle todelliseksi vaihtoehdoksi.¹

Toisaalta EU:n tulevaisuuteen ja uudistamiseen liittyvässä keskustelussa on noussut esiin näkemys, jonka mukaan turvallisuuspolitiikka yleisesti ja puolustuspolitiikka erityisesti olisivat alueita, joilla integraation vahvistaminen olisi nykytilanteessa paitsi tarpeellista myös poliittisesti mahdollista. Unionia repivien poliittisten jakolinjojen on katsottu olevan syvempiä esimerkiksi muuttoliikkeen sisäisessä hallinnassa ja talous- ja rahaliitto EMU:n uudistamisessa.² Perinteisten sotilaallisten liittolaissuhteiden

¹ Iso-Markku ja Jokela 2017, 23–64.

² Iso-Markku, Jokela, Raik, Tiilikainen ja Innola 2017.

mahdolliset murrokset Britannian EU-eron ja Yhdysvaltojen nykyhallinnon toimien vuoksi ovat paljastaneet Euroopan puolustuksen riippuvuudet. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa eteneminen voisi näissä oloissa vahvistaa kansalaisten luottamusta integraation elinvoimaisuuteen ja hyötyihin. Turvallisuus tarjoaisi perustavanlaatuisena kysymyksenä vahvan selkänojan EU:n oikeutukselle.

Jäsenvaltioiden näkemyksistä ja kannoista EU:n uudistamiseen sekä turvallisuuspoliittisen toimijuuden kehittämiseen on suhteellisen paljon tietoa ja arvioita. Tietoa on kertynyt politiikan suunnittelussa ja päätöksenteossa, ja teemaa on tutkittu sekä tieteellisissä viitekehyksissä että käytännönläheisesti politiikkarelevantilla otteella. Kansalaisten näkemyksiä ja niiden taustalla vaikuttavaa asenne- ja arvoympäristöä on puolestaan analysoitu vähemmän. EU:n ja jäsenmaiden poliittisten kehityskulkujen valossa tälle tiedolle on selkeä tilaus. Kansalaisten näkemyksillä on kiinteä yhteys EU-politiikkaan sekä EU-tason että kansallisen tason vaalien ja politiikan kautta. Lisäksi integraation tiivistäminen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa on viime aikoina kytketty aiempaa suoremmin unionin oikeutukseen ja sen lujittamiseen kansalaisten keskuudessa. EU-kysymysten politisoituessa ja polarisoituessa kansalaismielipiteen sekä asenne- ja arvoympäristön tutkimuksesta on tullut yhä merkittävämpi osa EU:n sisäisten poliittisten trendien kartoittamista ja analysointia. Tieto kansalaisten näkemyksistä on relevanttia, kun pohditaan EU:n turvallisuustoimijuuden kehittämistä, uudistusten kunnianhimon tasoa ja mahdollista vaikutusta jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.

Tämä tutkimus vastaa yllälueteltuihin tarpeisiin hakemalla vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Kuinka syvää yhteisöllisyyttä EU-kansalaiset kokevat ja kuinka kiintyneitä he ovat unioniin? Missä määrin kansalaiset luottavat unioniin ja sen päätöksentekojärjestelmään ja miten he näkevät toiset jäsenmaat? Kuinka vahva on eurooppalainen yhteinen arvopohja? Millaisia uhkia kansalaiset näkevät omassa ja unionin tulevaisuudessa? Mitkä ovat heidän odotuksensa EU:ta kohtaan turvallisuuden takaamisessa?

Näkemyksistä EU:sta turvallisuusyhteisönä ja siihen liittyvä tutkimus yhdessä kansalaisten EU-asenteita ja ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia näkemyksiä luotaavan akateemisen kirjallisuuden kanssa tarjoaa oivan analyttisen lähtökohdan kyseisen tiedon tuottamiselle. Ajatus EU:sta turvallisuusyhteisönä rakentuu yhtäältä integraation luonteen ja tavoitteiden (erityisesti kestävä rauha ja vakaus) ja toisaalta EU:n politiikkatoimien (ulkoinen ja sisäinen turvallisuus) varaan. Käytettävissä olevat aineistot muodostuvat lähinnä EU:n laajuisista ja kansallisista mielipidetutkimuksista, joissa on kartoitettu sekä EU-kansalaisten yleisiä asenteita integraatiota ja unionia kohtaan että heidän odotuksiaan EU:n toiminnasta ja näkemyksiään keskeisistä turvallisuusuhkista. Olemassa olevia aineistoja ja niihin liittyviä ongelmia on tieteellisessä tutkimuksessa analysoitu suhteellisen rajallisesti. Aikaisemmassa aihetta koskevassa tutkimuksessa on analysoitu muun muassa yleisen mielipiteen ja ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan suhdetta sekä mielipidetutkimusten kysymyksenasetteluista johtuvia rajoituksia ja näiden tutkimusten analyttistä selitysvoimaa. Kansalaisten EU-asenteita käsittelevässä tutkimuksessa on tarkasteltu kansalaisten Euroopan integraatiolle osoittamaa tukea sekä integraation vastaisia asenteita. EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyviä asenteita ja mielipiteitä on tutkittu huomattavasti vähemmän.

1.2. Raportin tavoitteet, menetelmät ja rakenne

Tavoitteet

Tämän raportin tavoitteena on tutkia kansalaisten näkemyksiä ja niiden taustalla vaikuttavaa asenne- ja arvoympäristöä, jotka liittyvät EU:n toimintaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Tutkimuksessa sovelletaan turvallisuusyhteisön käsitettä ja pyritään mielipidetutkimusten tuloksien systemaattiseen analysointiin ja tulkintaan aiempaan tutkimukseen nojaavassa viitekehyksessä. Tutkimuksessa analysoidaan yhtäältä 1) *EU-yhteisöllisyyden* (luottamus, solidaarisuus, arvot ja identiteetti) ja toisaalta

2) *EU-turvallisuuden* (uhkakuvasto ja odotukset EU:n toimintaa kohtaan) piirteitä ja kehitystä. Eri jäsenvaltioiden kansalaismielipiteitä vertailemalla tutkimuksessa pyritään myös analysoimaan keskeisiä kansallisia eroja ja yhtäläisyyksiä EU:n yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta koskevista näkemyksistä.

Lähemmän tarkastelun kohteeksi valittiin seitsemän (7) EU:n jäsenvaltiota: Saksa, Ranska, Espanja, Puola, Suomi, Ruotsi ja Itävalta. Maat valittiin tiedossa olevien jäsenvaltioiden välisten näkemyserojen valossa. Saksan ja Ranskan johtajuuden ja yhteistyön merkitys todennäköisesti korostuu EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa, kun Iso-Britannia eroaa unionista. Maiden kansalaisten näkökantojen ja niiden taustalla vaikuttavan arvo- ja asenneilmaston arviointi on siksi tärkeää. Espanjaan liittyvän tutkimuksen tavoitteena on avata näkymä eteläisen Euroopan turvallisuusympäristöön ja -ajatteluun. Puolaa koskeva analyysi valottaa vastaavasti itäisen Keski-Euroopan turvallisuusympäristöä ja -ajattelua. Suomen erityispiirteitä on mielenkiintoista peilata Ruotsin näkökantoja vasten, koska maat ovat tiivistäneet keskinäistä puolustusyhteistyötään. Itävaltaan liittyvä tutkimus on merkityksellistä maan vahvan puolueettomuustradition valossa. Seitsemän mukaan valittua maata ovat lisäksi keskenään eri kokoisia, ja ne ovat liittyneet ja unioniin eri aikoina.

Tutkimustulosten avulla raportissa arvioidaan EU:n kehitysnäkymiä myös Suomessa vastikään laaditun ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon sekä puolustuspoliittisen selonteon valossa. Hallituksen linjauksen mukaan EU on Suomelle keskeinen turvallisuusyhteisö, ja Suomi on ollut erityisen aktiivisesti mukana EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä ja syventämisessä. Tämän on ennakoitu heijastuvan myös Suomen EU:n neuvoston puheenjohtajuuden prioriteetteihin, joiden valmistelu on parhaillaan käynnissä.

Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että turvallisuuskysymykset ovat kansalaisten mielestä olleet EU:n integraation liittyvissä odotuksissa tähän mennessä toissijaisia. Viime vuosina terrorismi ja muuttoliikkeen hallinta ovat nousseet EU:ta läpileikkaaviksi huoliksi, joihin vastaaminen on kansalaisten silmissä aito prioriteetti nimenomaan EU-tasolla. Turvallisuusyhteisönä EU on monimuotoinen, mutta kansalaisten kesken tuntuu vallitsevan jonkinlainen yhteisöllisyys, jonka varaan voi rakentaa muun muassa turvallisuuspoliittista solidaarisuutta.

Tutkimushanke on toteutettu ja rahoitettu osana valtioneuvoston vuoden 2018 selvitys- ja tutkimustoimintaa. Sen lähtökohdat on määritelty tätä toimintaa koskevassa tutkimussuunnitelmassa. Kyseinen tutkimus on osa hallituksen keskeisten kijalkahankkeiden puitteissa tehtävää selvitys- ja tutkimustoimintaa.³ Tutkimusraportti on ensisijaisesti valtioneuvoston tilaama politiikkarelevantti selvitystyö, ei akateeminen tutkimus. Raportissa on pidetty kiinni tiedon läpinäkyvyydestä tutkimukselle tyypillisellä viittaustekniikalla ja lähdekriittistä lähestymistapaa käyttämällä. Tutkimushankkeessa on myös pyritty analyttisesti perusteltuun tutkimusasetelmaan ja systemaattiseen arviointiin.

Menetelmät ja aineistot

Tutkimus nojaa olemassa oleviin eurooppalaista kansalaismielipidettä luotaaviin aineistoihin ja kansalaismielipidettä koskevaan tutkimuskirjallisuuteen. Tutkimuksen tärkeimmän aineiston muodostavat Euroopan komission ja Euroopan parlamentin toimittamat koko EU:n laajuiset arvo- ja asennetutkimukset. Niitä ovat kahdesti vuodessa julkaistavat standardieurobarometrit lisäosineen, tiettyihin aihealueisiin kohdistuvat erikoisbarometrit sekä Euroopan parlamentin julkaisemat eurobarometrit. Näiden ohella koko EU:n laajuisia aineistoja ovat tarjonneet muutamat saksalaisen Bertelsmann-säätiön EU:ta käsittelevät mielipidetutkimukset. Eurooppalaisen kansalaismielipiteen kehitystä on lisäksi tarkasteltu Pew Research Centren kokoamien, vain osan EU:n jäsenvaltioista

³ Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelma 2018 taustamuistio (<https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/32655>)

kattavien mielipidetutkimusten valossa. Seitsemää jäsenvaltiota erikseen tarkasteltaessa edellä mainittuja aineistoja on täydennetty erilaisilla kansallisilla mielipidetutkimuksilla, joiden luonne ja laajuus vaihtelevat.

Aineistoja on jäsennelly ja analysoitu laadullisin menetelmin. Jäsentämisessä apuna ovat toimineet turvallisuusyhteisöihin liittyvä käsitteellinen kirjallisuus sekä kansalaisten EU-asenteita ja heidän näkemyksiään EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta luotaava aiempi akateeminen tutkimus. Analyysi perustuu silti lähtökohtaisesti aineistosta esiin nousseisiin havaintoihin, joiden merkitystä EU:n turvallisuustoimijuudelle on tulkittu tämänhetkisessä historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tutkimuksessa on lisäksi hyödynnetty vertailevaa lähestymistapaa ja syvennetty analyysia seitsemää yksittäistä jäsenvaltiota koskevien tapaustutkimusten avulla. Tässä yhteydessä EU-tason havaintoja on peilattu kansallisista aineistoista johdettuja löydöksiä vasten. Ajallisesti tutkimus painottuu ensisijaisesti viiteen viime vuoteen, joiden aikana sekä EU:n turvallisuusympäristö että unionin sisäinen dynamiikka ovat muuttuneet nopeasti. Viime vuosien kehitystä on toisaalta verrattu aineistosta hahmottuviin pitkän aikavälin trendeihin.

Tämän tutkimuksen luonteeseen ja tutkimuksessa käytettyihin aineistoihin liittyy muutamia haasteita ja rajoitteita, jotka on syytä pitää mielessä tutkimuksesta saatuja tuloksia ja johtopäätöksiä arvioitaessa. Tutkimukseen luonteeseen liittyvä yleishaaste on, että tutkimus perustuu ensisijaisesti mielipidetutkimuksiin, jotka ovat aina epätäydellisiä yrityksiä mitata ja kuvata kansalaismielipidettä.⁴ Mielipidetutkimusten avulla saatuihin tuloksiin on siksi syytä suhtautua kriittisesti. Erityishaasteen tämän tutkimuksen osalta luo se, että tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tarkastella EU-tason kansalaismielipidettä, jollaisen olemassaolo tai ainakin syvyys voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Tässä tutkimuksessa EU-tason kansalaismielipide tarkoittaa ensisijaisesti eri jäsenmaista saatujen mielipidetutkimusaineistojen yhteen kokoamista. EU-tason tuloksista puhuttaessa on tärkeää huomata, että yksittäisten jäsenvaltioiden välille piiryy usein jyrkkiäkin eroja, jolloin ajatus EU:n laajuisesti jaetusta kansalaismielipiteestä voi olla harhaanjohtava. Tässä tutkimuksessa tämä on pyritty ottamaan huomioon viittaamalla mahdollisimman avoimesti yksittäisten jäsenvaltioiden välisiin eroihin. Toinen tämän tutkimuksen luonteeseen liittyvä erityishaaste on, että tutkimuksessa käsitellään EU-integraatioon sekä ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyviä kysymyksiä. Kansalaisten tiedot näistä kysymyksistä ja kiinnostus niitä kohtaan on yleisesti arvioitu rajallisiksi, mikä voi vaikuttaa kansalaisten haluun ja kykyyn vastata näitä kysymyksiä koskeviin mielipidetutkimuksiin.⁵ Toisaalta kansalaisilla on tutkitusti melko vakaa näkemys monista ulko- ja turvallisuuspolitiikan aiheista. Muutenkaan kansalaisten rajallinen kiinnostus- ja tietomäärä ei itsessään ole syy olla tutkimatta kansalaismielipidettä, vaikka se voikin heijastua mielipidetiedusteluista saataviin tuloksiin.

Tutkimuksessa käytettyjen aineistojen suhteen keskeinen yleisen tason haaste on, että tutkimuksessa on nojaututtu jo olemassa oleviin mielipidetutkimuksiin. Niiden soveltuvuus hankkeen tarpeisiin vaihtelee, koska niitä ei ole räätälöity hankkeen analyttisiin lähtökohtiin sopiviksi. Vaikka tutkimuksella on oma tutkimuskirjallisuuteen pohjaava lähtöasetelmänsä, käytännössä myös saatavilla oleva aineisto on vahvasti ohjannut tutkimuksen suuntaa: Tutkimuksessa on ollut pakko keskittyä niihin osa-alueisiin, joista on ollut saatavilla riittävän kattavia ja tuoreita mielipidetutkimuksia. Käytettävissä olevan aineiston rajoituksiin viitataan tekstissä tarpeen vaatiessa.

Yleisen tason haasteiden ohella tässä tutkimuksessa käytettyihin aineistoihin – ja ennen kaikkea eurobarometreihin – liittyy myös muutamia erityishaasteita, joihin on hyvä kiinnittää huomiota. Vaikka eurobarometrit muodostavat ajallisesti ja maantieteellisesti erittäin kattavan aineiston, niiden koontitapa on herättänyt akateemisessa kirjallisuudessa jonkin verran kritiikkiä. Eurobarometreja varten

⁴ Ks. esim. Sinnott 1997.

⁵ Ibid.

haastatellaan joka kerran eri ihmisjoukkoa, mikä tekee mielipideilmastossa tapahtuvien muutosten kartoittamisesta vaikeampaa verrattuna siihen, että kysymykset esitettäisiin toistuvasti samalle ryhmälle. Toiseksi siinä, miten haastateltavien joukko muodostetaan, on jäsenmaakohtaisia eroja. Kolmanneksi kysymykset ja vastausvaihtoehdot ovat ajan myötä muuttuneet, mikä on haitallista pitkän aikavälin vertailujen kannalta. Lisäksi kysymysten kääntäminen monille eri kielille tuo yhtälöön yhden muuttujan lisää.⁶ Metodologisten ongelmien lisäksi eurobarometrejä käsittelevässä akateemisessa kirjallisuudessa on korostettu sitä, että eurobarometrit ovat osa Euroopan komission tiedotusstrategiaa. Jotkut tutkijat ovatkin syyttäneet eurobarometrikysymyksiä ja eurobarometrejä siitä, että ne pyrkivät tietoisesti painottamaan kansalaismielipiteen integraatiomyönteisyyttä ja välittämään komission kannalta keskeisiä viestejä.⁷ Eurobarometrejä tulkittaessa onkin syytä muistaa, että niitä tuotetaan osana Euroopan komission omaa tiedonkeruu- ja tiedostustoimintaa. Tämä vaikuttaa siihen, millaisia asioita niissä kysytään, ja erityisesti siihen, miten tuloksia komission omissa raporteissa tulkitaan. Kriittisellä otteella tulkittuna eurobarometridata muodostaa kuitenkin Euroopan tasolla ainutlaatuisen kattavan ja mielenkiintoisen aineiston, jonka merkitys kansalaisten EU-asenteita kartoittavalle akateemiselle tutkimukselle on edelleen korvaamaton.

Raportin rakenne

Johdannon jälkeen raportin toisessa luvussa kuvataan EU:ta poliittisena yhteisönä ja arvioidaan EU:n turvallisuustoimijuuden kehitystä. Luvussa keskitytään erityisesti ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan viime aikaisten kehityskulkujen valossa. Luvussa käsitellään myös turvallisuusyhteisön käsitteeseen liittyviä analyttisiä premissejä, jotka liittyvät raportin teemaan ja tavoitteisiin. Kolmannessa luvussa esitellään aihepiiriin liittyvää aiempaa tutkimusta, joka ohjannut empiiristen datan ja käytettävissä olevien tutkimustulosten hyödyntämistä. Raportin neljännessä luvussa analysoidaan EU:hun ja sen turvallisuustoimijuuteen liittyvää kansalaismielipidettä sekä asenneilmapiiriä EU-tasolla. Tämän jälkeen raportin viidennessä luvussa analysoidaan ja esitetään yhteenveto valittujen jäsenvaltioiden kansalaismielipiteestä sekä asenneympäristöstä. Lopuksi raportin kuudennessa luvussa tuodaan esiin keskeiset johtopäätökset ja suositukset.

Tutkimushankkeen toteutus

Ulkopoliittinen instituutti toteutti ja koordinoi tutkimushankkeen. Sen työtä ohjasi valtioneuvoston hanketta varten nimittämä ja puolustusministeriön johtama ohjausryhmä, johon kuului virkamiehiä eri hallinnonaloilta. Tutkimustyöhön osallistui Ulkopoliittisen instituutin tutkimusryhmän lisäksi aihepiiriin hyvin tuntevia tutkijoita. Tutkimusryhmään kuuluivat Ulkopoliittisen instituutin tutkijat **Tuomas Iso-Markku** ja **Matti Pesu**. Hankkeen vastuullisena johtajana toimi ohjelmajohtaja **Juha Jokela**. Jäsenvaltioita koskevien tapaustutkimusten tekoon osallistuivat Ulkopoliittisen instituutin vanhemmat tutkijat **Marco Siddi** ja **Teemu Tammikko** sekä Tapir Fellow **Niklas Helwig** Rand Corporation - tutkimuslaitoksesta, Research Professor **Pernille Rieker** Norwegian Institute of International Affairs - tutkimuslaitoksesta ja Research Associate **Johanna Edthofer** Austrian Society for European Politics - tutkimuslaitoksesta.

Graafikko **Inka Asikanius** on muokannut ja yhtenäistänyt raportissa käytettyjen kuvien ulkoasua. Kuvien otsikoita on lyhennetty, ja ne löytyvät kokonaisuudessaan alkuperäisestä lähteestä. Tutkimuksessa on käytetty avoimista lähteistä saatuja aineistoja, ja niistä koostettuja graafisia esityksiä alkuperäisen aineiston eheyttä kunnioittaen ja lähde mainiten. Raportin on taittanut **Anu Ruokamo**. Kielentarkistuksessa ja editoinnissa on avustanut **Anna-Kaisa Hiltunen**. Loppuraportin ovat

⁶ Ks. yhteenveto aiheesta artikkelissa Höpner ja Jurczyk 2015, 4.

⁷ Ibid.

kirjoittaneet Tuomas Iso-Markku, Matti Pesu ja Juha Jokela. Sen analyysistä ja arvioista vastaavat yksinomaan kirjoittajat; esitetyt näkemykset eivät välttämättä vastaa tutkimusryhmään kuuluneiden tutkijoiden näkemyksiä.

2. EU TURVALLISUUSYHTEISÖNÄ

- EU on omintakeinen poliittinen yhteisö. Ajatus EU:sta turvallisuusyhteisönä kytkeytyy unionin sisäisiin poliittisiin jännitteisiin ja kansalaisten luottamukseen integraatiota kohtaan.
- Käsitys EU:sta turvallisuustoimijana ja -yhteisönä liittyy keskeisesti ajatukseen Euroopan integraatiosta rauhanhankkeena. Länsi-Euroopan puolustuksen ulkoistaminen Natolle on entisestään vahvistanut tätä käsitystä.
- Turvallisuusyhteisön käsitteen käyttö tarjoaa sekä tutkimukseen että EU:n kehitykseen ankkuroituvat analyyttiset puitteet tarkastella EU:n luonnetta ja toimijuutta turvallisuuden kentällä.
- EU:n aktiivinen ulkopoliittinen toimijuus vahvistui 1980-luvulla ja muodosti pohjan siirtymälle yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan (YUTP) Euroopan unionin perustamisen yhteydessä vuonna 1993.
- Puolustuspolitiikan kentällä EU on keskittynyt kriisinhallintaan, ja unionin alueen puolustuksesta ovat vastanneet jäsenvaltiot Naton puitteissa tai itsenäisesti.
- Euroopan nopeasti heikentynyt turvallisuustilanne on edellyttänyt EU:lta entistä järeämpää ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja johtanut aiempaa suurempiin odotuksiin puolustuksen suhteen.
- EU:n sisäiset jakolinjat turvallisuudessa ja puolustuksessa ovat säilyneet, mutta unionin sisäinen poliittinen dynamiikka on muuttunut.
- Suomi on pontevasti tukenut EU:n uudistuspyrkimyksiä turvallisuudessa ja puolustuksessa ja korostanut keskinäisen avunannon velvoitetta.

2.1. EU omintakeisena poliittisena yhteisönä

Euroopan integraatio on 1950-luvulta asti ollut osa Euroopan ja eurooppalaisten valtioiden politiikkaa. Sen merkityksestä ja vaikutuksista käydään edelleen vilkasta poliittista ja analyyttistä keskustelua. Integraatio nähdään usein omintakeisena prosessina, joka muovaa eurooppalaisten valtioiden rakenteita.⁸ Sen poliittis-oikeudelliset rakenteet ovat vuosikymmenten saatossa kehittyneet tasolle, joka haastaa näkemykset integraatiosta lähinnä valtioiden välisenä yhteistyönä ja korostaa omanlaisen poliittisen järjestelmän kehitystä. Euroopan unionia lähestytäänkin yleisesti poliittisena yhteisönä ja järjestelmänä, jolla on sekä suvereenin valtion että perinteisen valtioiden välisen järjestön ominaispiirteitä.⁹

Poliittisen yhteisön olemassaolon ytimessä on yhteisön legitimitetti eli vallankäytön oikeutus. EU:n oikeutuksen nähdään muotoutuvan unionin tuottamasta lisäarvosta ja poliittisista osallistumismahdollisuuksista.¹⁰

EU-kansalaisten osallistumiseen itseään koskevaan päätöksentekoon nojaavaa oikeutusta on pidetty puutteellisena erityisesti liberaalin valtiokäsityksen valossa. Tästä osoituksena mainitaan usein Euroopan parlamenttivaalien alhainen äänestysprosentti ja kansalaisten kokemus siitä, ettei heidän äänensä kuulu EU:ssa.

Pyrkimykset vahvistaa unionin parlamentaarista järjestelmää – Euroopan parlamenttia ja toimeenpanovaltaa käyttävän komission suhdetta parlamenttiin – ovat toteutuneet vain osittain.

⁸ Tiilikainen 2003.

⁹ Ibid.; Hix ja Höyländ 1999.

¹⁰ Esim. Beetham ja Lord 1998.

Samanaikaisesti jäsenvaltioiden rooli on korostunut unionitasolla erityisesti kriisipäätöksenteossa. Jäsenvaltioiden johtajista koostuvan Eurooppa-neuvoston valta-asema on vahvistunut.¹¹ Sen oikeutus nojaa kansallisissa vaaleissa valittujen johtajien mandaattiin. Kun poliittisen vallankäytön oikeutus rakentuu pitkälti kansallisella tasolla ja kansallisten järjestelmien puitteissa, ei välttämättä ole suurikaan yllätys, että kansalaiset kokevat unionitason järjestelmän etäisenä ja sen oikeutuksen ohuena.

Viime vuosikymmenen kriisien aikana myös unionin tuottama lisäarvo esimerkiksi taloudessa, vakaudessa ja turvallisuudessa on asetettu aiempaa selvemmin kyseenalaiseksi. Toistaiseksi tärkein esimerkki EU:n lisäarvoon nojaavan oikeutuksen murenemisestä on Brexit. EU:sta lähtemistä kannattavat kantoivat huolta poliittisista vaikutusmahdollisuuksistaan EU:ssa. Viime vuosikymmenen aikana unionia kohdanneiden kriisien on katsottu uhanneen myös EU:n lisäarvosta kumpuavaa oikeutusta ja jopa unionin olemassaoloa. Kriisit ovat tosiasiallisesti kuitenkin johtaneet integraation syventämiseen ja EU:n uudistamiseen. Toimilla kriisien ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi on pyritty myös palauttamaan integraation oikeutusta kansalaisten parissa. Toisaalta toimien poliittinen oikeutus on myös asetettu kyseenalaiseksi.¹²

Yleisesti oikeutuksen yhtenä tärkeänä mittarina on pidetty kansalaisten luottamusta EU:ta ja integraation tulevaisuutta kohtaan. Tämä notkahti suhteellisen laajasti kriisien aikana, mutta on sittemmin vahvistunut. Vaikuttimia tähän on etsitty akuuttien kriisien väistymisestä ja talouskasvusta, mutta myös integraation purkautumisen mahdollisuudesta. Kun integraatio ja Euroopan unioni eivät enää ole olleet kansalaisille itsestäänselvyksiä, tuen ilmaisu on saatettu kokea aiempaa tarpeellisempana. Lisäksi globaalin kilpailuasetelman kiristyminen, turvallisuuspoliittisen ympäristön heikentyminen ja perinteisiin liittolaissuhteisiin liittyvät epävarmuudet Brexitin ja Yhdysvaltain presidentti Donald Trumpin aikana ovat tähdentäneet unionin lisäarvoa sekä sen jäsenvaltioille, että kansalaisille.

Unionin oikeutukseen ja poliittisen yhteisön luonteeseen liittyy keskeisesti myös kysymys eurooppalaisesta identiteetistä. EU:hun ankkuroituva poliittinen identiteetti on integraation edetessä vahvistunut, vaikka se usein nähdäänkin toissijaisena suhteessa kansallisiin identiteetteihin. Eurooppalainen identiteetti on edelleen pitkälti sidoksissa eurooppalaisten valtioiden kansalaisuuteen. Tätä selittävät yhtäältä integraation julkilausuttu tavoite edistää eurooppalaista moninaisuutta ja toisaalta kansallisten identiteettien pitkä historia. Eurooppalaista identiteettiä arvioitaessa tutkimuksen keskiössä onkin ollut usein kansallisen ja eurooppalaisen identiteetin vuoropuhelu ja sen yhteydessä tapahtuva yhteisöllinen kehitys.

Yksilöiden kokemukset eivät siis yksinomaan muodosta eurooppalaista identiteettiä, vaan kollektiivisen identiteetin olemassaolo rakentuu myös yhteisten poliittisten instituutioiden ja laajemman kulttuurisen eurooppalaisuuden varaan.¹³ Viime aikoina kansalliset ja eksklusiiviset identiteetit¹⁴ ovat vahvistuneet tilanteessa, jossa luottamus EU:hun ja sen tulevaisuuteen on heikennyt ja unionin oikeutusta on haastettu.

Toisaalta kriisit ovat myös paljastaneet EU:n jäsenvaltioiden ja kansalaisten syvän keskinäisriippuvuuden. Kriisien ratkaisu ja niihin liittyvä poliittinen kamppailu ovat osaltaan rakentaneet eurooppalaista identiteettiä ja poliittista yhteisöä. EU-kansalaisten huomio on aiempaa enemmän kohdentunut EU-päätöksentekoon ja eri jäsenvaltioiden politiikkaan. Eurooppalaisen identiteetin

¹¹ Jokela 2017.

¹² Iso-Markku et al. 2017.

¹³ Delanty ja Rumford 2005, 54–56.

¹⁴ Laffan, O'Donnell ja Smith 2005, 20.

muotoutumista ja integraatiota ylipäättänsä voidaan lähestyä dynaamisena prosessina, jolla ei ole ennalta päätettyä ja lopullista päämäärää.

Aiempaa eripuraisempi unioni

Viime vuosikymmenen kriisit ovat lisänneet unionin jäsenvaltioiden ja kansalaisten välistä eripuraa. Euroopan komission nykyinen puheenjohtaja Jean-Claude Juncker on todennut, ettei hän ole liki kolmekymmentä vuotta kestäneen EU-poliittisen uransa aikana nähnyt unionia yhtä riitaisana.¹⁵ Vaikka ristiriidat ovat korostuneet erityisesti lukuisien EU:ta kohdanneiden kriisien aikana, niiden juuret ovat syvemmillä eurooppalaisessa poliittisessä kehityksessä. Erityyppisten populististen ja EU-vastaisten liikkeiden nähdään liittyvän 1990-luvulla voimistuneisiin suuntauksiin. Arvostelun ajureina ovat olleet eurooppalaisten yhteiskuntien rakennemuutokset kiristyvän globaalien kilpailun oloissa, kokemus poliittisten vaihtoehtojen puutteesta ja vallan siirtymät ei-poliittisille päätöksenteon areenoille.¹⁶ Euroopan integraatio on nähty entistä useammin tätä muutosta edistävänä voimana. Näkemys EU:n kyvystä hallita muutosta ja vahvistaa poliittisen päätöksenteon mekanismeja on haastettu aiempaa vahvemmin.

Muutoksen ja siihen liittyvän poliittisen kamppailun seurauksena jäsenvaltioiden poliittiset kentät ovat erityisesti viime vuosina polarisoituneet ja fragmentoituneet.¹⁷ Vaikka populistiset ja EU-vastaiset liikkeet ankkuroituvat edelleen vahvasti kansallisiin konteksteihinsa, niillä on aiempaa selkeämpi EU-poliittinen ulottuvuus. Yhtäältä erilaisista taustoista ponnistavien liikkeiden välinen vuoropuhelu on lisääntynyt EU-tasolla. Vaikka tämä ei välttämättä ole johtanut entistä vaikuttavampaan poliittiseen toimintaa EU-tasolla, vuoropuhelu on siivittänyt aatteiden ja toimintamallien siirtymistä jäsenvaltiosta toiseen. Toisaalta EU-vastainen populismi on vaikuttanut jäsenvaltioiden EU-politiikkaan. Osassa jäsenmaista erityyppiset populistiset puolueet ovat nousseet hallitusvastuuseen. Ne ovat myös vaikuttaneet oppositiosta perinteisten valtapuolueiden EU-poliittisiin tavoitteisiin.

Kehityksen seurauksena EU:sta on tullut aiempaa poliittisempi kysymys. Poliittisen yhteisön näkökulmasta EU-kysymysten politisoituminen voidaan nähdä sekä positiivisessa että negatiivisessa valossa. Politisoituminen on merkki EU:n merkityksen lisääntymisestä kansalaisten näkökulmasta, ja EU-politiikan voidaan nähdä juurtuvan osaksi kansalaisyhteiskuntaa. Ongelmaksi on muodostunut politisoitumisen kapea-alaisuus: politisoituminen on merkinnyt lähinnä asettumista EU-myönteisyyttä ja -kielteisyyttä kuvaavalle -akselille. Tämä kehitys on saattanut jopa hämärtää muita merkittäviä poliittisia jakolinjoja kansallisella ja EU-tasolla.

2.2. Turvallisuusyhteisön keskeiset piirteet ja Euroopan integraatio

Euroopan integraatio on syventynyt erityisesti talouden ja politiikan osa-alueilla. Kehitys on edennyt hitaammin turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että turvallisuuteen tai puolustukseen liittyvät kysymykset olisivat loistaneet poissaolollaan EU:n ja sen puitteissa syntyneen poliittisen yhteisön kehityksessä.

Ajatus turvallisuusyhteisöistä liittyy läheisesti Euroopan integraatioon. Käsitteeseen liittyvä tieteellinen keskustelu alkoi toisen maailman sodan jälkeen 1950-luvun lopulla, ja sitä on värittänyt pyrkimys irtautua yhtäältä realistisen koulukunnan valtiokeskeisyydestä ja toisaalta federalismin ja funktionalismin ylikansallisesta eetoksesta. Turvallisuusyhteisöihin liittyvän varhaisen kirjallisuuden

¹⁵ Juncker 2016.

¹⁶ Mudde 2004.

¹⁷ Iso-Markku et al. 2017.

mukaan integraatioprosessi rakentuu edelleen pitkälti valtiojärjestelmän varaan. Valtioiden välisten virallisten suhteiden rinnalle nostetaan kuitenkin yhteiskuntien väliset suhteet, jotka voimistuvat sitä mukaan kuin kommunikaatio ja erityyppiset valtion rajat ylittävät transaktiot lisääntyvät etenkin taloudellisen integraation ansiosta. Kansallisvaltioiden kehittymiselle tyypilliset valtion sisäiset vuorovaikutusprosessit värjättävät yhä enemmän kansainvälistä kenttää ja rakentavat yhteisöllisyyttä, joka puolestaan edistää kestäväää rauhaa ja turvallisuutta.

Tästä näkökulmasta menestyksekkäs integraatio määritellään turvallisuuden saavuttamisena – väkivallan käytön radikaalina vähentymisenä – tietyllä alueella ja tiettyjen valtioiden muodostamassa ryhmässä.¹⁸ Lähestymistavan erona funktionalismiin on laaja-alaisempi lähestymistapa vuorovaikutussuhteisiin. Kansainvälisten järjestöjen ja hallitusten edustajien rinnalla tutkimuksessa pyritään pureutumaan myös muiden toimijoiden ja kansalaisten välisiin suhteisiin.

Siinä missä liittovaltiot nähdään esimerkkeinä sulautuneista (eng. amalgamated) turvallisuusyhteisöistä, Euroopan integraatio edustaa pluralistista turvallisuusyhteisöä, jossa suvereenit valtiot säilyttävät merkittävän aseman. Pluralistisen turvallisuusyhteisön syntyminen edellyttää kuitenkin 1) riittävän yhteensopivia arvoja, 2) kapasiteettia rauhanomaisen, vastavuoroiseen suhteiden hoitamiseen ja 3) mukana olevien toimijoiden käytöksen ennustettavuutta. Mitä enemmän ja laaja-alaisempaa vuorovaikutusta turvallisuusyhteisön puitteissa harjoitetaan, sitä syvällisemmäksi yhteisö ja rauha muodostuvat. Yhteisöllisyyden kehitys heijastuu myös yhteisten instituutioiden, käytäntöjen ja politiikan vahvistumiseen.

Varhaisessa tutkimuksessa nojattiin pitkälti määrällisiin menetelmiin ja pyrittiin mittaamaan vuorovaikutussuhteita empiirisesti. Ongelmaksi muodostui yhteisön laadullisten muutosten (esim. arvopohja, luottamus ja identiteetti) analysointi. Tätä taustaa vasten turvallisuusyhteisön käsitteeseen kytkeytyvän tutkimusagendan luominen ja toimeenpano jäivät verrattain ohueksi.

Konstruktivismiin esiinmarssi maailmanpolitiikan tutkimuksessa kylmän sodan päättymisen jälkeen avasi uusia mahdollisuuksia kehittää turvallisuusyhteisön käsitettä ja siihen nojaavaa tutkimusta. Konstruktivistit kiinnostuivat valtioiden ja muiden toimijoiden turvallisuudelle antamista merkityksistä osana sosiaalisia vuorovaikutusprosesseja.¹⁹ Kylmän sodan jälkeisessä tilanteessa myös turvallisuuden käsitettä pyrittiin määrätietoisesti laajentamaan irtautumalla sotilaallista ja valtiokeskeistä turvallisuutta painottavista määrittelmistä.²⁰

Kasvava mielenkiinto turvallisuusyhteisön käsitettä kohtaa 1990-luvulta alkaen selittyy myös ajalle tyypillisillä näkemyksillä maailman murroksesta. Nämä ennakoivat ”historian päättymistä”, globalisaation ja keskinäisriippuvuuden nopeaa etenemistä ja ylikansallisten hallintajärjestelmien kehitystä alueellisesti ja globaalisti. Myös Euroopan integraation katsottiin siirtyneen uudelle tasolle Euroopan unionin perustamisen (1993) ansiosta. Tutkimuskirjallisuudessa kiinnostuttiin myös Euroopan integraation ulkoisista vaikutuksista sekä EU:n esimerkin voimasta muilla mantereilla, joissa integraatiopyrkimykset voimistuivat.

Turvallisuusyhteisön käsite elpyi tarkennusten ja selkeämmän tutkimusagendan muodostumisen ansiosta. Pluralistinen turvallisuusyhteisö määriteltiin transnationaaliseksi alueeksi, jossa yhteiskunnat ovat sitoutuneet uskottavasti rauhanomaiseen kanssakäymiseen.²¹ Luottamuksen syvyyden ja institutionalisaation asteen valossa ne määriteltiin löyhiksi tai syviksi turvallisuusyhteisöiksi. EU on esimerkki jälkimmäisestä. Yhteisön syvyyttä ryhdyttiin tutkimaan analysoimalla 1) jaettujen

¹⁸ Deutsch et. al. 1957.

¹⁹ Christiansen, Jorgensen and Wiener 2001; Katzenstein 1996; Wendt 1999.

²⁰ Lipschutz 1995.

²¹ Adler ja Barnett 1998.

identiteettien, arvojen ja merkityksien olemassaoloa, 2) vuorovaikutussuhteiden laaja-alaisuutta ja 3) käsityksiä pitkän aikavälin eduista ja vastuullisuudesta eturistiriitojen sovittelussa.

Syvälle turvallisuusyhteisölle ominaisia piirteitä ovat kollektiivinen puolustus (joka Euroopassa toteutui Naton puitteissa), integraation eteneminen myös puolustuksen ja sisäisen turvallisuuden kentällä, kansalaisten vapaa liikkuvuus ja ylikansallinen hallintajärjestelmä. Vaikka turvallisuusyhteisön syvyyteen vaikuttaa keskeisesti myös hallinta- ja toimeenpanojärjestelmän tehokkuus, tutkimuksessa korostetaan arvoihin ja normeihin sitoutumista ensisijaisesti sosiaalisten prosessien tuloksena. Vaikka rangaistuksen uhalla, asymmetrisillä valtasuhteilla ja yhteisellä ulkoisella uhkalla on merkityksensä integraatiossa, turvallisuusyhteisön käsitteen selitysvaima perustuu erityisesti yhteisöllisyyden kehittymisen tutkimiseen. Turvallisuusyhteisön rakentumisesta on tosin haettu selitysvaimaa myös esimerkiksi EU:n laajentumisen ja naapurustopolitiikkojen arvioimisessa.²² Tällöin tutkimuksessa on kiinnostuttu toimista, joilla pyritään laajentamaan turvallisuusyhteisöä.

Konstruktivismiin nojaavassa tutkimuksessa painottuvat laadulliset menetelmät: Identiteettien, arvojen, normien ja sääntöjen arviointi historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Turvallisuusyhteisön käsitteen käyttö tarjoaa sekä tutkimukseen että EU:n kehitykseen ankkuroituvat analyyttiset puitteet tarkastella EU:n luonnetta ja toimijuutta turvallisuuden kentällä. EU:n kyky ylläpitää rauhaa ja edistää turvallisuutta nähdään integraation keskeisenä lähtökohtana, ei niinkään sen sivutuotteena. Tätä taustaa vasten EU:n turvallisuustoimijuuden syventäminen ja tämän päivän turvallisuushaasteisiin vastaaminen kytkeytyvät myös integraation oikeutukseen ja eurooppalaiseen identiteettiin. Käsitteen yhteisöllisyyden kehittymistä korostava painotus alleviivaa kansalaismielipiteen sekä asenne- ja arvoilmapiirin tutkimisen merkitystä EU:n turvallisuustoimijuuden kehityksen arvioinnissa. Lisäksi se korostaa käytettävissä olevan datan (esim. mielipidetutkimukset) arviointia ja tulkintaa kulloisessakin historiallisessa ja poliittisessä kontekstissa.

2.3. EU:n turvallisuuspoliittinen toimijuus

EU:n ensiaskeleet turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa

Käsitys EU:sta turvallisuustoimijana ja -yhteisönä liittyy keskeisesti ajatukseen Euroopan integraatiosta rauhanhankkeena. Integraatioon on alusta asti kytketty ajatus taloudellisesta ja ajan myötä myös poliittisesta integraatiosta Euroopan rauhan perustana. Varhaisessa integraatiopoliittisessa ajattelussa keskiössä oli Ranskan ja Saksan sitominen kestävään rauhaan ja yhteistyöhön. Ranskan ulkoministeri Robert Schumanin mukaan Euroopan integraation tavoitteena oli tehdä sodasta sekä ajatuksen tasolla että materiaalisten kustannusten takia käytännössä mahdotonta. Toisen maailmansodan läntisten voittajavaltioiden piirissä ajatukseen Euroopan integraatiosta rauhanprojektina suhtauduttiin myönteisesti. Yhdysvallat tuki Euroopan jälleenrakennusta taloudellisesti ja integraatiota poliittisesti. Britannian poliittinen tuki muuttui jäsenyystavoitteeksi 1960-luvulla, ja maa liittyi EU:n jäseneksi vuonna 1973.

Ranskan aloitteesta integraatiota yritettiin edistää myös puolustuksen alalla jo 1950-luvulla. Ranskan pääministeri René Pleven esitys yhteisestä eurooppalaisesta armeijasta ja puolustusministeristä kaatui kuitenkin Ranskan parlamentissa vuonna 1954. Kuusi vuotta aiemmin allekirjoitettuun Brysselin sopimukseen nojaava sotilasliitto Länsi-Euroopan unioni (WEU) jäi Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton varjoon. Siinä missä Euroopan taloudellinen integraatio kehittyi eurooppalaisella raiteella,

²² Rieker 2016.

puolustusyhteistyö kehittyi transatlanttisella raiteella. Länsi-Euroopan puolustus rakentui pitkälti Naton kollektiivisen puolustuksen, Yhdysvaltojen sotilaallisen läsnäolon ja turvatakuiden varaan.

Maailmanpolitiikassa Euroopan unioni näyttäytyi ensin siviilivaltana ja myöhemmin normatiivisena valtana.²³ Siviilivaltana EU:lla nähtiin olevan sekä passiivisen ja aktiivisen toimijan piirteitä. Passiivisessa toimijuudessa korostuivat taloudellisen integraation ulkoiset vaikutukset: EU vaikutti maailman kauppaan ja talouteen pelkällä olemassaolollaan, kun integraatio tiivistyi. Aktiiviselle toimijuudelle ja ulkopoliitikalle syntyi kuitenkin jo varhain konkreettinen tarve. Esimerkiksi tulliliiton perustaminen (1958) johti yhteisen ulkoisen kauppapolitiikan tarpeeseen. Ensin yhtenäistettiin tulleja ja tariffeja ja myöhemmin alettiin sisämarkkinoiden kehittymisen takia tehdä laajemmin yhteistä talous- ja kauppapolitiikkaa.

Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka vahvemmin osaksi integraatiota

EU:n aktiivinen ulkopoliittinen toimijuus vahvistui 1980-luvulla, jolloin otettiin myös ensiaskelia perinteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kentällä. EU:n ulkopoliittinen toimijuus kytkettiin myös aiempaa selkeämmin unionin ja jäsenvaltioiden etujen ajamiseen. Tämä muodosti pohjan siirtymiselle yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan (YUTP) Euroopan unionin perustamisen yhteydessä vuonna 1993. Siinä missä EU:n ylikansallisten toimielinten rooli vahvistui ulkopoliitikassa esimerkiksi kauppa- ja valuuttapolitiikassa, yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka säilyi pitkälti jäsenvaltioiden käsissä. Vaikka integraatiota on tällä kentällä pyritty määrätietoisesti syventämään muun muassa luomalla ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan tehtävä (EU:n ulkoministeri) ja ulkosuhdehallinto (EU:n ulkoministeriö), yksimielisyysperiaatteeseen nojaava päätöksenteko asettaa yhteiselle politiikalle rajoitteita.

Maastrichtin sopimuksessa YUTP:n todettiin voivan johtaa myös yhteiseen puolustukseen. EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa (YTPP) ryhdyttiin kehittämään määrätietoisesti 1990-luvun lopulla. Poliitiikan perusteet valettiin vuonna 1998 Britannian ja Ranskan välisessä St. Malon julistuksessa, jossa unionin suurimmat sotilasmahdit löysivät yhteisen sävelen EU:n puolustuspoliittisen toiminnan suuntaviivoista. Britannian sai Ranskalta riittävät takuut siitä, että YTPP:n puitteissa ei pyritä luomaan päällekkäisiä toimintoja Naton kanssa ja että EU:n puolustuspolitiikka lähinnä täydentää Naton toimintaa kehittämällä kriisinhallinnan toimintavalmiuksia ja suorituskykyä. Tälle oli syntynyt tarve Jugoslavian hajoamiseen liittyvien sotien takia. Kansainvälisen yhteisön sekä EU:n kriisinhallintakyky olivat osoittautuneet riittämättömiksi. EU:n ja Naton välistä työnjakoa tuki myös 1990-luvun lopulla alkanut Ranskan paluu Naton komento- ja sotilasrakenteisiin. Toisaalta Ranska sai St. Malon julistuksen avulla ankkuroitua puolustuspolitiikan osaksi EU:ta ja luotua sen ympärille konkretiaa. EU:n jäsenvaltioiden piirissä itsenäisemmän eurooppalaisen ja toisaalta transatlanttiseen suhteeseen nojaavan puolustuksen välinen jakolinja on säilynyt myös laajentuneen unionin ja Britannian edessä hämmöttävän EU-eron oloissa.

EU:ssa luotiin 1990-luvun lopulta asti suorituskykyä sotilaallisessa toiminnassa erityisesti humanitaaristen kriisien, pelastustoiminnan ja kriisinhallinnan tarpeisiin. Tästä vuonna 1992 Länsi-Euroopan unioni WEU:lle sovitusta tehtäväkentästä eli niin sanotuista Petersbergin tehtävistä tuli EU:n puolustuspolitiikan ydintä ja WEU sulautettiin asteittain EU:n rakenteisiin ja lopulta lakkautettiin vuonna 2011. Tämä tehtäväkenttä on raamittanut myös Euroopan puolustusviraston ja EU:n taisteluosastojen perustamista vuonna 2004. Unionin toimintakykyä on rakennettu määrätietoisesti myös siviilikriisinhallinnassa, josta on tullut olennainen osa EU:n kriisinhallintatoimintaa. EU:n operaatioiden rooli on ollut merkittävä monien konfliktien ratkaisussa ja usein pitkäkestoisessa jälkihoidossa.

²³ Duchêne 1973; Manners 2006.

Kohti uudenlaista ulko- ja turvallisuuspoliittista toimijuutta

Puolustuspolitiikan kehittyminen heijastui myös EU:n ensimmäiseen turvallisuuspoliittiseen strategiaan (2003), jossa EU:sta piirtyy kuva kriisinhallinnan suurvaltana. Syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen strategiassa painottuu myös terrorismin vastainen toiminta. Strategia korostaa myös EU:n toimijuutta yleisesti maailmanpolitiikassa ja erityisesti tehokkaan monenvälisyyden edistämässä tilanteessa, jossa Yhdysvaltojen nähtiin toimivan entistä enemmän yksipuolisesti. Strategia on nähty myös yrityksenä kuroa umpeen EU:ta repinyt poliittinen jakolinja, joka koski Yhdysvaltojen johtamiin sotatoimiin osallistumista Irakissa. Näissä oloissa strategia heijastelee myös tiivistyvälle ulkopoliittiselle toiminnalle asetettuja yleisiä tavoitteita, jotka vielä EU:n perustuslaillisen sopimuksen neuvottelujen yhteydessä 2000-luvun alussa nähtiin jopa integraation uutena moottorina.

Yhtäältä EU:lta edellytettiin entistä yhtenäisempää ja tehokkaampaa ulkopoliittikkaa maailmanpolitiikan ja -talouden valtopoliittisten kehitystrendien valossa, erityisesti nousevien talouksien valta-aseman nousun johdosta. Toisaalta EU nähtiin uudenlaisen ulkopoliittisen toiminnan airuena globalisaation ja keskinäisriippuvuuden varaan rakentuvassa maailmassa. Unionille sovitettiin merkittävää roolia globaalien ongelmien ratkaisussa ilmastomuutoksesta kestävään kehitykseen sekä konfliktien ennaltaehkäisystä rauhanvälitykseen ja kriisinhallintaan.

Unionin ulko- ja turvallisuuspoliittisessa työkalupakissa painottuivat niin sanotut pehmeät välineet ja toimijuudessa laaja-alainen lähestymistapa. Unionin omakuva taloudellisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti vetovoimaisena valtakeskittymänä ja normatiivisena valtana vahvistui myös itälaajentumisen takia ja naapuruston valtioiden lähentymispyrkimysten vuoksi. Integraation nähtiin läikkyvän myös muille alueille, joilla yhdentymispyrkimykset vahvistuivat ja EU-integraatiosta oltiin kiinnostuneita sekä analyttisesti että poliittisesti. EU pyrki edistämään alueellista yhdentymistä myös lukuisten strategisten kumppanuuksien avulla. Tiiviimmin integroituvien alueiden nähtiin avaavan uusia kauppaa- ja kehityspoliittisia sekä diplomaattisia mahdollisuuksia EU:lle. Globaalilla tasolla unioni myös saavutti joitakin keskeisiä tavoitteitaan muun muassa maailmankauppajärjestö WTO:n ja kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) perustamisen ansiosta.

Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustamiseen (1993) liittyvien odotusten valossa politiikan syventämisessä on onnistuttu kuitenkin vain osittain. Erityisesti perustuslaillisen sopimuksen kaatumisen Alankomaiden ja Ranskan kansanäänestyksissä vuonna 2005 laski merkittävien uudistusten poliittisen kunnianhimon tasoa. Britannian vaatimuksesta Lissabonin sopimuksessa todetaan, että YUTP ei korvaa kansallisia ulkopoliittikkoja. Sopimuksen toimeenpanon yhteydessä ulkopoliittikan kansallistamispyrkimyksistä kannettiin huolta myös Britanniaa laajemmin. Sopimuksen uudistukset johtivat toimielinten väliseen valtataisteluun, joka ulko- ja turvallisuuspolitiikassa koski erityisesti komissiota ja jäsenvaltioiden hallitsemia EU:n neuvostoa. EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehityksessä siirryttiin suvantovaiheeseen. Kiinnostus uusien EU-operaatioiden käynnistämiseen on vähentynyt, ja operaatioiden kustannuksiin on suhtauduttu aiempaa kriittisemmin kiristyneen taloustilanteen vuoksi. Valmiudessa olevia EU:n taisteluosastoja ei ole vielä käytetty kertaakaan.

2.4. Muuttuva toimintaympäristö ja EU:n turvallisuuspolitiikan kehitystrendit

Vuonna 2016 valmistuneen EU:n uuden ulko- ja turvallisuuspoliittisen strategian mukaan Euroopan turvallisuusympäristö on huonontunut merkittävästi, ja unionin olemassaolo on uhattuna.²⁴

²⁴ Euroopan unioni 2016.

Turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä naapuruston konfliktit ja sodat sekä idässä että etelässä vaikuttavat suoraan ja epäsuorasti unionin turvallisuuteen. Lisäksi naapuruston suurvallat haastavat EU:ta aiempaa voimakkaammin. Geopoliittinen kilpailu värittää myös globaalia toimintaympäristöä Kiinan nousun sekä Venäjän koventuneen politiikan takia. Venäjän toteuttama Krimin valtaus haastaa Euroopan sääntöperustaista turvallisuuspoliittista järjestystä.

Yhdysvaltojen nykyisen hallinnon aikana transatlanttisen suhteen tulevaisuuteen liittyy aiempaa enemmän epävarmuuksia. Globaalien haasteiden ratkaisemisesta sekä kauppaa- ja ulkopoliittisesta yhteistyöstä on siirrytty kilpailullisiin asetelmiin.²⁵ Vaikka Yhdysvallat on vaatinut eurooppalaisten liittolaistensa kantavan aiempaa suurempaa vastuuta maanosansa turvallisuudesta jo pitkään, presidentti Trumpin lausunnot ovat aiheuttaneet huolta Yhdysvaltojen sitoutumisesta Euroopan puolustukseen. Yhdysvaltojen tosiasialliset toimet Venäjää vastaan suunnatun pelotteen vahvistamiseksi ovat vain osittain hälventäneet tätä huolta.

Eurooppaan rantautuneet globaalit ja alueelliset ongelmat – globaalia rahoitusmarkkinoiden romahdusta seurannut euro- ja EU:n talouskriisi sekä eteläisen naapuruston sotien kiihdyttämä pakolaistilanne – ovat aiheuttaneet EU:n sisäisiä poliittisia kiistoja ja eripuraa sekä jäsenvaltioiden että kansalaisten kesken. Turvattomuus on lisääntynyt myös Euroopan maaperällä tehtyjen terrori-iskujen takia.

Kohti turvallisuus- ja puolustusunionia

Muuttuneessa toimintaympäristössä unionin ulkopoliittikka on koventunut ja ehdollistunut. Arvojen ja vakauden edistämiseen naapurustossa on liitetty entistä enemmän ehtoja; kauppaa- ja ulkopoliitikassa on korostunut EU:n etujen puolustaminen, mukaan lukien sääntöperustainen kansainvälinen järjestys. Ranskan pitkään peräänkuuluttama Euroopan strateginen autonomia ja taloudellinen suvereniteetti resonoivat entistä vahvemmin unionin sisäisessä ulkopoliittisessa keskustelussa.

Ulko- ja turvallisuuspoliitikassa unioni on turvautunut entistä laaja-alaisemmin yhteen kovimmista työkaluistaan: poliittisiin ja taloudellisiin pakotteisiin. Krimin valtauksen ja Itä-Ukrainan sodan vuoksi EU on asettanut kovia pakotteita naapurisuurvaltaa ja keskeistä kauppakumppaniaan Venäjää kohtaan. Venäjän tuntuista vastapakotteista ja EU:n jäsenvaltioiden eriävistä näkemyksistä huolimatta unionin yhtenäisyys pakotteiden voimassa pitämiseksi on pitänyt toistaiseksi. Unionin Venäjä-politiikan suunnittelun ja päätöksenteon yhteydessä suurimpien jäsenmaiden, erityisesti Saksan ja Ranskan mutta myös Ison-Britannian, johtajuus on korostunut. EU:n toimielimille Lissabonin sopimuksessa soviteltu aiempaa näkyvämpi asema unionin edustautumisessa ja johtajuus ulko- ja turvallisuuspoliitikassa on toteutunut vain välttävästi.

Puolustuspoliitikassa kriisinhallinnan rinnalla ovat korostuneet unionin ulkorajat ja oma alue. Afrikan sarven merialueen ja Euroopan kuljetusreittien turvaamisen lisäksi EU on käynnistänyt Välimerellä YTPP-operaatio Sophian, jonka tehtävänä on ihmisten salakuljetustoiminnan ja -verkostojen torjuminen. Unioni on myös pyrkinyt vähentämään salakuljetusta turvallisuussektorin koulutuksella unionin rajojen ulkopuolella. Ihmisten liikkuvuutta EU:n ulkorajoilla valvotaan entistä tehokkaammin.

EU:n turvallisuustoimijuuteen kohdistuu entistä suurempia odotuksia myös sisäisessä turvallisuudessa. Viranomaisyhteistyön tehostamiselle ja tiivistämiselle on nähty tarvetta erityisesti terrorismin ja radikalisaation torjunnassa. EU:n sisäisen turvallisuuden parantamisessa on korostettu myös ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden yhteyttä. Komission julkilausuttuna tavoitteena on ollut siirtyä kohti toimivaa

²⁵ Aaltola, Kallio, Raik ja Pynnöniemi 2018.

ja todellista turvallisuusunionia, mikä näkyy vuonna 2015 hyväksytyssä Euroopan turvallisuusagendassa.²⁶

EU:n toiminnan kehittäminen on nähty tärkeäksi myös niin sanottujen hybridiuhkien torjunnassa. Euroopan ulkoasianhallintoon on perustettu hybridianalyysikeskus (eng. *Hybrid Fusion Cell*) osaksi EU:n tiedusteluanalyysikeskusta sekä informaatiovaikuttamista seuraavat työryhmät (eng. *East StratCom* ja *Arab StratCom*). Suomeen on lisäksi perustettu Hybridiosaamiskeskus (eng. *European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*), jonka jäseniin kuuluvat nyt 16 EU:n jäsenvaltiota, Norja, Kanada ja Yhdysvallat. Keskus tekee läheistä yhteistyötä sekä EU:n että Naton kanssa.

YTPP:n rinnalla unionissa ja jäsenvaltioissa on otettu askelia puolustusyhteistyön syventämiseksi. Komissio on asettanut tavoitteeksi ”täysimääräisen puolustusunionin” vuoteen 2025 mennessä.²⁷ Tässä viitekehyksessä EU:n puolustuspolitiikalla on entistä selkeämpi yhteys jäsenvaltioiden puolustukseen liittyvien suorituskykyjen kehittämiseen. EU on luonut uusia ohjelmia ja rakenteita puolustusvälinetutkimuksen ja -teollisuuden kehittämiseksi ja käynnistänyt perussopimusten mahdollistaman pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY). PRY:llä tavoitellaan puolustusintegraatiota. Tavoitteeseen kytkeytyvät läheisesti myös Euroopan puolustusrahaston luominen ja kansallisten puolustusbudjettien seuranta, joka käynnistettiin jo aiemmin. Puolustusrahaston koosta keskustellaan parhaillaan käynnissä olevien monivuotisten rahoituskehysneuvottelujen yhteydessä. Puolustuspolitiikkaa on alettu tarkastella yhä enemmän omana sektorinaan, joka linkittyy muihin EU-politiikkoihin, kuten sisämarkkinoihin, teollisuuteen ja tutkimukseen, joissa Euroopan komission rooli on perinteisesti vahva. Samaisissa rahoitusneuvotteluissa on esillä ulkorajojen turvallisuus ja Euroopan raja- ja merivartioston toiminnan vahvistaminen.

EU on myös aktivoinut ensimmäistä kertaa perussopimuksensa turvatakuulausekkeen eli keskinäisen avunannon veloitteen (SEU 42.7). Tämä tapahtui Ranskan pyynnöstä Pariisin terrori-iskujen jälkeen vuonna 2015. Velvoite on luotu erityisesti jäsenvaltioon kohdistuvan sotilaallisen hyökkäyksen varalle, ja se velvoittaa muita jäsenvaltioita avustamaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta kaikin käytettävissä olevin keinoin. Pykälää on pidetty Naton viidettä artiklaa heikompana turvatakuuna, koska sen toimeenpanoon ei ole varauduttu esimerkiksi yhteisen suunnittelun ja harjoittelun tai integroitujen järjestelmien avulla.

2.5. Jäsenvaltioiden eriävät näkemykset ja EU:n muuttuva sisäinen dynamiikka

EU:n turvallisuustoimijuudesta on viime vuosina käyty suhteellisen vilkasta keskustelua. EU:n strategiatyön, politiikansuunnittelun ja päätöksenteon yhteydessä jäsenvaltioiden eriävien turvallisuusprioriteettien ja -intressien on nähty heikentävän EU:n toimijuuden ja politiikkojen kehittämistä. Pienimmän yhteisen nimittäjän ongelman on nähty varjostavan uudistuksia myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Vaikka unionin sisäiset jakolinjat ovat jotakuinkin säilyneet ennallaan, unionin sisäinen poliittinen dynamiikka on muuttunut.

Merkittävin muutos liittyy Britannian EU-eroon. Britannian varautunut lähestymistapa on vaikuttanut merkittävästi EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen. Vaikka Britannia säilyy merkittävänä turvallisuuspoliittisena toimijana Euroopassa myös EU-eron jälkeen, maan poistumisella EU:n päätöksenteon rakenteista on merkityksensä. Osa jäsenmaista jakaa Britannian esillä pitämät huolet duplikaatiosta ja transatlanttisen suhteen ensisijaisuudesta. Nämä jäsenmaat ovat

²⁶ European Commission 2015a.

²⁷ Juncker 2017.

menettämässä keskeisen liittolaisen EU-pöydissä ja joutuvat nostamaan omaa profiiliaan. Suurista jäsenmaista huomio kiinnittyy Puolan kantojen kehittymiseen.

Britannian EU-ero on alleviivannut myös Ranskan ja Saksan välistä yhteistyötä ja johtajuutta EU:ssa. Britannian lähtö on nostanut erityisesti Ranskan asemaa EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Britannian ja Ranskan kahdenväliselle puolustusyhteistyölle nähdään olevan käytännön tarve myös tulevaisuudessa, mutta viimeaikaisessa keskustelussa on kiinnitetty erityistä huomiota Saksan asemaan ja mahdollisesti muuttuvaan rooliin. Vaikka Saksan on nähty olevan aiempaa valmiimpi aktiivisempaan rooliin turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa, erot Ranskan tavoitteisiin ovat edelleen suuret. Tämä on heijastunut esimerkiksi PRY:n käynnistämiseen, jonka nähdään heijastelevan Saksan tavoitteita. Saksa on korostanut yhteistyön inklusiivisuutta, kun taas Ranska on peräänkuuluttanut kunnianhimoisempaa ja vain kyvykkäät jäsenmaat kattavaa rakenteellista yhteistyötä. Saksan prioriteetti ovat olleet kriisinhallintavalmiudet, Ranskan puolestaan sotilaalliset suorituskyvyt laajemmin. Ranskan esittämän ja EU-rakenteiden ulkopuolella toteutettavan Euroopan interventioaloitteen (E12) on nähty heijastavan Ranskan tyytymättömyyttä EU:n puolustuspoliittisiin uudistuksiin erityisesti PRY:ssä. Saksan lähteminen mukaan Ranskan kymmenen maata kattavaan E12-aloitteeseen on puolestaan nähty johtuvan ainakin osittain Ranska–Saksa-yhteistyöhön kohdistetuista laajemmista integraatiopoliittisista odotuksista, mahdollisesti myös Saksan halusta pitää E12-aloite lähellä EU:ta.

Eteläisissä EU:n jäsenmaissa on perinteisesti suhtauduttu rakentavasti EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan syventämiseen. Syventämispyrkimyksillä ei ole nähty olevan suurta vaikutusta transatlanttisen suhteen ensisijaisuuteen. Eteläisen Euroopan turvallisuusprioriteetit liittyvät EU:n eteläisen naapuruston epävakauteen ja heikentyneeseen turvallisuustilanteeseen, joka on kiihdyttänyt muuttoliikettä ja vaikeuttanut sen hallintaa. EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittiseen toimintaan eteläisessä naapurustossa kohdistuu suuria odotuksia esimerkiksi Italiassa, Espanjassa ja Kreikassa. Espanjassa tapahtuneiden terrori-iskujen takia terrorismin torjunta EU:n alueella ja ulkopuolella on ollut enenevässä määrin yhteinen poliittinen prioriteetti Ranskan ja Britannian, sekä myös Saksan kanssa.

Pohjoisessa Euroopassa Itämeren alueella lisääntyneet sotilaalliset jännitteet ja Venäjän toiminta nähdään uhkana entistä laajemmin muun muassa Baltian maiden, Britannian ja osan itäisen EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Suomi ja Ruotsi ovat tiivistäneet keskinäistä puolustuspoliittista yhteistyötään ja muuta kahdenvälistä yhteistyötä, erityisesti Yhdysvaltojen kanssa, sekä yhteistyötä erilaisissa alueellisissa ryhmittymissä. Molemmat maat ovat myös pyrkineet osallistumaan aktiivisesti Nato-yhteistyöhön. Maiden näkemykset EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan syventämisestä ovat poikenneet toisistaan. Siinä missä Suomi on alleviivannut EU:n toimijuuden kehittämistä, Ruotsi on suhtautunut siihen varauksellisemmin. Kummankaan valtion EU-jäsenyyttä edeltänyt puolueettomuuspolitiikka ei ole rajoittanut aktiivista mukanaoloa EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä. PRY:n käynnistämisen yhteydessä puolueettomuuden nähtiin heijastuvan lähinnä Itävallan ja Irlannin kannanmuodostukseen, mutta molemmat päättivät lähteä mukaan rakenteelliseen yhteistyöhön. Ulkopuolelle jäivät lopulta vain Malta, EU:sta eroava Britannia ja pysyvän erityisehdon vuoksi YTPP:n ulkopuolella oleva Tanska.

2.6. Suomalainen keskustelu EU:sta turvallisuusyhteisönä

Suomessa sekä EU:hun liittymisellä että unionin kehittämispyrkimyksillä on ollut selkeä turvallisuuspoliittinen ulottuvuus. Jäsenyyshakemus jätettiin kylmän sodan jälkeisessä tilanteessa. Vaikka hakemusta perusteltiin taloudellisin ja poliittisin argumentein, turvallisuuspoliittisten lähtökohtien on arvioitu painaneen Suomen jäsenyyspäätöksessä jopa näitä enemmän.²⁸ Kylmän sodan aikana

²⁸ Koivisto 1995.

kehittyneen puolueettomuuspolitiikan valossa Suomen piti myös vakuuttaa EU:n jäsenmaat sitoutumisestaan vastaperustettuun EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Vaikka Suomi liittyi EU:hun sotilaallisesti liittoutumattomana valtiona, Suomen voi katsoa liittoutuneen EU:n kanssa taloudellisesti ja poliittisesti. Suomi on myös niitä harvoja EU:n jäsenvaltioita, joissa talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen liittymisestä ja euron käyttöönotosta keskusteltiin turvallisuuspoliittisena kysymyksenä. Sen nähtiin vakauttavan maan asemaa.²⁹

Jäsenyytensä aikana Suomi on peräänkuuluttanut aiempaa tehokkaampaa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja ollut aktiivisesti mukana yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä. Unionin toiminnan kehittäminen on kytketty osaksi Suomen peräänkuuluttamaa laaja-alaisen turvallisuuskäsitteen ohjaamaa politiikkaa, jossa korostetaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa EU:n taloussuhteiden, kehityspolitiikan, diplomatian sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puitteissa. EU:n kriisinhallintatoimintaan osallistumisen on katsottu hyödyttävän Suomen omaa turvallisuutta ja puolustusta. Konfliktien ratkaisu on osa turvallisuusuhkien laaja-alaista torjuntaa, ja EU:n operaatioihin osallistuminen on lisännyt Suomen sotilaallista yhteistoimintavalmiutta. Euroskeptinen populismi ei ole Suomessa juurikaan haastanut näkemystä EU:n hyödyistä maan turvallisuuspolitiikassa, vaan keskittynyt lähinnä liittovaltiokehityksen ja maahanmuuton kritisointiin. Jälkimmäiseen on erityisesti oikeistopopulististen puolueiden piirissä kytketty myös turvallisuushaasteita.

Jäsenyyden aikana sotilaallisen liittoutumattomuuden yhteensopivuudesta EU:n kehityksen kanssa on keskusteltu muun muassa WEU:n EU-fuusion ja EU:n kriisinhallintatoiminnan kehittämisen sekä keskinäisen avunannon velvoitteeseen sitoutumisen yhteydessä. Suomi on myös osallistunut aiempaa aktiivisimmin ja syvällisemmin Naton toimintaan ja kehittänyt kahdenvälisiä puolustuspoliittisia suhteita. Nämä kehityskulut käynnistyivät jo ennen kuin Euroopan turvallisuustilanne alkoi nopeasti heikentyä ja sotilaalliset jännitteet lisääntyivät Itämeren alueella. Sotilaallinen liittoutumattomuus -termi korvattiin jo vuoden 2007 hallitusohjelmassa ja sitä seuranneissa ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selontoissa uudella muotoilulla, jonka mukaan Suomi on sotilasliittoon kuulumaton maa. Tämän muotoilun mukaan syvälinen yhteistyö eri puolustuspoliittisissa viitekehyksissä voi sisältää yhteistä harjoittelua, yhteisten suorituskykyjen luomista ja niiden käyttöön liittyviä sitoumuksia. Tämä ei kuitenkaan vastaa jäsenyyttä perinteisessä sotilasliitossa, kuten Natossa.

Suomi on pontevasti tukenut EU:n uudistuspyrkimyksiä turvallisuuden ja puolustuksen puitteissa sitä mukaa kuin turvallisuuspoliittinen tilanne on kiristynyt myös Suomen lähialueilla. Suomi on myös korostanut keskinäisen avunannon velvoitetta ja pitänyt sitä esillä EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä. Suomessa vallitsee laaja-alainen poliittinen konsensus sisäisiin turvallisuushaasteisiin vastaamisesta ja EU:n etujen ajamisesta tehokkaan ulkopoliittikan keinon.

Ajatus EU:sta turvallisuusyhteisönä on ollut erityisesti esillä Suomessa useassa eri yhteydessä, ja se on kytketty suoraan myös unionin sisäisiin poliittisiin jännitteisiin ja kansalaisten luottamukseen integraatiota kohtaan. Suomen ulkopoliittinen johto on korostanut turvallisuushaasteisiin vastaamisen tärkeyttä EU:n oikeutuksen kannalta sekä jäsenvaltioiden ja kansalaisten parissa. Esimerkiksi syyskuussa 2018 tasavallan presidentti Sauli Niinistö painotti Washingtonissa pitämässään puheessa EU:n roolia turvallisuuspolitiikassa ja kansainvälisissä suhteissa. Hän näki lisäksi yhteyden turvallisuuden ja eurooppalaisen yhteisöllisyyden välillä. Presidentin mukaan eurooppalainen yhteenkuuluvuuden tunne lisää EU:n turvallisuutta ja unionin kykyä kohdata ja sietää ongelmia. Niinistön mielestä EU on ilman eurooppalaista henkeä myös altis ulkoisille uhkatekijöille. Toisaalta hän painotti, että EU:n yhteiset politiikkatoimet voivat lisätä eurooppalaista yhteishenkeä.³⁰

²⁹ Jokela, Kotilainen, Tiilikainen ja Vihriälä 2014, 38–39.

³⁰ Niinistö 2018.

3. KANSALAISMIELIPITEEN MERKITYS TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIIKASSA

- Toisen maailmansodan jälkeen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvään kansalaismielipiteeseen suhtauduttiin epäilevästi, koska se nähtiin ailahtelevana ja epäkoherenttina eikä sillä nähty olevan suurta vaikutusta politiikkaan.
- Myöhempi tutkimus on kyseenalaistanut kansalaismielipiteen ailahtelevuuden ja korostanut sen vakautta sekä rationaalisuutta. Kansalaisten mielipiteiden on nähty liittyvän perustavanlaatuisiin poliittisiin ja moraalisiin asenteisiin ja arvoihin.
- Tuoreimman tutkimuksen mukaan julkisen mielipiteen muodostumista ohjaavat eliitin ja poliittisen johdon näkemysten ohella sosiaaliset verkostot ja yhteisöt, joissa kansalaiset toimivat.
- Kansalaisten EU-asenteita käsittelevää tutkimusta on verrattain paljon.
- Tutkimuksessa on siirrytty kansalaisten Euroopan integraatiolle osoittaman tuen kartoittamisesta myös integraation vastaisten asenteiden ja euroskeptisyyden selittämiseen.
- Uudempi kansalaisten EU-näkemyksiä käsittelevä tutkimus kiinnittää huomiota EU-asenteiden moniulotteisuuteen ja asenteisiin liittyviin epävarmuuksiin ja ristiriitoihin: kansalaisten EU-asenteita onkin syytä analysoida laaja-alaisesti ja käytettävissä olevan aineiston asettamat rajat huomioiden.
- Kansalaisten näkemyksiä ja asenteita EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kohtaan on analysoitu huomattavasti vähemmän.
- Tutkimuksen lähtökohdan ovat muodostaneet ennen kaikkea EU:n yhteisen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan eurobarometreissä saama tuki, jonka luonnetta ja vahvuutta on tutkimuksessa tarkasteltu kriittisesti.

3.1. Yleisen mielipiteen vaikutus ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan

Turvallisuusyhteisöjä käsittelevän kirjallisuuden lisäksi tämä tutkimus rakentuu kolmen erillisen mutta toisiinsa kytkeytyvän kansalaismielipidettä koskevan tutkimushaaran varaan. Näitä ovat yleinen tutkimus kansalaismielipiteen sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan suhteesta, kansalaisten EU-asenteita koskeva tutkimus sekä kansalaisten EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyviä näkemyksiä kartoittava tutkimus. Siinä missä kahta ensimmäistä tutkimushaaraa voidaan pitää vakiintuneina, on kolmas tutkimushaara vielä verrattain nuori ja kehittymätön.

Yleisen mielipiteen vaikutusta ulkopoliitiikkaan on toden teolla tutkittu vasta toisen maailmansodan loppumisesta lähtien. Varsin nopeasti tutkimuksen kartuttua alalle vakiintui niin sanottu Almondin–Lippmanin konsensus. Tutkijayhteisöön syntyi varsin pessimistinen näkemys, joka rakentui kolmen oletuksen ympärille:

- 1) Julkinen mielipide on ailahteleva, eikä sen varaan voi rakentaa vakaata ulkopoliitiikkaa.
- 2) Ulkopoliitiikkaa koskevalta julkiselta mielipiteeltä puuttuu rakenne ja koherenssi.
- 3) Julkisen mielipiteen vaikutus ulkopoliitiikkaan on rajallinen.

Myöhempi tutkimus on kyseenalaistanut vakiintuneen konsensuksen oletukset. Ulkopoliitiikkaa koskeva kansalaismielipide ei itse asiassa olekaan ailahtelevaa vaan pikemminkin vakaata. Se reagoi varsin rationaalisesti kansainvälisen politiikan muutoksiin. Julkisesta mielipiteestä on löydetty myös

rakenteellisuutta. Kansalaisten mielipide ulkopoliitikasta pohjautuukin perustavanlaatuisten poliittisten ja moraalisten arvojen ja mielipiteiden varaan.³¹ Vaikka väitteet yleisen mielipiteen ailahtelevuudesta ja rakenteen puutteesta on kumottu, tutkijat ovat kuitenkin yleisesti sitä mieltä, että kansalaisten tiedot turvallisuuspoliittisista kysymyksistä ovat varsin ohuet. Yleisen mielipiteen vaikutuksesta ulkopoliitikkaan ei ole onnistuttu saavuttamaan yhtenäistä näkemystä. Jotkut tutkijat ovat kuitenkin tulleet siihen johtopäätökseen, etteivät poliitikantekijät yleensä toimi vahvaa yleistä mielipidettä vastaan.³²

Alan tuorein tutkimus on keskittynyt eritoten julkisen mielipiteen muodostumiseen ja erityisesti siihen, mikä vaikutus eliitin ja poliittisen johdon mielipiteillä on kansalaisten mielipiteen muodostumiseen. Varsin selvää on, että eliitin näkemykset vaikuttavat kansalaisten näkökantoihin. Kansalaiset eivät keskimääriin seuraa ulkopoliittisia kysymyksiä kovin tarkasti, vaan mielellään "ulkoistavat" mielipiteenmuodostuksen eliitille. Myös media vaikuttaa vahvasti kansalaisten mielipiteisiin.³³ Puhtaan eliittikeskeinen näkemys julkisen mielipiteen muodostumisesta on kuitenkin riittämätön. Yksittäisen kansalaisen näkemyksiin voivat vaikuttaa myös muun muassa sosiaaliset verkostot tai muut ryhmät, joissa kansalaiset toimivat.³⁴

Tutkimuskirjallisuus julkisesta mielipiteestä ja ulkopoliitikasta on runsasta. Tutkimus on tähän asti ollut myös huomattavan yhdysvaltalaiskeskeistä.³⁵ Tästä huolimatta tutkimuksessa on orastava näkemys siitä, että yleisellä mielipiteellä saattaa olla ainakin jonkinlaisia globaaleja yhdenmukaisuuksia. Esimerkiksi sotilaallisen voimankäytön saralla kansalaiset ympäri maailman näyttävät olevan sitä mieltä, että voimankäytön tulisi olla kansainvälisesti legitiimiä. Lisäksi tavalliset kansalaiset ovat haluttomia tukemaan operaatioita, joissa henkien menettämisen riski on suuri.³⁶

3.2. Kansalaisten EU-asenteita koskeva tutkimus

Myös akateemista kirjallisuutta kansalaisten asenteista Euroopan integraatiota kohtaan on verrattain paljon. Varhainen aihetta käsittelevä tutkimus keskittyi ensisijaisesti ymmärtämään ja selittämään kansalaisten Euroopan integraatiolle osoittamaa tukea. Vuosituhannen vaihteen jälkeen tutkimus on puolestaan kohdistunut vahvemmin Euroopan integraation vastaisiin asenteisiin ja euroskeptisyyteen.³⁷ Siirtymä integraatiomyönteisen asenteiden tutkimuksesta integraativastaisten asenteiden tarkasteluun heijastaa sitä, että Euroopan integraation ympärillä käyty poliittinen keskustelu ja siihen liittyvät poliittiset vastakkainasettelut ovat merkittävästi lisääntyneet ja Euroopan unioni on joutunut aiempaa vahvemmin haastetuksi sekä erilaisten poliittisten toimijoiden että kansalaistensa taholta.³⁸ Tämä puolestaan on tehnyt kansalaisten integraatiota koskevien asenteiden mittaamisesta, analysoimisesta ja ennakoimisesta entistä tärkeämpää.

Vaikka kansalaisten EU-asenteisiin kohdistuvan tutkimuksen painopiste on ajan saatossa siirtynyt, tutkimuksen keskiössä ovat lähes koko ajan olleet samat peruskysymykset: mikä selittää kansalaisten

³¹ Holsti 1992; Kertzer, Powers, Rathbun ja Iyer 2014.

³² Risse-Kappen 1991.

³³ Soroka 2003.

³⁴ Kertzer ja Zeitzoff 2017.

³⁵ Isernia ja Olmastroni 2015, 407.

³⁶ Eichenberg 2016a.

³⁷ Hobolt ja de Vries 2016, 414.

³⁸ Hooghe ja Marks 2009; Usherwood ja Startin 2013.

suhtautumista Euroopan integraation, ja mikä selittää suhtautumisen muutoksia?³⁹ Kolme erilaista lähestymistapaa aiheeseen on saanut erityisen keskeisen aseman akateemisessa kirjallisuudessa.⁴⁰

Ensimmäinen lähestymistapa on luonteeltaan utilitaristinen. Sen mukaan kansalaisten EU-asenteita määrittää se, millaisia taloudellisia hyötyjä ja haittoja he laskevat Euroopan integraatiosta ja EU-jäsenyydestä koituvan joko itselleen tai omalle jäsenmaalleen.

Toinen lähestymistapa puolestaan korostaa identiteettien merkitystä. Tätä lähestymistapaa seuraavat tutkijat ovat muun muassa osoittaneet, että Euroopan integraatioon suhtautuvat muita varauksellisemmin ne, joilla on vahva kansallinen identiteetti.⁴¹ Kielteisen suhtautumisen on lisäksi todettu olevan läheisessä yhteydessä muita kulttuureja kohtaan tunnettuihin epäluuloihin.⁴²

Kolmas lähestymistapa lähtee siitä perusolettamuksesta, että EU on kansalaisten näkökulmasta liian kaukana ja vieras, jotta kansalaiset voisivat luoda siihen vahvaa sidettä tai arvioida jäsenyyden seurauksia itselleen.⁴³ Niinpä kansalaisten EU-asenteita määrittää ennen muuta kansallinen poliittinen konteksti. Sen muodostavat kansallisen median tapa kirjoittaa EU:sta, poliittisten puolueiden EU-linjaukset tai kansalaisille muodostunut näkemys kansallisten poliittisten instituutioiden toiminnasta. Viimeisen suhteen tutkimuksessa tehdyt johtopäätökset ovat tosin keskenään hieman ristiriitaisia. Yhden näkemyksen mukaan positiivinen arvio kansallisen poliittisen järjestelmän toiminnasta ja vakiintuneista puolueista johtaa myönteiseen suhtautumiseen EU:ta kohtaan ja negatiivinen arvio puolestaan varaukselliseen.⁴⁴ Toisen näkemyksen mukaan vaikutus on päinvastainen. Kansalaiset, jotka ovat tyytyväisiä omien kansallisten instituutioidensa toimintaan, eivät haluaisi niiden menettävän valtaa EU-instituutioille, kun taas omiin kansallisiin instituutioihinsa tyytymättömät suhtautuvat Euroopan integraatioon myönteisemmin.⁴⁵

Uudemmassa kansalaisten EU-asenteita koskevassa tutkimuksessa on yhä vahvemmin korostunut se, että kansalaisten suhtautumisessa Euroopan integraatioon ei kuitenkaan ole kyse pelkästään integraation tai EU:n kannattamisesta tai vastustamisesta. Sen sijaan kansalaisten EU-asenteet ovat monisyisiä ja -ulotteisia kokonaisuuksia.⁴⁶ Lisäksi niihin voi liittyä epävarmuutta ja kaksijakoisuutta.⁴⁷

Kansalaisten EU-asenteiden moniulotteisuuden hahmottamisessa auttavat muutamat keskeiset akateemisessa kirjallisuudessa käytetyt käsitteelliset jaottelut. Ensinnäkin kansalaisten tuki EU:lle ja mille tahansa muulle poliittiselle kollektiiville voi perustua yhtäältä arvioihin koko poliittisen järjestelmän luonteesta (diffuusi tuki) tai toisaalta arvioihin järjestelmän sisäistentoimijoiden tekemisistä ja päätöksistä (spesifi tuki).⁴⁸ Poliittisille kollektiiveille kansalaisten koko järjestelmää koskeva tuki on elintärkeää, kun taas politiikan sisältöjä koskeva tuki on täydentävä elementti. Sen puuttuminen voi kuitenkin pitkällä aikajänteellä heikentää järjestelmää koskevaa tukea.⁴⁹

Toinen keskeinen käsitteellinen jaottelu koskee kansalaisten utilitaristista (*utilitarian*) ja affektivistista (*affective*) tukea.⁵⁰ Edellinen perustuu rationaalisille laskelmille Euroopan integraation tuottamista

³⁹ Hobolt ja de Vries 2016, 414.

⁴⁰ Ibid., 419–423; Boomgaarden, Schuck, Elenbaas ja de Vreese 2011, 251.

⁴¹ Esim. Carey 2002.

⁴² Esim. McLaren 2002.

⁴³ Esim. Anderson 1998.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Sánchez-Cuenca 2000.

⁴⁶ Boomgaarden et al. 2011.

⁴⁷ de Vries ja Steenbergen 2013; Stöckel 2013.

⁴⁸ Easton 1975.

⁴⁹ Hobolt ja de Vries 2016, 416; Bäck 2016, 28–29.

⁵⁰ Boomgaarden et al. 2011, 244. Käsitteet ovat alkuaan peräisin teoksesta Lindberg ja Scheingold 1970.

hyödyistä ja haitoista, kun taas jälkimmäinen pohjautuu Euroopan integraation ja siihen liitettävien arvojen herättämiin tuntemuksiin.

Kolmas kansalaisten EU-asenteita luotaavassa kirjallisuudessa käytettävä käsitteellinen ero koskee *input-* ja *output-*legitimiteettiä.⁵¹ Tämän jaottelun tausta-ajatuksen mukaan kansalaisten poliittiselle järjestelmälle osoittama tuki voi perustua yhtäältä siihen, että kansalaiset kokevat poliittisen järjestelmän ottavan heidän huolensa ja mieltymyksensä huomioon, tai toisaalta siihen, että he arvioivat järjestelmän tuottavan heidän kannaltaan mielekkäitä tuloksia.

Boomgarden kollegoineen hyödyntää edellä esitettyjä käsitteellisiä jaotteluja ja määrittelee niiden avulla viisi erilaista ulottuvuutta, joiden varaan ihmisten käsitykset Euroopan unionista rakentuvat.⁵² Nämä ovat: 1) EU:n tunnepohjainen ulottuvuus, 2) eurooppalainen identiteetti, 3) EU-instituutioiden demokraattinen ja taloudellinen toiminta ja suoriutuminen, 4) EU-jäsenyyden hyötynäkökohdat sekä 5) tuki Euroopan integraation laajenemiselle ja syvenemiselle. Käytännössä kansalaisten EU-asenteiden eri ulottuvuuksia voi kuitenkin olla vaikea tunnistaa ja erotella toisistaan empiirisesti, saati mitata luotettavasti. Tutkijoiden keskuudessa ei myöskään vallitse yksimielisyyttä siitä, mikä tai mitkä ulottuvuudet ovat tärkeimpiä kansalaisten EU-asenteiden muotoutumisessa. Myöskään sitä ei ole juuri tutkittu, miten ja missä määrin kansalaisten asenteet lopulta suodattuvat EU-politiikan sisältöihin.⁵³ Tässä hankkeessa kansalaisten EU-asenteiden moniulotteisuus on otettu huomioon tutkimalla ja analysoimalla kansalaisten EU-asenteita mahdollisimman laaja-alaisesti, käytettävissä olevan aineiston asettamat rajat huomioiden.

3.3. Aiempi tutkimus kansalaisten näkemyksistä EU:sta turvallisuustoimijana

Vaikka akateemista tutkimusta kansalaisten asenteista Euroopan integraatiota kohtaan on paljon, suuri osa siitä on keskittynyt nimenomaan kansalaisten näkemyksiin EU:sta poliittisena järjestelmänä. Kansalaisten näkemyksiä EU-politiikan sisällöistä – ja ennen kaikkea eri politiikka-alueita koskevista päätöksistä ja toimenpiteistä – on analysoitu huomattavasti vähemmän.⁵⁴ Tämä koskee myös kansalaisten asenteita EU:n ulko- sekä ennen kaikkea turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kohtaan. Niitä koskeva kirjallisuus koostuu käytännössä yksittäisistä artikkeleista, joista valtaosa on julkaistu vuosina 2000–2010 EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan asteittain kehittyessä ja hakiessa olomuotoaan. Seuraavassa esitetty kirjallisuuskatsaus ei kata kaikkia kansalaismielipiteen ja EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimijuuden suhdetta käsitteleviä artikkeleita, mutta antaa yleiskuvan olemassa olevan tutkimuksen luonteesta ja keskeisistä havainnoista sekä löydöksistä.

Käytännössä kansalaisten näkemyksiä EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta käsittelevä tutkimuskirjallisuus voidaan pienestä kokonaismäärästään huolimatta jakaa kahteen sivuhaaraan. Ensimmäisen tavoitteena on käydä mahdollisimman kattavasti ja kokonaisvaltaisesti läpi kansalaisten EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevia mielipiteitä ja analysoida niitä unionin politiikkalinjausten ja -toimien valossa. Tätä tutkimushaaraa edustavat artikkelit perustuvat usein laajalle aineistolle, jota tutkitaan laadullisin menetelmin. Toinen sivuhaara on luonteeltaan teoreettisempi. Se pyrkii selvittämään, mitkä tekijät selittävät kansalaisten suhtautumista EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Tämä tutkimushaara hyödyntää aineiston käsittelyssä määrällisiä menetelmiä.

⁵¹ Scharpf 1999.

⁵² Ibid., 247–250.

⁵³ Hobolt ja de Vries 2016, 423–425.

⁵⁴ Hobolt ja de Vries 2016, 419.

Ensimmäistä haaraa edustavat muun muassa Richard C. Eichenbergin, Wolfgang Wagnerin, Klaus Brummerin ja Dirk Petersin artikkelit. Eichenbergin vuonna 2003 julkaistu artikkeli tarjoaa pitkän aikavälin katsauksen Euroopan puolustusta ja eurooppalaista ulkopoliittikkaa koskevasta kansalaismielipiteestä, mutta kattaa vain neljä EU-maata, Ranskan, Saksan, Italian ja Ison-Britannian.⁵⁵ Eichenberg vertailee tutkimuksessaan yhtäältä kansalaisten käsityksiä eurooppalaisesta ulko- ja puolustuspoliittisesta integraatiosta ja toisaalta Natosta. Eichenberg tulee siihen tulokseen, että Euroopassa on pitkään ollut vahvaa kannatusta eurooppalaiselle ulko- ja puolustuspoliittiselle integraatiolle mutta toisaalta myös Naton kannatus on ollut vakaata. Eichenberg on sitä mieltä, että tyypillisesti eurooppalaiset tukevat molempia. Vuonna 2003 pinnalla olleiden, Irakin sodan aiheuttamien transatlanttisten jännitteiden sekä EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ensimmäisten kehitysaskelien perusteella hän kuitenkin huomauttaa, että tämän kehityksen jatkumisesta ei ole takeita.

Wagnerin vuonna 2005 julkaistu artikkeli puolestaan analysoi EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevaa kansalaismielipidettä osana laajempaa yritystä luodata YTPP:n demokraattista legitimitettä.⁵⁶ Wagner kartoittaa kansalaisten vastauksia yleisissä eurobarometreissä esitettyihin turvallisuus- ja puolustuspolitiikka koskeviin kysymyksiin sekä vuoden 2000 turvallisuus- ja puolustuspolitiikka-aiheiseen erikoisbarometriin ja toteaa, että YTPP nauttii laajaa kannatusta kansalaisten silmissä. Hän kuitenkin korostaa, että havaintoon on suhtauduttava suurella varauksella. Ensinnäkin aineisto osoittaa hänen mukaansa, että yksittäisten kysymysten muotoilu vaikuttaa merkittävästi kyselyistä saatuihin tuloksiin, mikä heijastaa osaltaan kansalaisten YTPP:tä koskevien tietojen rajallisuutta. Toiseksi eurobarometreissä esitetyt kysymykset mittaavat vain kansalaisten näkemyksiä YTPP:stä poliittisena projektina, mutta eivät anna osviittaa siitä, miten YTPP:hen mahdollisesti liittyvät kustannukset – puolustusmäärärahatarpeet, konkreettiset operaatiot – vaikuttavat kansalaisten mielipiteisiin. Kolmanneksi Wagner kiinnittää huomiota siihen, että kansalaisten tuki YTPP:lle vaihtelee voimakkaasti yhdestä jäsenmaasta toiseen. Wagnerin johtopäätös on, että kansalaisten tuki YTPP:lle on ennen muuta eräänlainen ”salliva konsensus” (*permissive consensus*), joka voi kuitenkin murtua, kun YTPP:n konkretisoituu.

Brummerin vuonna 2007 julkaistun artikkelin lähtökohtana ovat niin ikään EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimijuuden sekä YTPP:n eurobarometreissä saavuttamat korkeat suosioluvut. Wagnerin tavoin myös Brummer suhtautuu eurobarometriin piirtämään kuvaan kriittisesti ja pitää kansalaisten tukea luonteeltaan pinnallisena, ei vahvana.⁵⁷ Tämän näkemyksen tueksi hän esittää kolme perustelua. Ensinnäkin Brummer painottaa Wagnerin tavoin, että sekä YTPP:n että EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan suosio vaihtelee merkittävästi eri jäsenmaiden välillä ja osin myös sisällä. Toiseksi Brummer osoittaa, että turvallisuus- ja puolustuspolitiikka ei ole kansalaisten näkökulmasta tärkeä politiikka-alue. Hänen mukaansa tämä koskee sekä eurooppalaista että kansallista tasoa. Kolmanneksi Brummer korostaa, että kansalaisten suhtautuminen yhteen YTPP:n keskeiseen ulottuvuuteen eli sotilaalliseen voimankäyttöön on hyvin negatiivinen. Sama koskee kansalaisten näkemyksiä ylikansallisesta armeijasta. Brummer ehdottaakin, että Euroopan poliittisten eliittien ja EU-elinten olisi yhdessä vahvemmin yritettävä perustella kansalaisille EU:n turvallisuustoimijuuden tarpeellisuutta. Hänen mukaansa erityisesti konkreettiset EU-operaatiot voisivat lisätä kansalaisten tietoutta YTPP:stä ja tukea sille.

Myös Peters löytää vuonna 2011 julkaistussa artikkelissaan viitteitä vahvasta ja vakaasta tuesta EU:n yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle sekä hieman alhaisemmasta ja vaihtelevammasta tuesta EU-

⁵⁵ Eichenberg 2003.

⁵⁶ Wagner 2005.

⁵⁷ Brummer 2007.

integraatiolle puolustuskysymyksissä.⁵⁸ Peters pureutuu Wagnerin ja Brummerin tavoin eri jäsenmaiden välille muodostuviin eroihin. Hän osoittaa, että kaikkien EU-maiden kansalaiset tukevat jonkinasteista EU-päätöksentekoa ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymyksissä, mutta maiden väliset erot kasvavat sen mukaan, mitä integroidummasta politiikasta puhutaan ja mitä lähemmäs puolustuskysymyksiä tullaan. Viimeiseksi Peters erittelee vuoden 2000 turvallisuus- ja puolustuspolitiikka-aiheisen erikoisbarometrin valossa kansalaisten näkemyksiä EU:n mahdollisista turvallisuus- ja puolustuspoliittisista rooleista. Vuoden 2000 erikoisbarometrin perusteella kansalaiset haluaisivat EU:n ennen muuta puolustavan omaa aluettaan ja jäsenvaltioitaan (71 %), takaavan rauhan unionin sisällä (63 %) sekä toimivan mahdollisessa onnettomuustilanteessa (57 %). Peters huomauttaa, että kansalaisten näkemykset EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan toivotusta sisällöstä ovat melko kaukana niistä akateemisista ja poliittisista keskusteluista, joita EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta luonteesta on käyty.

Toista tutkimushaaraa edustavat puolestaan muun muassa Harald Schoen sekä Bastien Irondelle, Frédéric Mérand ja Martial Foucault. Schoen rakentaa vuonna 2008 ilmestyneen artikkelinsa kansalaisten yleisiä EU-asenteita koskevan kirjallisuuden varaan ja tutkii, mitkä tekijät selittävät kansalaisten näkemyksiä EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta.⁵⁹ Aiemman tutkimuksen pohjalta Schoen muotoilee kolme mahdollista selitysmallia, joiden soveltuvuutta hän artikkelissaan testaa. Ensimmäinen malleista on utilitaristinen: sen mukaan eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kannatus on suurempaa maissa, jotka hyötyvät yhteistyöstä potentiaalisesti eniten, koska niiden omat sotilaalliset suorituskyvyt ovat rajallisia tai ne kokevat kansallisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Toinen malli taas olettaa, että kansalaisten tuki EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle riippuu siitä, miten kansalaiset arvottavat EU-instituutioiden toimintaa yleensä ja erityisesti unionin suoriutumista ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kysymyksissä. Kolmannen mallin keskiössä ovat identiteetit. Mallin perusajatus on, että kansalaiset tukevat turvallisuus- ja puolustuspoliittista integraatiota silloin, kun se on sovittavissa yhteen heidän vaalimansa kansallisen ja/tai eurooppalaisen identiteetin sekä siihen liittyvien normien, arvojen ja tavoitteiden kanssa. Aineistona Schoen käyttää vain yhtä, vuonna 2004 julkaistua eurobarometriä. Schoenin analyysin mukaan EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittisen integraation tukea selittävät hyötylaskelmat, tietyt identiteettiin liittyvät tekijät sekä kansalaisten EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittista suoriutumista koskevat arviot.

Irondelle, Mérand ja Foucault puolestaan lähtevät omassa tutkimuksessaan siitä, että sosiodemografiset ja taloudelliset muuttujat eivät auta selittämään kansalaisten tukea EU:n yhteiselle turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle, ja keskittyvät siksi identiteetteihin.⁶⁰ Heidän mukaansa kansalaisten mielipiteiden taustalla vaikuttaa ennen muuta yksilötason strateginen asennoituminen (*strategic posture*). Se viittaa kansalaisten omaksumiin turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin käsityksiin, normeihin ja käyttäytymismalleihin. Kirjoittajat jakavat kansalaiset näiden strategisen asennoitumisen perusteella neljään erilaiseen ryhmään, joita määrittävät yhtäältä erilaiset turvallisuuskäsitykset (kova vai pehmeä turvallisuus) sekä vastakkainen suhtautuminen voiman osoittamiseen kansainvälisessä politiikassa (ulos- vai sisäänpäin suuntautunut). Nämä neljä ryhmää ovat pasifisti (pehmeä/sisäänpäin suuntautunut), humanitaristi (pehmeä/ulospäin suuntautunut), traditionalisti (kova/sisäänpäin suuntautunut) ja globalisti (kova/ulospäin suuntautunut). Vuoden 2000 erikoiseurobarometriin perustuvan analyysin pohjalta kirjoittajat tulevat siihen lopputulokseen, että strateginen asennoituminen selittää pitkälti kansalaisten suhtautumista EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan ja että positiivisimmin siihen suhtautuvat globalistit ja pasifistit. Kirjoittajat osoittavat lisäksi, että

⁵⁸ Peters 2011. Tuen mittaamiseen Peters käyttää eurobarometrikysymyksiä, joissa vastaajia pyydetään kertomaan, ovatko he sitä mieltä, että tiettyyn politiikka-alueeseen liittyvät päätökset tulisi tehdä kansallisen hallituksen toimesta vai yhdessä Euroopan unionin sisällä.

⁵⁹ Schoen 2008.

⁶⁰ Irondelle, Mérand ja Foucault 2015.

strateginen asennoituminen vaikuttaa kansalaisten käsityksiin siitä, millainen EU:n rooli turvallisuus- ja puolustuspoliittisena toimijana tulisi olla.

EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevaa kansalaismielipidettä on käsitelty akateemisen tutkimuksen ohella myös muutamissa enemmän käytännön politiikkaan suuntautuissa julkaisuissa. Vuonna 2013 julkaistussa lyhyessä kommenttipaperissaan Olivier de France luotaa kansalaisten näkemyksiä erilaisten mielipidetutkimusten valossa.⁶¹ De France korostaa, että kansalaisilla on vahvoja odotuksia EU:n kansainvälistä toimijuutta kohtaan ja heidän tukensa EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle on ollut hämmästyttävän vakaata erilaisista EU:n ulkoisista ja sisäisistä kehityskuluista sekä kasvavasta euroskeptisistä huolimatta. Tämä tuki on kuitenkin usein luonteeltaan enemmän periaatteellista kuin käytännöllistä: Vaikka eurooppalaisten selvä enemmistö toivoo EU:sta vahvaa kansainvälistä toimijaa, he suhtautuvat hyvin varauksellisesti sotilaalliseen voimankäyttöön. Vain pieni osuus toivoo EU:n kehittyvän merkittäväksi sotilaalliseksi toimijaksi. Lisäksi merkittävä osa eurooppalaisista olisi valmis leikkaamaan puolustusmäärärahoja.

Nicole Koenig puolestaan tarkastelee vuonna 2017 julkaistussa paperissaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan kansalaismielipiteen kehittymistä kahdessa jäsenvaltiossa, Ranskassa ja Saksassa, joiden rooli EU:n johtovaltioina on korostunut erityisesti Brexit-äänestyksen jälkeen.⁶² Koenig osoittaa, että ranskalaisten ja saksalaisten näkemykset ovat lähentyneet toisiaan uhkakuvien ja turvallisuushaasteiden suhteen: terrorismia ja muuttoliikettä pidetään keskeisimpinä haasteina molemmissa maissa. Myös kansalaisten ajatukset eurooppalaisesta turvallisuusarkkitehtuurista ovat aiempaa yhtenäisempiä. Vaikka Ranskaa on perinteisesti pidetty eurooppalaista suuntautumista kannattavana jäsenmaana ja Saksaa euro-atlanttisena jäsenmaana, suhtautuminen Yhdysvaltain hallintoon on hyvin kriittistä sekä Saksassa että Ranskassa. Näkemykset Natosta ovat puolestaan melko positiivisia molemmissa maissa ja näkemykset YTPP:stä hyvinkin positiivisia. Sekä ranskalaiset että saksalaiset suhtautuvat lisäksi aiempaa positiivisemmin ajatukseen puolustusmäärärahojen lisäämisestä, mutta kummankin maan kansalaisilla on vääristynyt käsitys EU:n puolustukseen käyttämistä resursseista. Saksan ja Ranskan välisiä eroja on edelleen esimerkiksi näkemyksissä sotilaallisen voiman käytöstä terrorismin vastaisessa taistelussa: saksalaiset suhtautuvat siihen selvästi ranskalaisia skeptisemmin. Kokonaisuudessaan saksalaisten asenteet EU-alueen ulkopuolisia operaatioita kohtaan ovat muuttuneet viime vuosina hieman aiempaa suopeammiksi, mutta kansalaismielipide rajoittaa edelleen Saksan valmiuksia sotilaalliseen toimintaan.

3.4. Raportin analyttinen viitekehys

Tämä tutkimus asettuu luontevasti kaikkien edellä kuvattujen tutkimushaarojen välimaastoon ja täydentää samalla olemassa olevaa tutkimusta kansalaisten suhtautumisesta Euroopan integraatioon yleisesti ja EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan erityisesti. Tutkimuksen merkitystä korostaa se, että EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sekä kansalaismielipiteen välistä suhdetta valottavaa tutkimusta on edelleen rajallisesti. Arvokkaaksi tutkimuksen tekee myös ajallinen konteksti: pääosa aihetta käsittelevästä aikaisemmasta tutkimuksesta on julkaistu ennen viimeaikaisia, yhtäältä EU:n turvallisuusympäristöä ja toisaalta unionin sisäisiä rakenteita koskeneita muutoksia. Lisäksi tämä raportti on ensimmäinen laaja suomenkielinen EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ja kansalaismielipiteen suhdetta luotaava teos.

Tässä raportissa kansalaisten arvo- ja asenneympäristöä peilataan ajatukseen EU:sta sekä *poliittisena yhteisönä* että *turvallisuustoimijana*, jotka molemmat vaikuttavat EU:n luonteeseen

⁶¹ de France 2013.

⁶² Koenig 2017.

turvallisuusyhteisönä. Ensimmäisessä korostuu erityisesti kansalaisten yleinen näkemys siitä, minkälaisen poliittisen järjestelmän ja yhteisön EU muodostaa. Kansalaisten EU-asenteita koskevan akateemisen tutkimuksen löydöksiä mukaillen kansalaisten suhdetta EU:hun pyritään avaamaan mahdollisimman laaja-alaisesti ja moniulotteisesti. Keskeisiä kysymyksiä tässä yhteydessä ovat esimerkiksi seuraavat: Missä määrin EU-kansalaiset kokevat olevansa osa eurooppalaista yhteisöä? Missä määrin he luottavat EU:n päätöksentekojärjestelmään ja toisiinsa? Miten vahvaa heidän antamansa tuki EU:lle on ja mihin se perustuu? Millainen rooli turvallisuuskysymyksillä heidän mielestään tulisi EU:n toiminnassa olla?

Kansalaisten yhteisöä ja poliittista järjestelmää koskevien arvojen ja asenteiden voidaan puolestaan sanoa luovan pohjaa EU:n turvallisuustoimijuudelle, sillä ne kertovat kansalaisten halusta ja valmiudesta tukea yhteisiä ponnistuksia erilaisilla politiikan aloilla sekä sitoutumisesta toisiinsa ja EU:hun yleensä. Toisaalta ajatus EU:sta turvallisuustoimijana avaa uusia kansalaismielipidettä koskevia kysymyksiä: Millaisia uhkakuvia ja turvallisuushaasteita kansalaiset kokevat itsellään, maallaan tai EU:lla olevan? Kenen he toivovat näihin haasteisiin vastaavan ja millaisin toimin? Miten vahvasti he luottavat turvallisuuden kentällä operoiviin toimijoihin niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla? Onko kansalaisilla erityisiä EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen rooliin liittyviä odotuksia ja toiveita?

Nämä kaksi analyttistä tasoa, EU poliittisena yhteisönä ja EU turvallisuustoimijana, ovat ohjanneet hankkeen puitteissa tehtyä kansalaismielipiteen tutkimusta. Niinpä kahdessa seuraavassa luvussa käsitellään sekä EU:n yhteisöllisyyttä että turvallisuutta. Yhteisötason analyysin yleisenä viitekehystenä on toiminut sekä turvallisuusyhteisöä koskeva akateeminen kirjallisuus että toisaalta edellä esitelty EU-integraation ja kansalaismielipiteen välistä suhdetta luotaava tutkimus, jotka auttavat omalta osaltaan myös tulkitsemaan hankkeen puitteissa tehtyjä löydöksiä. Turvallisuusosio puolestaan nojaa kansalaismielipiteen ja ulkopoliitiikan sekä erityisesti kansalaismielipiteen ja EU:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan suhdetta käsittelevään kirjallisuuteen, jota vasten sen löydöksiä johtopäätösosassa peilataan.

Edellä kuvattujen analyttisten lähtökohtien lisäksi tutkimuksen luonteeseen ovat vaikuttaneet myös käytössä olevat aineistot. Hankkeen puitteissa ei ole tuotettu omaa, tutkimusasetelmaan sovitettua asenne- ja arvotutkimusta, vaan analyysi perustuu olemassa oleville mielipidetutkimusaineistoille. Niiden soveltuvuus tämän tutkimuksen tarkoituksiin vaihtelee, ja ne asettavat tutkimukselle selkeitä rajoituksia ja reunaehtoja.

4. KANSALAISMIELIPIIDE, ASENNE- JA ARVOYMPÄRISTÖ EU-TASOLLA

- Eurooppalaisuus ja EU ovat kiinteä osa EU-kansalaisten enemmistön itseymmärrystä.
- EU:ta ja Eurooppaa kohtaan tunnetaan myös kiintymystä, mutta tuntemukset muita yhteisöjä kohtaan ovat vahvempia. Näyttää kuitenkin siltä, että EU:n läpikäymät kriisit ovat saaneet aiempaa suuremman joukon tuntemaan vahvemmin EU:n puolesta.
- Selvä enemmistö kansalaisista pitää EU-jäsenyyttä sekä hyödyllisenä että hyvänä asiana.
- Enemmistö kansalaisista ei kuitenkaan luota EU:hun. Sen sijaan näkemykset EU:n päätöksentekojärjestelmästä ovat muuttuneet aiempaa myönteisemmiksi.
- EU-kansalaisten suhteellinen enemmistö on sitä mieltä, että EU:n jäsenmaat ovat arvojensa puolesta melko lähellä toisiaan, mutta muuten EU-kansalaisten välisestä luottamuksesta, solidaarisuudesta ja lojaliteetista on rajallisesti aineistoa.
- Rauha nähdään yhtenä EU:n myönteisimmistä saavutuksista ja unionia parhaiten edustava arvona.
- Terrorismi on viime vuosina noussut merkittävimmäksi yleiseurooppalaiseksi uhkakuvaksi. EU-kansalaiset eivät ole erityisen huolestuneita Venäjistä tai aseellisesta konfliktista.
- Eurooppalaiset luottavat kansallisiin turvallisuusviranomaisiin.
- Kansainväliset järjestöt nähdään EU:ssa positiivisessa valossa. Suhtautuminen suurvaltoihin on kriittisempää.
- EU:n kansalaisten tuki yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle on vahvaa ja hyvin vakaata, eikä mielipide juuri reagoi toimintaympäristön muutoksiin.
- Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset kysymykset eivät tähän mennessä ole olleet prioriteetteja kansalaisille, mutta terrorismin uhka on muuttamassa tilannetta.

4.1. Kansalaisten näkemykset EU:sta poliittisena yhteisönä ja järjestelmänä

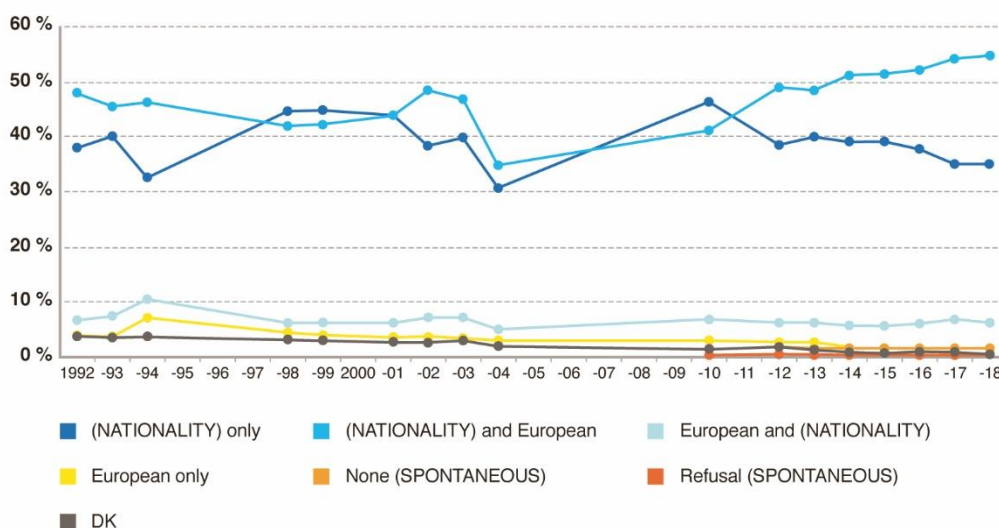
Eurooppalaisuus ja EU ovat pysyvä osa EU-kansalaisten enemmistön itseymmärrystä

Yksi perinteisistä kysymyksistä, joiden avulla eurobarometrit yrittävät kartoittaa kansalaisten suhdetta Euroopan integraatioon, koskee sitä, miten kansalaiset näkevät itsensä lähitulevaisuudessa: vain oman kansallisuutensa edustajina, oman kansallisuutensa edustajina ja eurooppalaisina, eurooppalaisina ja oman kansallisuutensa edustajina vai vain eurooppalaisina. Identiteettiä koskevassa akateemisessa tutkimuksessa kysymystä on kritisoitu useista syistä. Yksi näistä on kysymyksen suuntautuminen tulevaisuuteen, toinen kysymykseen sisältyvä lähtöoletus siitä, että kansalaisten erilaiset identiteetit muodostavat selkeän hierarkkisen kokonaisuuden. Lisäksi on huomautettu, että itsen määrittelyminen joksikin ei vielä kerro mitään siitä, kuinka vahvasti henkilö kyseiseen ryhmään samaistuu.⁶³ Näiden ohella on huomionarvoista, että vastausvaihtoehdoissa puhutaan eurooppalaisuudesta, joka on hyvin monitulkintainen määritelmä eikä välttämättä ole suorassa yhteydessä Euroopan unioniin. Näistä rajoitteista huolimatta kysymyksen kautta saavutetut tulokset muodostavat edelleen mielenkiintoisen tutkimusaineiston.

⁶³ Mitchell 2015, 332.

Vuonna 2018 yhteensä 55 prosenttia vastaajista näki itsensä oman kansallisuutensa edustajina ja eurooppalaisina, nimenomaan tässä järjestyksessä. Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat 35 prosentin osuudella ne kansalaiset, jotka määrittivät itsensä vain oman kansallisuutensa kautta. Ensisijaisesti eurooppalaisina ja toissijaisesti oman kansallisuutensa edustajina itsensä näki kuusi prosenttia vastaajista, pelkästään eurooppalaisina vain kaksi prosenttia. Merkittävää on kuitenkin se, että kaikkiaan 63 prosenttia EU-kansalaisista määritteli itsensä tavalla tai toisella eurooppalaisiksi.⁶⁴

In the near future do you see yourself as...?

Kuva: European Commission 2018a.

Pidemmän aikavälin aineistoa analysoidessa huomio kiinnittyy siihen, että EU-kansalaisten absoluuttinen enemmistö on lähes koko mittaushistorian ajan määritellyt itsensä ainakin jollain tavalla eurooppalaisiksi. Lisäksi EU-kansalaisten suhteellinen enemmistö on yhtä yksittäistä mittausta lukuun ottamatta koostunut koko 2010-luvun ajan niistä, jotka näkevät itsensä ensisijaisesti oman kansallisuutensa edustajina mutta myös eurooppalaisina. Viiden viime vuoden aikana tämä ryhmä on kasvattanut osuuttaan 48 prosentista 55 prosenttiin, kun taas itsensä vain oman kansallisuutensa kautta määrittelevien osuus on pienentynyt 40 prosentista 35 prosenttiin.⁶⁵ Eurooppalaisuuden voidaan siis sanoa olevan pysyvä, joskaan ei keskeisin osa EU-kansalaisten enemmistön identiteettiä. Tämä ei kuitenkaan anna mitään viitteitä siitä, mitä eurooppalaisuus kansalaisille tarkoittaa, kuinka merkityksellistä se heille on ja millainen yhteys sillä on Euroopan unioniin.

Tarkemmin kansalaisten ja Euroopan unionin väliseen suhteeseen pureutuu kysymys EU-kansalaisuuden tunteesta. Kevään 2018 eurobarometrin mukaan enemmistö kaikkien 28 jäsenmaan kansalaisista tuntee itsensä joko täysin tai ainakin jossain määrin EU-kansalaisiksi. Yhteensä 15 jäsenmaassa yli kolme neljäsosaa väestöstä kokee itsensä EU-kansalaisiksi ja koko EU:n tasolla näin tuntevia on noin 70 prosenttia vastaajista.⁶⁶ Jälkimmäinen tulos oli sama myös syksyn 2017 eurobarometrissä. Ehdottomasti EU-kansalaisiksi itsensä tuntevien osuus oli tällöin 29 prosenttia, kun taas jossain määrin EU-kansalaisiksi itsensä kokevia oli 41 prosenttia vastaajista. Vain yhdeksän prosenttia vastaajista ilmoitti syksyllä 2017, että ei koe itseään lainkaan EU-kansalaisiksi.⁶⁷

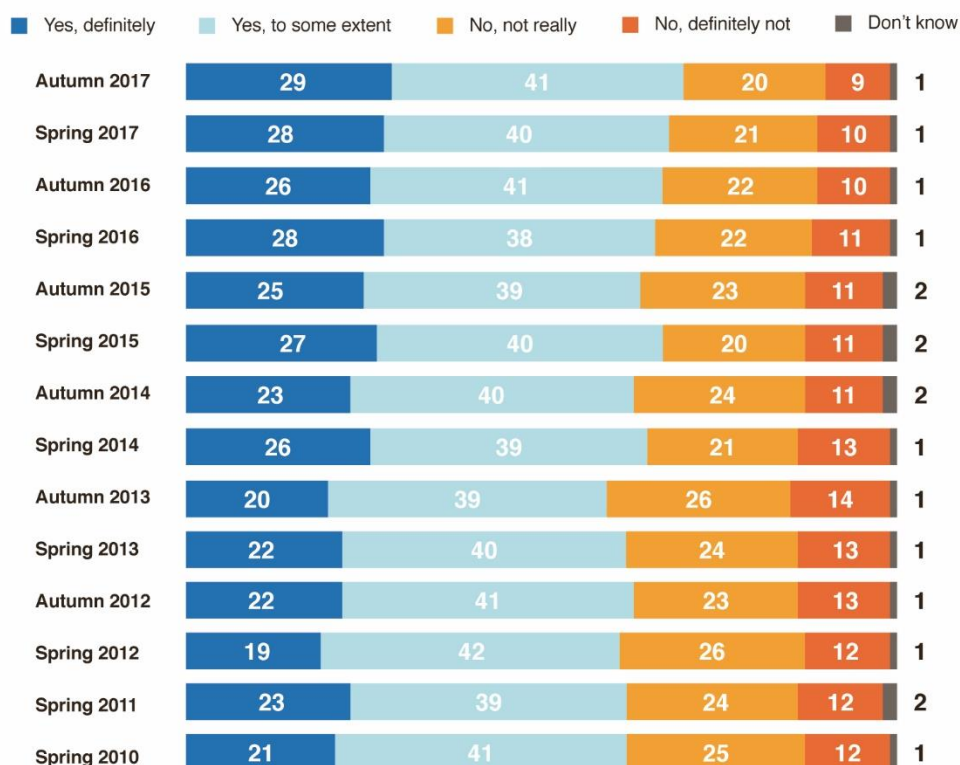
⁶⁴ European Commission 2018a.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ European Commission 2018b, 30.

⁶⁷ European Commission 2017a, 31–33.

Do you feel you are a citizen of the EU? (%)

Kuva: European Commission 2017a, 31.

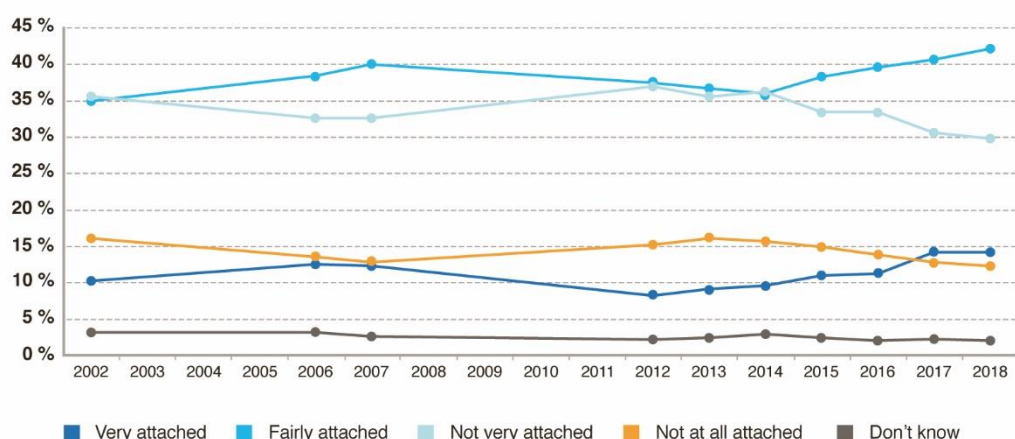
Huomionarvoista on, että EU-kansalaisiksi itsensä kokevien osuus ei ole ollut altis suurille muutoksille edes unionin kriisivuosina. Pienimmillään EU-kansalaisiksi itsensä kokevien osuus oli syksyllä 2013, jolloin se putosi 59 prosenttiin, kolme prosenttiyksikköä edellistä mittausta pienemmäksi. Käytännössä pitkän linjan trendi on kuitenkin ollut se, että itsensä täysin EU-kansalaisiksi tuntevien osuus on hitaasti kasvanut ja itsensä jossain määrin EU-kansalaisiksi tuntevien määrä on pysynyt vakaana. Niiden ryhmien osuus, jotka eivät tunne itseään EU-kansalaisiksi, on pienentynyt.⁶⁸ Tämä trendi näkyy erityisen selvänä keväästä 2015 alkaen. EU-kansalaisuuden voidaan siis sanoa muodostuneen pysyväksi osaksi kansalaisten arkea. Enemmistö tuntee kiintymystä Euroopan unioniin, mutta tunteet muita yhteisöjä kohtaan ovat vahvempia

Edellisten lisäksi eurobarometreissä on useana vuonna kysytty, kuinka kiintyneitä kansalaiset Euroopan unioniin ovat. Kevään 2018 eurobarometrin mukaan yhteensä 56 prosenttia eli selkeä enemmistö EU-kansalaisista tuntee kiintymystä Euroopan unioniin. Vain 14 prosenttia EU-kansalaisista on erittäin kiintyneitä EU:hun, mutta vastaavasti myös niiden osuus, jotka eivät tunne lainkaan kiintymystä unionia kohtaan, on hyvin pieni eli 12 prosenttia. Suhteellisesti suurimman ryhmän muodostavat 42 prosentin osuudellaan ne EU-kansalaiset, jotka ilmoittavat olevansa melko kiintyneitä EU:hun. Noin 30 prosenttia kansalaisista sanoo, ettei ole kovin kiintynyt unioniin.⁶⁹

⁶⁸ European Commission 2017a, 31.

⁶⁹ European Commission 2018c.

How attached you feel to European Union?

Kuva: European Commission 2018c.

Pitkällä aikavälillä kansalaisten kiintymys EU:hun on jonkin verran vaihdellut vuosien kuluessa, vaikka vaihteluväli on ollut vain muutaman prosenttiyksikön luokkaa. Esimerkiksi vuosina 2012–2014 EU-kansalaisten enemmistö (52 %) ei ollut kovin kiintynyt tai lainkaan kiintynyt EU:hun. Sen jälkeen EU:hun kiintyneiden osuus on kuitenkin kasvanut selvästi. On mahdollista, että EU:n läpikäymät, osin jopa sen olemassaoloa uhkaavat tai sellaisiksi koetut kriisit ovat saaneet aiempaa suuremman joukon tuntemaan vahvemmin EU:n puolesta. Vuosina 2012–2017 EU:hun hyvin kiintyneiden määrä kasvoi 8 prosentista 14 prosenttiin. EU:hun melko kiintyneiden osuus on puolestaan kasvanut joka mittauksessa vuodesta 2014 alkaen.⁷⁰

Kun kansalaisilta ei kysytä kiintymyksestä Euroopan unioniin vaan Eurooppaan yleensä, kiintymystä osoittavat luvut ovat jonkin verran suurempia. Vuonna 2018 yhteensä 65 prosenttia vastaajista kertoi olevansa kiintyneitä Eurooppaan. Ero Euroopan unionin saavuttamaan lukuun oli siis yhdeksän prosenttiyksikköä. Kiintymys Eurooppaan näyttää kehittyvän pitkälti samalla tavalla kuin kiintymys Euroopan unioniin, eli Eurooppaan kiintyneiden kansalaisten osuus on ollut viime vuodet kasvussa, kun taas niiden kansalaisten osuus, jotka eivät tunne kiintymystä Eurooppaa kohtaan, on pienentynyt.⁷¹

Kansalaisten kiintymys sekä Euroopan unionia että Eurooppaa kohtaan on kuitenkin selvästi heikompaa kuin omaa kaupunkia/kylää tai maata kohtaan tunnettu kiintymys. Kaikkein vahvinta kiintymystä EU-kansalaiset tuntevat eurobarometriä valossa omaa maataan kohtaan: yhteensä 93 prosenttia ilmoitti kevään 2018 eurobarometrin mukaan tuntevansa kiintymystä maataan kohtaan ja hyvin kiintyneitä maahansa oli kaikista kansalaisista 57 prosenttia.⁷² Myös kiintymys omaan kaupunkiin/kylään on vahvaa (yhteensä 89 %⁷³). Kansalaisten omaa kaupunkia/kylää tai maata kohtaan tuntema kiintymys ei myöskään ole merkittävästi muuttunut, vaikka esimerkiksi maahansa hyvin kiintyneiden osuus on vuoden 2012 jälkeen kasvanut kuusi prosenttiyksikköä.⁷⁴ Onkin syytä olettaa, että nämä yhteisöt muodostavat myös tulevaisuudessa EU-kansalaisten ensisijaisen kiintymyksen kohteen. Samalla eurobarometriaineisto antaa kuitenkin viitteitä siitä, että EU-kansalaisten enemmistöllä on jonkinlainen tunneside Euroopan unioniin ja/tai Eurooppaan.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ European Commission 2018d.

⁷² European Commission 2018e.

⁷³ European Commission 2018f.

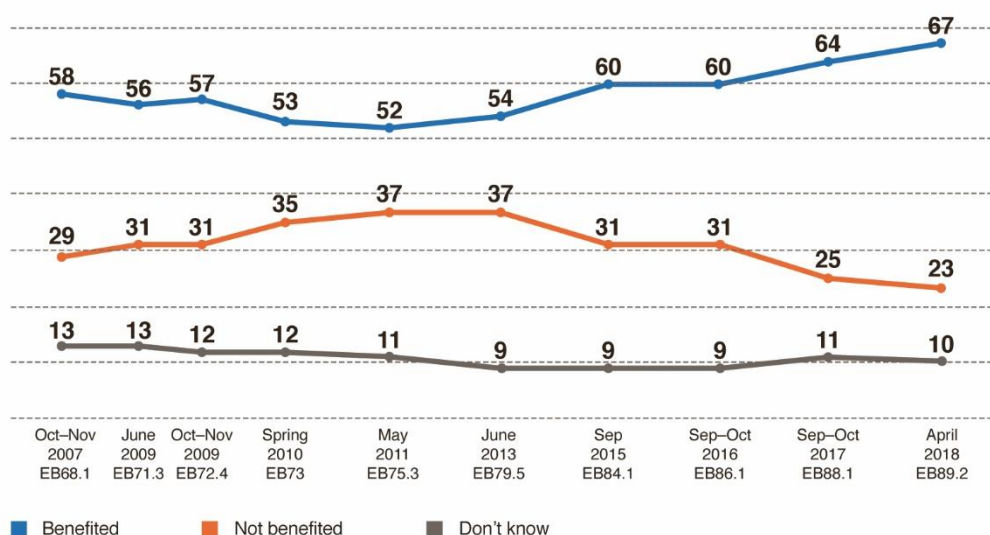
⁷⁴ European Commission 2018e.

Selvä enemmistö kokee EU:n hyödylliseksi

Osa poliittisia järjestelmiä tutkivasta kirjallisuudesta korostaa, että erilaisten poliittisten kollektiivien nauttima tuki ei perustu vain kiintymykselle ja yhteenkuuluvuuden tunteelle vaan jopa ensisijaisesti kollektiivien kautta saavutettaville hyödyille. Toisin sanoen kansalaiset tekevät – mahdollisesti tiedostamattaan – rationaalisia laskelmia tiettyyn poliittisen kollektiiviin kuulumisen eduista. Näiden etujen ei välttämättä tarvitse olla taloudellisia, vaan ne voivat olla luonteeltaan myös paljon abstraktimpia.⁷⁵

Eurobarometreissä on pitkään mutta ei aivan säännöllisesti kysytty kansalaisilta, kokevatko he oman maansa kokonaisuudessaan hyötynneen EU-jäsenyydestä vai eivät. Kaikissa kymmenen viime vuoden mittauksissa selvä enemmistö vastaajista on ollut sitä mieltä, että heidän maansa on hyötynyt Euroopan unionin jäsenyydestä. Pienimmillään näin ajattelevien osuus oli vuonna 2011 (52 %), mutta sen jälkeen EU-jäsenyyden etuja painottava joukko on kasvanut tasaisesti niin, että keväällä 2018 jo noin kaksi kolmesta EU-kansalaisesta (67 %) oli tätä mieltä. Päinvastaista näkökantaa edustavien osuus on puolestaan samalla ajanjaksolla pienentynyt 37 prosentista 23 prosenttiin.⁷⁶

Would you say that (OUR COUNTRY) has on balance benefited or not from being a member of the EU? (%)

Kuva: European Parliament 2018a, 24.

Eurobarometreissä⁷⁷ on myös melko säännöllisesti pyydetty kansalaisia arvioimaan, näkevätkö he maansa EU-jäsenyyden hyvänä, huonona vai eivät hyvänä eivätkä huonona asiana. 60 prosenttia EU-kansalaisista piti maansa EU-jäsenyyttä hyvänä asiana keväällä 2018, kun taas 25 prosenttia kansalaisista arvioi, ettei EU-jäsenyys ole hyvä eikä huono asia. Vain 12 prosenttia EU-kansalaisista oli sitä mieltä, että heidän maansa EU-jäsenyys on huono asia. Tämänkin kysymyksen vastauksissa on 2010-luvun alussa havaittavissa pieni ja lyhytaikaiseksi jäänyt muutos. EU-jäsenyyttä hyvänä pitävien osuus laski pienimmillään 47 prosenttiin ja jäsenyyttä huonona pitävien sekä siihen neutraalisti

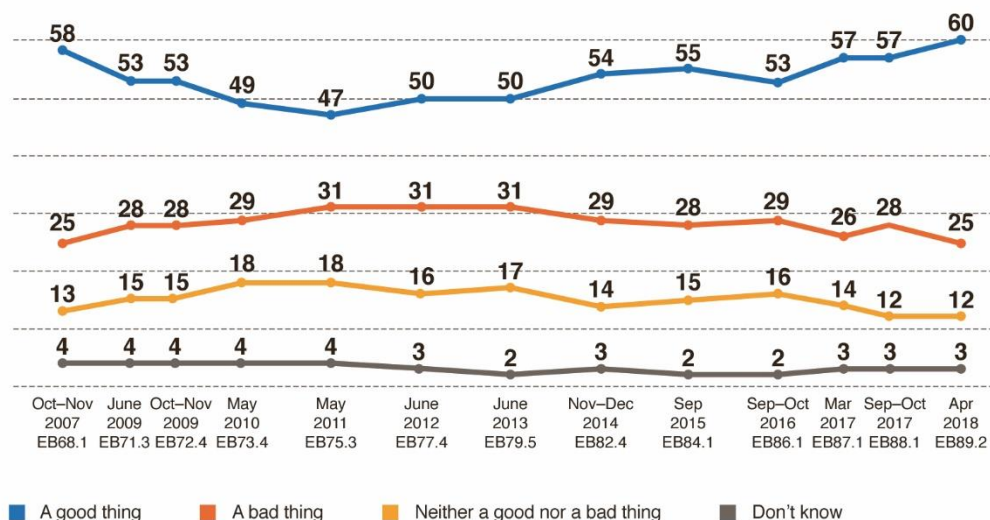
⁷⁵ Ks. tämän raportin luku 3.2.

⁷⁶ European Parliament 2018a, 24.

⁷⁷ Vuoteen 2011 asti tämä kysymys esitettiin Euroopan komission eurobarometreissä ja sen jälkeen se on toistunut Euroopan parlamentin parlemetreissä.

suhtautuvien osuus kasvoi. Sittemmin kehitys on kuitenkin edennyt kaikissa ryhmissä päinvastaiseen suuntaan.⁷⁸

Do you think that (OUR COUNTRY)'s membership of the EU is...? (%)

Kuva: European Parliament 2018a, 22.

Kansalaisten luottamus Euroopan unioniin on altis vaihteluille ja on kärsinyt kriiseistä

Vaikka enemmistö kansalaisista kokee olevansa EU-kansalaisia ja eurooppalaisia sekä katsoo maansa hyötyvän EU-jäsenyydestä, kansalaisten luottamus Euroopan unioniin on heikkoa. Vuonna 2018 EU-kansalaisten suhteellinen enemmistö, 48 prosenttia, kertoi, ettei luota EU:hun. Unioniin luottavien osuus oli 42 prosenttia.⁷⁹ Yksittäisissä jäsenmaissa vallitsevat näkemykset tosin vaihtelevat tässäkin kysymyksessä merkittävästi: 15 jäsenmaassa suhteellinen enemmistö luotti EU:hun, 13 jäsenmaassa ei. Vielä syksyllä 2009 kansalaisten suhteellinen enemmistö (48 %) ilmoitti luottavansa unioniin, mutta keväällä 2012 EU:hun luotti enää 31 prosenttia kansalaisista. Vaikka EU:hun luottavien osuus kasvoi hieman vuosina 2014–2015, osuus pieneni uudelleen syksyllä 2015, oletettavasti EU:ta monin tavoin repineen pakolaiskriisin takia. Sen jälkeen luottamus unionia kohtaan on jälleen vahvistunut, mutta vain hitaasti.⁸⁰

Vaikka luottamus EU:ta kohtaan on kärsinyt kriiseistä ja on altis vaihteluille, sekä kommentaattorit että poliitikot ovat viime vuosina kiinnittäneet huomiota siihen, että kansalaisten luottamus EU:hun on usein edelleen suhteellisesti vahvempaa kuin heidän luottamuksensa omien jäsenmaidensa parlamentteihin tai hallituksiin. Keväällä 2018 omaan kansalliseen parlamenttiinsa luotti vain 34 prosenttia EU-kansalaisista. Omaan kansalliseen hallitukseensa luottavien osuus oli niin ikään 34 prosenttia.⁸¹ Voidaan siis sanoa, että luottamus sekä kansallisiin päätöksentekoihin että Euroopan unioniin on alhaista. Luvut kielivätkin todennäköisesti ennen kaikkea poliittisia päätöksentekijöitä ja politiikan suuntaa koskevasta epäluottamuksesta, joka voidaan tutkimuskirjallisuuden termein tulkita myös spesifin tuen puutteeksi.⁸²

⁷⁸ European Parliament 2018a, 22.

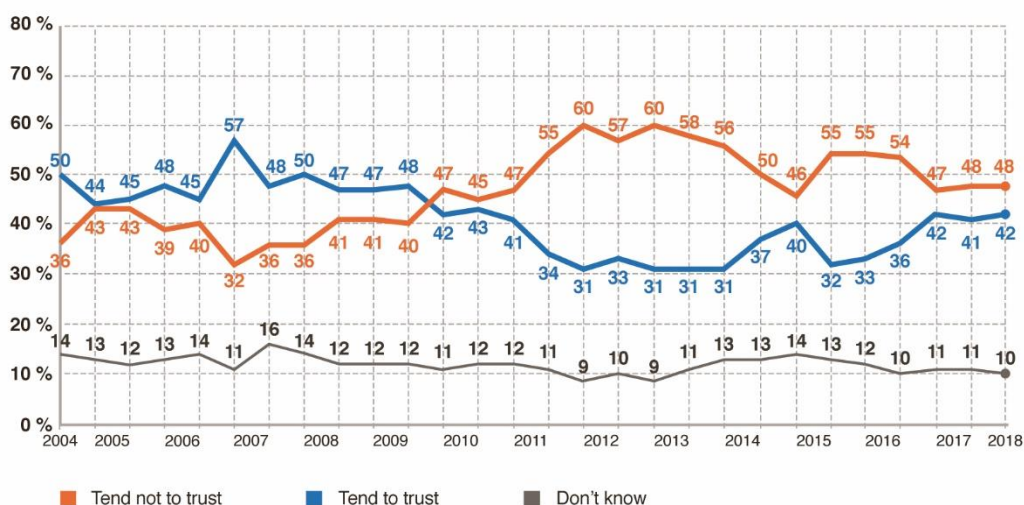
⁷⁹ European Commission 2018g, 103.

⁸⁰ Ibid., 103.

⁸¹ Ibid., 39.

⁸² Ks. tämän raportin luku 3.2.

Do you tend to trust or not to trust the European Union?

Kuva: European Commission 2018g, 103.

Tätä tulkintaa tukee se, että EU-kansalaisten suhteellinen enemmistö kokee asioiden etenevän väärään suuntaan sekä omassa jäsenmaassaan että Euroopan unionissa kokonaisuudessaan. 48 prosenttia EU-kansalaisista kokee asioiden etenevän väärään suuntaan omassa jäsenmaassaan ja 42 prosenttia Euroopan unionissa. EU:ta koskevat näkemykset ovat tosin hieman parantuneet vuosina 2011–2015 ja uudestaan vuodesta 2016 alkaen.⁸³ Samalla EU-kansalaiset ovat – ehkä hieman yllättäenkin – melko optimistisia unionin tulevaisuuden suhteen. Vuonna 2018 yhteensä 58 prosenttia eurobarometrin vastaajista oli joko hyvin optimistisia tai melko optimistisia EU:n tulevaisuuden suhteen.⁸⁴

Vaikutelma EU:n päätöksentekojärjestelmän toimivuudesta on parantunut hieman

Yhtenä kansalaisten tukea ja luottamusta poliittisille järjestelmille säätelevistä tekijöistä pidetään akateemisessa kirjallisuudessa kansalaisten näkemystä poliittisen järjestelmän toimivuudesta ja kyvystä ottaa kansalaisten asiat huomioon. Eurobarometreihin on sisällytetty muutamia mittareita, jotka pyrkivät selvittämään kansalaisten vaikutelmaa EU:n poliittisen järjestelmän toimivuudesta ja suhteuttamaan sitä vastaajien kansallista poliittista järjestelmää koskeviin näkemyksiin.

Kun kansalaisilta on kysytty suoraan, ovatko he tyytyväisiä vai tyytymättömiä siihen, miten demokratia toimii EU:ssa, mielipiteet ovat 2010-luvun alusta asti olleet vahvasti jakautuneita ja ne ovat muuttuneet nopeasti.⁸⁵ Keväällä 2018 EU-kansalaisten suhteellinen enemmistö, 45 prosenttia, kertoi olevansa jokseenkin tyytyväinen demokratian toteutumiseen EU:ssa ja 5 prosenttia ilmoitti olevansa hyvin tyytyväisiä. Samaan aikaan niiden kansalaisten osuus, jotka eivät ole erityisen (31 %) tai ollenkaan (10 %) tyytyväisiä demokratian toimivuuteen EU-tasolla, pieneni 41 prosenttiin.⁸⁶ EU:n lukemat jäävät kuitenkin jälkeen kansalaisten kansallisen demokratian toimivuutta koskevista arvioista. Keväällä 2018 yhteensä 57 prosenttia EU-kansalaisista sanoi olevansa hyvin tai jokseenkin tyytyväisiä siihen, miten demokratia toimii heidän omassa jäsenmaassaan. Tosin vain kahdeksan prosenttia heistä ilmoitti olevansa hyvin tyytyväisiä demokratian toimivuuteen kansallisella tasolla.⁸⁷

⁸³ European Parliament 2018a, 17–18.

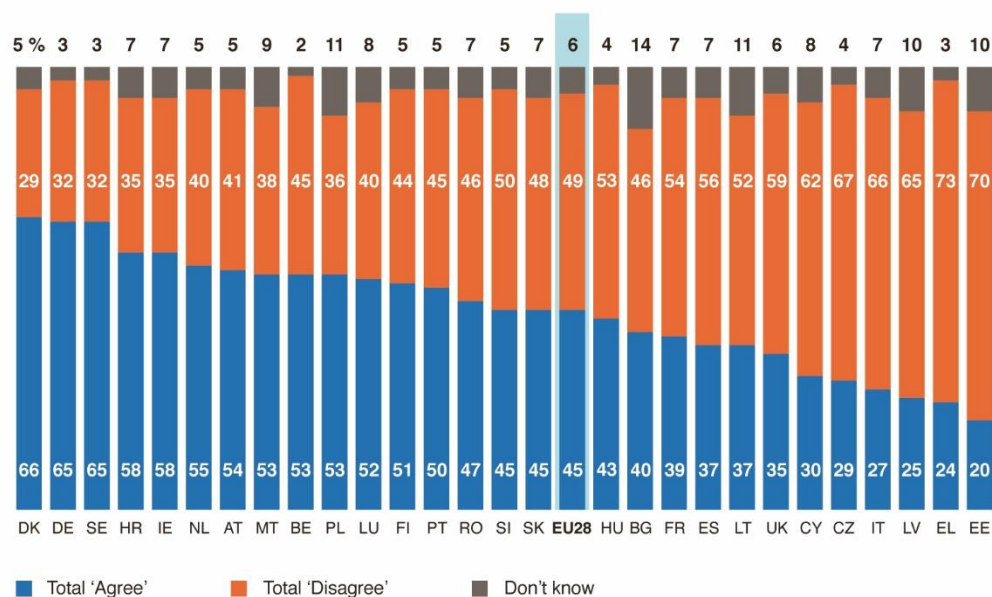
⁸⁴ European Commission 2018g, 174.

⁸⁵ European Commission 2018g, 141.

⁸⁶ European Commission 2018h.

⁸⁷ European Commission 2018i.

My voice counts in the EU (%)

Kuva: European Commission 2018g, 147.

Toinen keskeinen kysymys koskee sitä, kokevatko kansalaiset, että heidän äänellään on merkitystä EU:ssa. Kansalaisten enemmistö on koko vuonna 2004 alkaneen mittaushistorian ajan kokenut, ettei heidän äänellään ole ollut merkitystä EU:ssa. Keväällä 2013 näin koki jopa yli kaksi kolmannesta vastaajista. Toisaalta äänensä merkityksettömäksi kokevien osuus on kevään 2016 jälkeen tasaisesti pienentynyt. Keväällä 2018 osuus väheni 49 prosenttiin. Samaan aikaan niiden osuus, jotka kokevat äänellään olevan merkitystä, kasvoi keväällä 2018 koko mittaushistorian suurimmaksi, 45 prosenttiin.⁸⁸ Selvästi EU-tasoa vahvemmin kansalaiset kokevat silti oman äänensä kuuluvan omassa jäsenmaassaan: yhteensä 61 prosenttia EU-kansalaisista on sitä mieltä, että heidän äänensä kuuluu heidän omassa jäsenmaassaan, kun taas 36 prosenttia on eri mieltä.⁸⁹

Näkemykset jäsenvaltioiden ja EU-kansalaisten välisestä luottamuksesta ovat jakautuneita

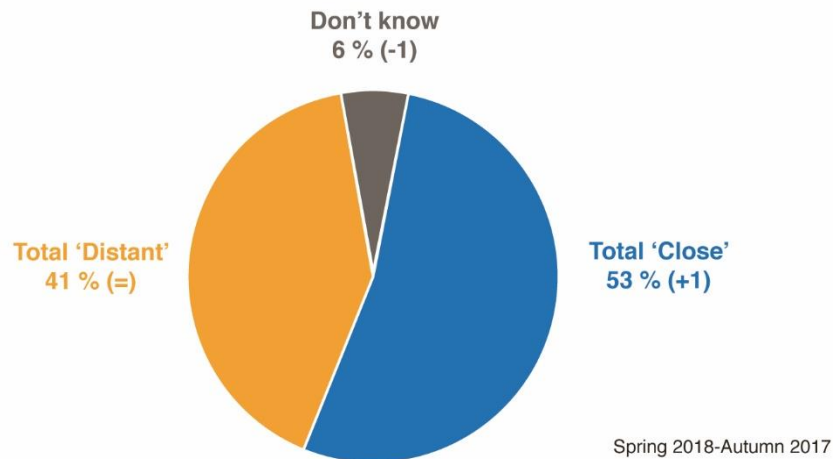
EU:n sisäisestä, jäsenvaltioiden ja niiden kansalaisten välisestä luottamuksesta, solidaarisuudesta ja lojaliteetista ei ole saatavilla kovin kattavaa aineistoa. Yksi aihetta sivuava kysymys koskee sitä, näkevätkö EU-kansalaiset unionin jäsenmaiden olevan arvojen puolesta lähellä toisiaan vai kaukana toisistaan. Hieman yli puolet EU-kansalaisista (53 %) oli keväällä 2018 sitä mieltä, että EU:n jäsenmaat ovat arvojen puolesta joko hyvin lähellä tai melko lähellä toisiaan, kun taas 41 prosenttia sanoi niiden olevan melko kaukana tai hyvin kaukana toisistaan. Selkeästi suurin EU-kansalaisten ryhmä (49 %) arvioi EU-maiden olevan arvoiltaan melko lähellä toisiaan. Hyvin lähellä toisiaan niiden kokee olevan vain neljä prosenttia kansalaisista, hyvin kaukana puolestaan vain seitsemän prosenttia. Koska tätä kysymystä ei ole sisällytetty eurobarometriin säännöllisesti, tulosten seuraaminen pidemmältä ajanjaksolta on vaikeaa. Käytettävissä olevasta aineistosta kuitenkin näkyy, että joko suhteellinen tai absoluuttinen enemmistö EU-kansalaisista on yhtä mittausta (2014) lukuun ottamatta mieltänyt EU:n jäsenmaat ennemmin arvoiltaan läheisiksi kuin kaukaisiksi toisistaan.⁹⁰

⁸⁸ European Commission 2018g, 146–147.

⁸⁹ Ibid., 148.

⁹⁰ European Commission 2018b, 50.

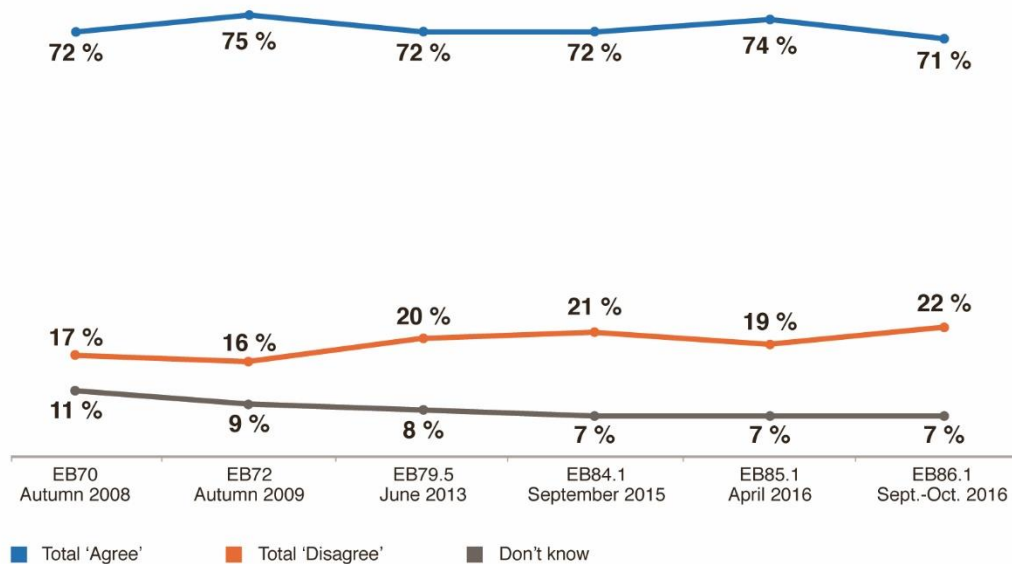
In terms of shared values, are EU Member States...?

Kuva: European Commission 2018b, 50.

Toinen samaa aihepiiriä koskeva kysymys on huomattavasti abstraktimpi ja tiedusteleo EU-kansalaisilta sitä, kokevatko he jäsenmaita yhdistävien asioiden olevan tärkeämpiä kuin niitä erottavien asioiden. Tätä kysymystä ei ole sisällytetty eurobarometreihin kovin usein, mutta EU-kansalaisten näkemykset ovat pysyneet hyvin vakaina myös pitkällä aikavälillä. Euroopan parlamentin marraskuussa 2016 julkaiseman aineiston mukaan 71 prosenttia EU-kansalaisista oli sitä mieltä, että jäsenmaita yhdistävät tekijät ovat tärkeämpiä kuin maita erottavat tekijät. Lukema oli vain yhden prosenttiyksikön pienempi kuin ensimmäisessä mittauksessa kahdeksan vuotta aikaisemmin.⁹¹

What brings the citizens of the different countries together is more important than what separates them

Kuva: European Parliament 2016a, 43.

Syksyn 2017 eurobarometrissä kysyttiin myös, mitkä tekijät vahvimmin luovat yhteisöllisyyden tunnetta EU:n kansalaisten keskuuteen. Suositumpia vastauksia olivat kulttuuri (28 %), arvot (23 %), historia

⁹¹ European Parliament 2016a, 43.

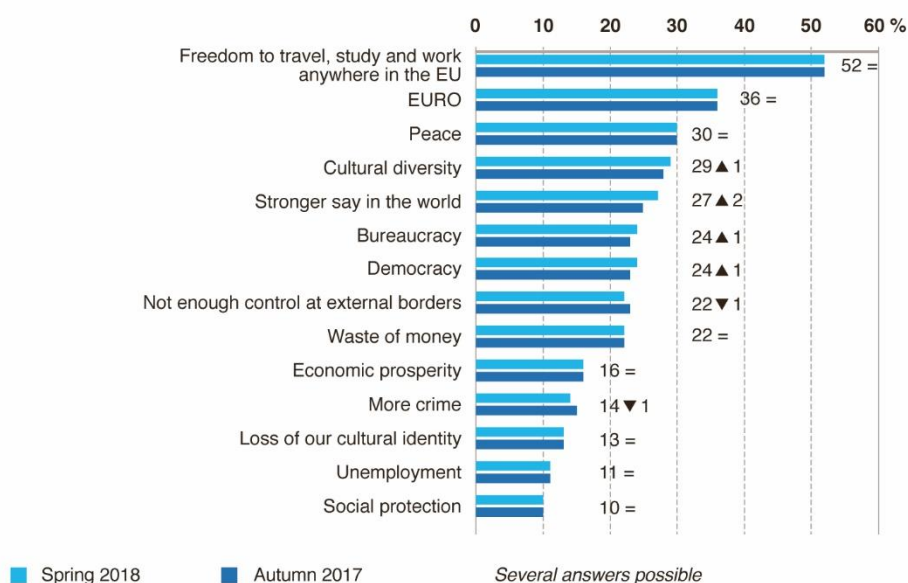
(22 %), talous (21 %) ja oikeusvaltioperiaate (20 %).⁹² Mitään jäsenmaiden sisäiseen tai ulkoiseen turvallisuuteen viittaavia vastausvaihtoehtoja ei kyselyyn osallistuneille tarjottu.

4.2. Jäsenvaltioiden välinen rauha EU:n kulmakiviä

Rauha on yksi Euroopan unionin keskeisistä saavutuksista ja arvoista

Kun EU-kansalaisilta eurobarometreissä kysytään, mitä EU tarkoittaa heille henkilökohtaisella tasolla, selvästi suosituin vastaus on mittaushistorian alusta eli vuodesta 2005 asti ollut vapaus matkustaa, opiskella ja työskennellä missä tahansa EU-alueella. Keväällä 2018 tämän vaihtoehdon valitsi 52 prosenttia vastaajista. Kärkiviisikossa mutta selvästi vähemmän suosittuina olivat sellaiset asiat kuin euro (36 %), rauha (30 %), kulttuurinen monimuotoisuus (28 %) ja vahvempi vaikutusvalta maailmalla (26 %).⁹³ Kansalaisten henkilökohtaisesta näkökulmasta tärkeimpiä EU:hun liitettäviä piirteitä olivat siis kansalaisuuden mukanaan tuomat konkreettiset oikeudet, mutta toisaalta kärkiviisikkoon mahtuu myös abstraktimpia asioita. Niistä sekä rauha että EU:n vaikutusvalta maailmalla liittyvät suoraan EU:n rooliin turvallisuusyhteisönä ja unionin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen toimijuuteen.

What does the EU mean to you personally?

Kuva: European Commission 2018g, 71.

Eurobarometreissä on vuodesta 2012 selvitetty myös sitä, mitä kansalaiset pitävät Euroopan unionin myönteisimpinä saavutuksina. Vastaajille on esitetty lista EU:n mahdollisiksi saavutuksiksi laskettavista asioista, joiden joukosta vastaajat ovat voineet poimia tärkeimpänä ja toiseksi tärkeimpänä pitämänsä saavutuksen. Kaksi saavutusta on toistuvasti noussut ylitse muiden: ihmisten, tavaroiden ja palveluiden vapaa liikkuvuus, jonka vuonna 2018 valitsi kärkikaksikkoonsa 58 prosenttia vastaajista, ja EU:n jäsenmaiden välinen rauha, jonka vuonna 2018 mainitsi yhteensä 54 prosenttia vastaajista. Selvästi vähemmän tärkeiksi koettiin euro (24 %), opiskelijavaihto-ohjelmat, kuten Erasmus (24 %), EU:n poliittinen ja diplomaattinen vaikutusvalta maailmalla (21 %) sekä unionin taloudellinen voima (21 %).⁹⁴

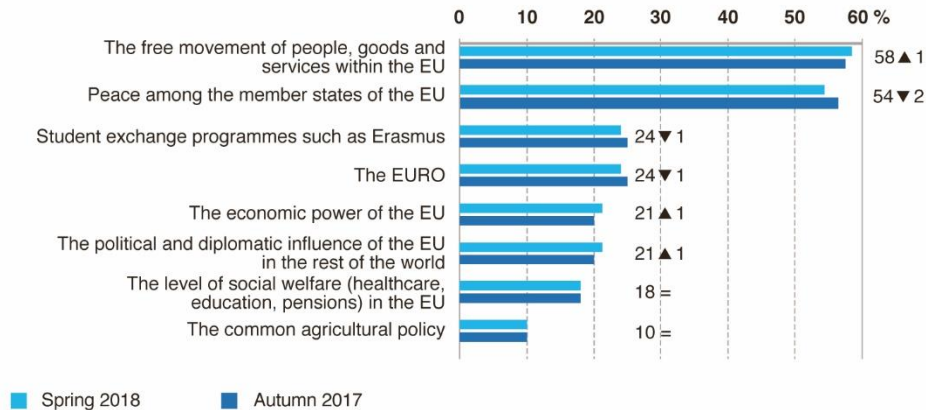
⁹² European Commission 2017a, 42.

⁹³ European Commission 2018g, 71.

⁹⁴ European Commission 2018b, 20; European Commission 2017a, 23.

Jos huomioon otetaan vain vastaajien kaikkein tärkeimpänä pitämä EU:n saavutus, selvästi suosituimmaksi vastaukseksi EU-kansalaisten keskuudessa nousee rauha EU:n jäsenvaltioiden välillä, jota piti keväällä 2017 EU:n myönteisimpänä saavutuksena 34 % vastaajista. Ihmisten, tavaroiden ja palveluiden vapaan liikkuvuuden nosti puolestaan tärkeimmäksi saavutukseksi 26 % vastaajista.⁹⁵ EU:n poliittista ja diplomaattista vaikutusvaltaa piti unionin yksittäisenä tärkeimpänä saavutuksena vain 5 prosenttia vastaajista.

Which of the following do you think is the most positive result of the EU?

Kuva: European Commission 2018b, 20.

Eurobarometrien kanssa samankaltaisiin tuloksiin päätyi myös saksalaisen Bertelsmann Stiftungin vuonna 2015 teettämä kysely. Siinä EU:n kolmeksi tärkeimmäksi saavutukseksi nousivat rajojen avaaminen (46 %), kauppa (45 %) ja rauha (40 %).⁹⁶ Saman kyselyn vastaajat pitivät lisäksi rauhan ja turvallisuuden takaamista EU:n keskeisimpänä tehtävänä ennen talouskasvun turvaamista. Yhteensä 61 prosenttia vastaajista poimi rauhan ja turvallisuuden takaamisen EU:n keskeiseksi tavoitteeksi kymmenen eri politiikkatavoitteen joukosta. Toiseksi tärkeimpänä pidetyn talouskasvun tukemisen nimesi yhteensä 54 prosenttia vastaajista, eriarvoisuuden vähentämisen puolestaan 47 prosenttia.⁹⁷

Rauha on eurobarometrien mukaan paitsi yksi EU:n tärkeimmistä saavutuksista myös se arvo, joka EU-kansalaisten mukaan parhaiten edustaa Euroopan unionia. Yhteensä 39 prosenttia vastaajista valitsi rauhan EU:ta edustavien arvojen listalta keväällä 2018. Rauhaa pidettiin tärkeämpänä kuin ihmisoikeuksia (33 %) ja demokratiaa (32 %), jotka niin ikään liitetään keskeisesti EU-yhteisöön.⁹⁸ EU-kansalaisten suhteellinen enemmistö (45 %) piti rauhaa myös itselleen henkilökohtaisesti tärkeimpänä arvona ennen ihmisoikeuksia (42 %) ja ihmiselämän kunnioittamista (37 %).⁹⁹

⁹⁵ European Commission 2017a, 20.

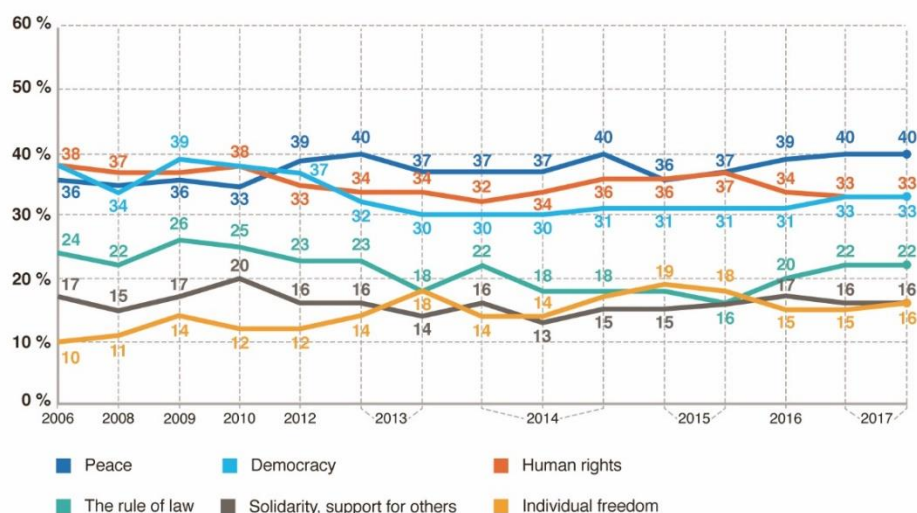
⁹⁶ de Vries ja Hoffmann 2015, 29.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ European Commission 2018b, 61–62.

⁹⁹ Ibid., 54–55.

Which values best represent the EU? (Six most frequently mentioned items – Maximum three answers)

Kuva: European Commission 2017a, 66.

Näistä tuloksista on kuitenkin vaikea vetää suoria johtopäätöksiä siitä, millaisina kansalaiset EU:n roolin rauhan takaajana ja tuottajana nyky-Euroopassa näkevät. Osittain tulokset heijastelevat varmasti ennen muuta EU:n historiallista roolia toisen maailmansodan vihollisten välisen rauhan ja sovinnon symbolina sekä takeena. Toisaalta vastauksissa nousi esille myös EU:n kansainvälinen poliittinen ja diplomaattinen vaikutusvalta, joka kuvastaa unionin uudempaa ulko- ja turvallisuuspoliittista toimijuutta.

4.3. Eurooppalainen uhkakuvasto

Euroopan unionin kansalaisten näkemistä uhkista ei ole systemaattista pitkän aikavälin tutkimusta. Myös käsitteissä ja kysymystenasetteluissa on huomattavaa vaihtelua. EU-kansalaisilta on kysytty uhkista, huolenaiheista ja haasteista, jotka eri sanamuodoista huolimatta viittaavat kutakuinkin samoihin ilmiöihin. Nämä reunaehdot huomioiden yksittäisistä tutkimuksista on mahdollista piirtää isoa kuvaa niistä tekijöistä, joita EU-kansalaiset pitävät turvallisuusuhkina.

Terrorismi merkittävin uhkakuva

Viime vuosien terrori-iskut ympäri Eurooppaa ovat jättäneet jälkensä kansalaisten näkemyksiin. Eurooppalaisten uhkakuvista terrorismi nousee ylitse muiden, mikä tulee ilmi erityisesti turvallisuuteen keskittyvissä erikoiseurobarometreissa. Kun EU-kansalaisia pyydettiin spontaanisti mainitsemaan unionin kohtaamia haasteita vuonna 2011, yksi kolmesta vastaajasta mainitsi terrorismin. Neljä vuotta myöhemmin luku oli jo 49 prosenttia.¹⁰⁰ Terrorismin mainitsevien osuus kasvaa rajusti, jos terrorismi on kyselyssä annettu yhdeksi valmiista vastausvaihtoehdoista. Sekä vuonna 2015 että vuonna 2017 EU-kansalaiset pitivät terrorismia kaikkein merkittävimpanä haasteena EU:n sisäiselle turvallisuudelle. Vuonna 2015 näin sanoi 95 prosenttia ja kahta vuotta myöhemmin 97 prosenttia vastaajista. Liki pitäen jokainen EU-kansalainen siis näkee terrorismin vähintään jonkinlaisena uhkana. Vuodesta 2011 tätä mieltä olevien osuus on kasvanut lähes 15 prosenttiyksikköä.¹⁰¹

¹⁰⁰ European Commission 2015b, 19–20.

¹⁰¹ European Commission 2017b, 15–16.

Pew-tutkimuslaitoksen tekemät mittaukset terrorismin uhkasta ovat samansuuntaisia. Tosin tutkimukset eivät kata kaikkia EU:n jäsenmaita toisin kuin eurobarometrit. Kyselyt ovat kuitenkin riittävän kattavia antamaan osviittaa yleiseurooppalaisista uhkakuvista.¹⁰² Erona eurobarometreihin Pew'n mittaukset kysyivät jihadistijärjestö Isisin uhasta. Vuonna 2016 Islamilaisen valtion joko keskeisenä tai jonkinlaisena uhkana näkevien osuus oli 93 prosenttia. Vuotta myöhemmin 73 prosenttia piti Isisiä keskeisenä uhkana.¹⁰³ Kaikista Pew'n listaamista mahdollisista uhkista Isis oli EU-kansalaisten mielestä merkittävin.

Enemmistö EU:n kansalaisista katsoo myös, että terrori-iskut heidän kotimaassaan ovat todennäköisiä, vaikka suurimmassa osassa jäsenmaista iskuja ei ole tapahtunutkaan. 47 prosenttia vastaajista arvioi Euroopan parlamentin selvityksessä, että jonkinlainen terrori-iskun riski on olemassa. 40 prosenttia kansalaisista pitää riskiä suurena. Vain 11 prosenttia vastaajista pitää riskiä pienenä.¹⁰⁴

Muita uhkia: ilmastonmuutos, kyber, talous ja muuttoliike

Terrorismin ohella EU-kansalaisten uhkakuvastosta nousee esiin myös muita tekijöitä. Näitä ovat esimerkiksi ilmastonmuutos, kyberhyökkäykset ja -rikollisuus, talouden tasapaino ja muuttoliikkeeseen sekä rajaturvallisuuteen liittyvät kysymykset.

Eurooppalaisten suhtautumisesta ilmastonmuutokseen on vaihtelevaa dataa. Selvää on kuitenkin se, että ilmastonmuutos nähdään uhkana enenevissä määrin. Kun vuonna 2015 kaikkien EU-jäsenmaiden kansalaisilta kysyttiin spontaanisti turvallisuushuolia, ilmastonmuutoksen mainitsi vain seitsemän prosenttia vastaajista. Neljä vuotta aikaisemmin prosenttisuus oli ollut 12. Kysyttäessä, miten huolestuttavana EU-kansalaiset näkevät luonnon- tai ihmisten aikaansaamat katastrofit, vuonna 2015 huolta kantoi 79 prosenttia vastanneista. Kaksi vuotta myöhemmin luku oli 10 prosenttia korkeampi. Vuoden 2015 tutkimuksessa kysyttiin myös turvallisuusuhkien lähteitä. 69 prosenttia vastanneista oli vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että ilmastonmuutos on turvallisuusongelmia aiheuttava tekijä.¹⁰⁵ Myös Pew'n tutkimuksissa huoli ilmastonmuutoksesta tulee esiin. 66 prosenttia vastaajista katsoi vuonna 2016, että ilmastonmuutos on merkittävä turvallisuusuhka. Vuotta myöhemmin näin totesi oli 64 prosenttia vastaajista.¹⁰⁶

¹⁰² Vuoden 2016 ja 2017 eurooppalaisten turvallisuuspoliittisia näkemyksiä koskevissa tutkimuksissa olivat mukana Ranska, Saksa, Kreikka, Unkari, Italia, Alankomaat, Puola, Espanja, Ruotsi ja Iso-Britannia.

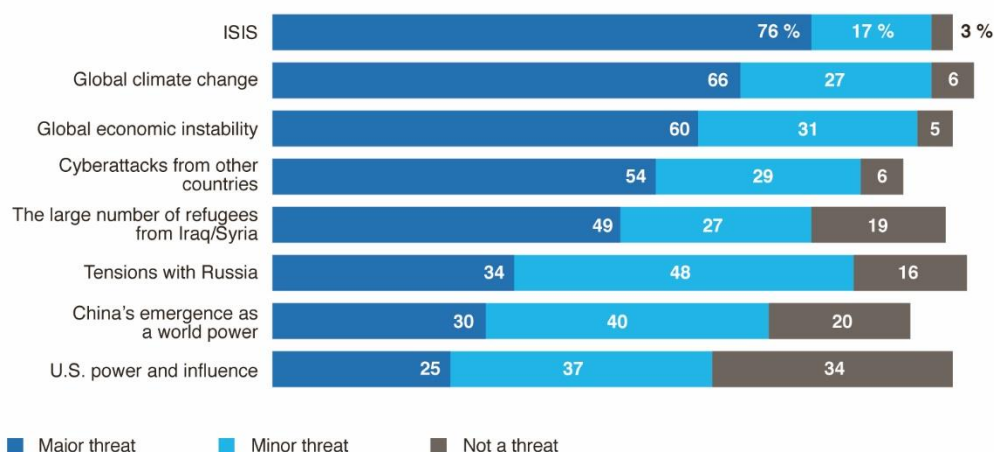
¹⁰³ Vuoden 2017 tutkimuksessa jonkinlaisena uhkana pitävien määrää ei tuotu esiin. Kts. Pew Research Center 2016; 2017a.

¹⁰⁴ European Parliament 2016b, 36–37.

¹⁰⁵ European Commission 2015b, 20–27; European Commission 2017b, 15.

¹⁰⁶ Pew Research Center 2016, 14; Pew Research Center 2017a, 17.

Do you think that the following possible concerns are major threats, minor threats or not threats to our country?

Kuva: Pew Research Center 2016, 14.

Kansalaisten huoli kyberturvallisuudesta kasvaa. Vuonna 2015 kyberrikollisuus huolestutti 80:aa prosenttia ja vuonna 2017 jo 87:ää prosenttia EU-kansalaisista. Myös muiden maiden kyberhyökkäykset aiheuttivat huolta. 54 prosenttia eurooppalaisista katsoi niiden olevan merkittävä huolenaihe vuonna 2017.¹⁰⁷

Eurooppalaisten huoli yleisestä taloustilanteesta on vähentynyt. Esimerkiksi vuoden 2012 keväällä 54 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että talous kuului EU:n kahden suurimman haasteen joukkoon.¹⁰⁸ Kaksi vuotta myöhemmin 39 prosenttia eli suhteellinen enemmistö vastaajista katsoi, että kaikkein tärkein huolenaihe Euroopassa oli taloustilanne.¹⁰⁹ Keväällä 2018 tilanne oli jo toinen. Taloudellinen tilanne oli kolmanneksi korkein huolenaihe 18 prosentin osuudella. Myös Pew'n mittauksissa huoli (globaalinen) talouden tilasta on vähentynyt. Vuoden 2016 mittauksessa 60 prosenttia EU-kansalaisista piti globaalisen talouden epätasapainoa merkittävänä uhkana. Vuodessa taloudesta huolestuneiden osuus väheni 9 prosenttiyksikköä.¹¹⁰

Siinä missä huoli talouden tilasta on vähentynyt, muuttoliikkeeseen liittyvät kysymykset huolestuttavat EU-kansalaisia yhä enemmän. Kun syksyllä 2014 vain vajaa neljännes piti muuttoliikettä yhtenä EU:n kahdesta tärkeimmästä haasteesta, syksyllä 2015, kun kasvava joukko siirtolaisia pyrki Eurooppaan, muuttoliikkeestä huolestuneiden osuus kasvoi 58 prosenttiin. Tilanteen sittemmin rauhoituttua myös huolestuneiden eurooppalaisten osuus on selvästi pienentynyt. Keväällä 2018 38 prosenttia vastaajista näki maahanmuuton kahden tärkeimmän eurooppalaisen haasteen joukossa. Kyseisessä listauksessa maahanmuutto oli kuitenkin tärkein, jopa terrorismia tärkeämpi haaste.¹¹¹

¹⁰⁷ European Commission 2017c, 15; Pew Research Center 2017a, 7.

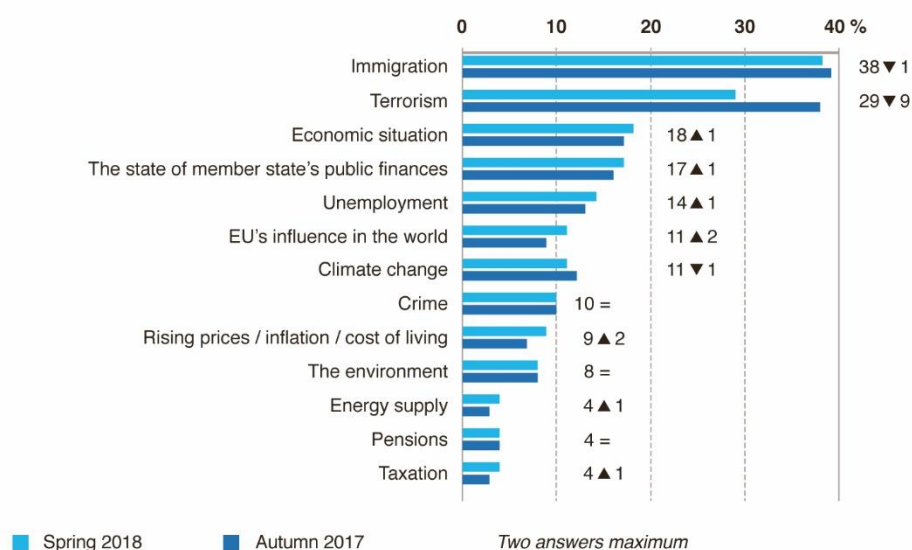
¹⁰⁸ European Commission 2012, 42.

¹⁰⁹ European Commission 2014a; European Commission 2018g.

¹¹⁰ Pew Research Center 2017a, 2.

¹¹¹ European Commission 2014b, 56; European Commission 2018g, 56.

What do you think are the two most important issues facing the EU at the moment?

Kuva: European Commission 2018g, 26.

Perinteiset turvallisuusuhkat eivät huolestuta eurooppalaisia

Sotilaallisten ja perinteisten valtiokeskeisten uhkien toissijainen asema ja jopa puute EU-tason mielipidetutkimuksissa on silmiinpistävä. Eurooppalaiset eivät tosin sanoen näe suurkonfliktin uhkaa. On tosin huomionarvoista, että varsinkaan eurobarometreissa aseellisen konfliktin tai Venäjän uhkaa ei myöskään ole juuri kysytty.

Esimerkiksi vuoden 2015 erikoiseurobarometrissa, jossa EU-kansalaisia pyydettiin spontaanisti mainitsemaan turvallisuusuhkia, ainoastaan 11 prosenttia vastasi pitävänsä uhkana sotia tai sisällissotia.¹¹² Pew'n tutkimuksissa ei ole kysytty varsinaisista sotilaallisista uhkista, mutta suurvaltapolitiikkaan liittyvät kysymykset ovat olleet esillä. Vuoden 2016 kysyttiin muun muassa, kuinka uhkaavana eurooppalaiset näkevät jännitteet suhteessa Venäjään. 82 prosenttia vastaajista piti jännitteitä suhteessa Venäjään ainakin jonkinlaisena uhkana. Heistä 34 prosenttia piti jännitteitä merkittävänä uhkana. Vuotta myöhemmin kysyttiin Venäjän vaikutusvallasta, jonka 41 prosenttia näki huomattavana uhkana.

Venäjän uhkan ohella myös Kiinan ja Yhdysvaltain vaikutusvallan uhkaavuutta on kysytty Pew'n kyselyissä. Vuonna 2016 Kiinan nousu näyttäytyi merkittävänä (30 prosenttia) tai jonkinlaisena (40 prosenttia) uhkana 70 prosentille vastaajista. Yhtä moni piti Kiinan vaikutusvaltaa merkittävänä uhkana myös seuraavana vuonna. Myös Yhdysvaltojen vaikutusvaltaan suhtaudutaan Euroopassa jokseenkin kriittisesti, ja Donald Trumpin valinnan jälkeen uhka-arvioita kuvaavat luvut ovat jonkin verran kasvaneet. Vuonna 2016 Yhdysvaltain valta-asemaa piti merkittävänä uhkana 25 prosenttia ja vuonna 2017 31 prosenttia vastaajista.¹¹³

Eurooppalaiset tuntevat olonsa verrattain turvalliseksi

Kaikista uhkista huolimatta näyttää siltä, että EU:n kansalaiset näkevät kuitenkin maansa ja myös Euroopan unionin turvalliseksi paikaksi elää. Eritoten luottamus oman maan turvallisuuteen on säilynyt.

¹¹² European Commission 2015b, 19.

¹¹³ Pew Research Center 2016, 14; Pew Research Center 2017a, 7.

84 prosenttia EU:n kansalaisista oli vuonna 2011 joko täysin tai osittain sitä mieltä, että heidän kotimaassaan on turvallista elää. Kuusi vuotta myöhemmin tulos oli 82 prosenttia. Kun kansalaisilta kysyttiin, miten he näkevät Euroopan unionin turvallisuuden, trendi oli laskeva. 81 prosenttia eurooppalaisista katsoi vuonna 2011 EU:n olevan turvallinen paikka elää. Vuonna 2017 näin vastanneiden osuus oli pienentynyt 68 prosenttiin.¹¹⁴

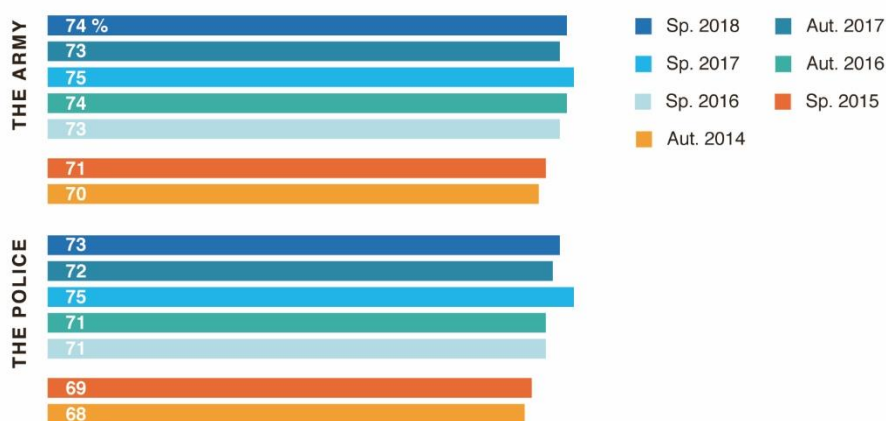
Ero kotimaan ja EU:n turvallisuutta koskevien käsitysten välillä on huomattava. Mahdollinen selitys on esimerkiksi se, että jossakin EU-maassa tapahtuva terrori-isku ei vaikuta niinkään kansalliseen turvallisuudentunteeseen, vaan uhkien nähdään olevan jossain muualla kuin kotimaassa. Yhtä kaikki heikentynyt turvallisuudentunne on huolestuttava ilmiö, joka voidaan myös nähdä oikeuttavana tekijänä EU:n vahvemmille toimille unionin kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi.

4.4. EU:n kansalaisten näkemykset turvallisuustoimijoista

EU-kansalaiset luottavat kansallisiin turvallisuusviranomaisiin

Valtaosa eurooppalaisista keskimäärin luottaa kansallisiin turvallisuusviranomaisiin, tässä tapauksessa asevoimiin ja poliisiin. Viime vuosina luottamus on pysynyt vakaana. Pidemmälläkään tarkasteluvälillä luottamus ei ole juuri muuttunut.

For each of the following media and institutions, please tell me if you tend to trust it?

Kuva: European Commission 2018g, 40.

Keväällä 2018 armeijaansa luotti 74 prosenttia EU-maiden kansalaisista. Luottamus poliisiin oli lähes yhtä suurta, sillä 73 prosenttia sanoi luottavansa maansa poliisivoimiin. Vain Bulgariassa enemmistö kansalaisista ei luota asevoimiinsa. Pääosa bulgarialaisista ei luota myöskään poliisiin. Myös Romaniassa ja Slovakiassa tunnetaan epäluottamusta poliisia kohtaan. Tulos on mielenkiintoinen, sillä EU-kansalaisten luottamus oman maansa hallitukseen, parlamenttiin ja puolueisiin on vähäinen. Neljän viime vuoden ajan korkein mitattu luottamus kansallisiin hallituksiin oli 37 prosenttia, parlamentteihin 36 prosenttia ja puolueisiin 19 prosenttia. Luottamus erityisesti hallituksiin ja parlamentteihin luonnollisesti vaihtelee maittain, mutta esimerkiksi vuonna 2018 vain seitsemässä maassa enemmistö luotti maansa hallitukseen.¹¹⁵

¹¹⁴ European Commission 2017b, 5–6.

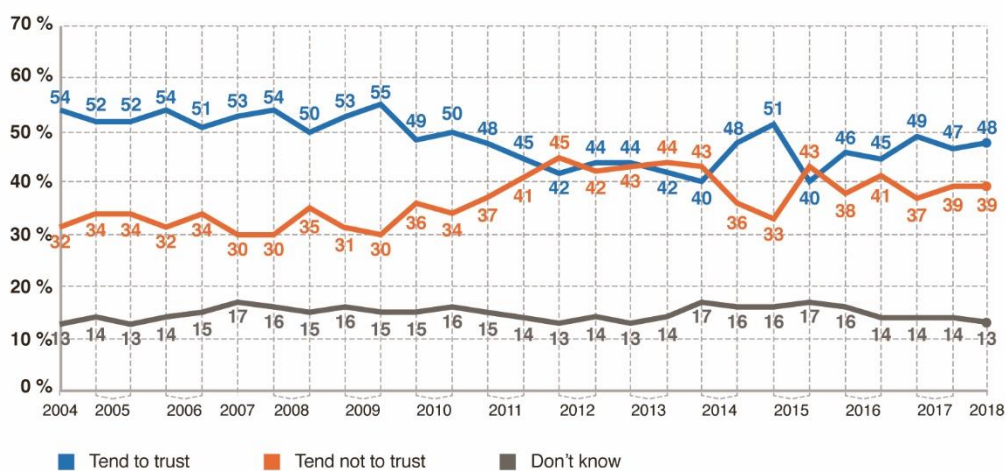
¹¹⁵ European Commission 2018g, 39–45.

Yksi syy sille, miksi turvallisuusviranomaisiin luotetaan poliittisia tahoja enemmän, on se, että EU-kansalaiset näkevät turvallisuuden – ja oletettavasti myös sen takaamisen – positiivisena asiana. Useampi kuin kolme neljästä EU-kansalaisesta katsoo, että sana ”turvallisuus” herättää heissä positiivisia mielleyhtymiä.¹¹⁶

YK:hon luotetaan, mutta suurvallat nähdään pääasiassa negatiivisessa valossa

Eurobarometrit ovat pitkään mitanneet EU-kansalaisten luottamusta YK:hon. Muutamia poikkeusvuosia lukuun ottamatta luottamus maailmanjärjestöä kohtaan on ollut epäluottamusta vahvempaa. Epäluottamuspiikkejä voivat selittää eri kansainvälisen politiikan tapahtumat, kuten arabikevät, Syyrian sota tai vuoden 2015 maahanmuuttokriisi.

A majority of Europeans say they “tend to trust” the United Nations

Kuva: European Commission 2018g, 56.

EU:n tilaamissa mielipidetutkimuksissa suhtautumista Natoon on kysytty harvoin. 48 prosenttia EU-kansalaisista piti Natoa luotettavana toimijana vuonna 2009.¹¹⁷ Pew'n kymmenen EU-maata kattavassa kyselyssä vuonna 2016 luottamus sotilasliittoa kohtaan oli 55 prosenttia.¹¹⁸

Tutkimuksen uhakuvaosiossa esiteltiin jo eurooppalaisten näkemyksiä suurvaltoja kohtaan. Yleisellä tasolla suhtautuminen Venäjään, Kiinaan ja Yhdysvaltoihin on melko kriittistä. Eurooppalaisten Venäjä-näkemyksistä on jonkin verran tarkempaa tietoa. 74 prosentilla vastaajista oli kielteinen kuva Venäjästä vuonna 2014. Venäjä-politiikan suhteen eurooppalaiset ovat jakautuneita, ja EU:n Venäjä-politiikkaan suhtaudutaan jopa kriittisesti. Pew'n vuoden 2016 mittauksen mukaan 51 prosenttia EU-kansalaista ei hyväksy EU:n tapaa toimia Venäjän kanssa.¹¹⁹ Eurooppalaisten enemmistö näyttää asettavan hyvät taloudelliset suhteet tiukan politiikan edelle.¹²⁰

EU-kansalaiset arvioivat unionin aseman varsin vahvaksi suhteessa kansainvälisen politiikan merkittäviin pelureihin.

¹¹⁶ European Commission 2016a; European Commission 2017b.

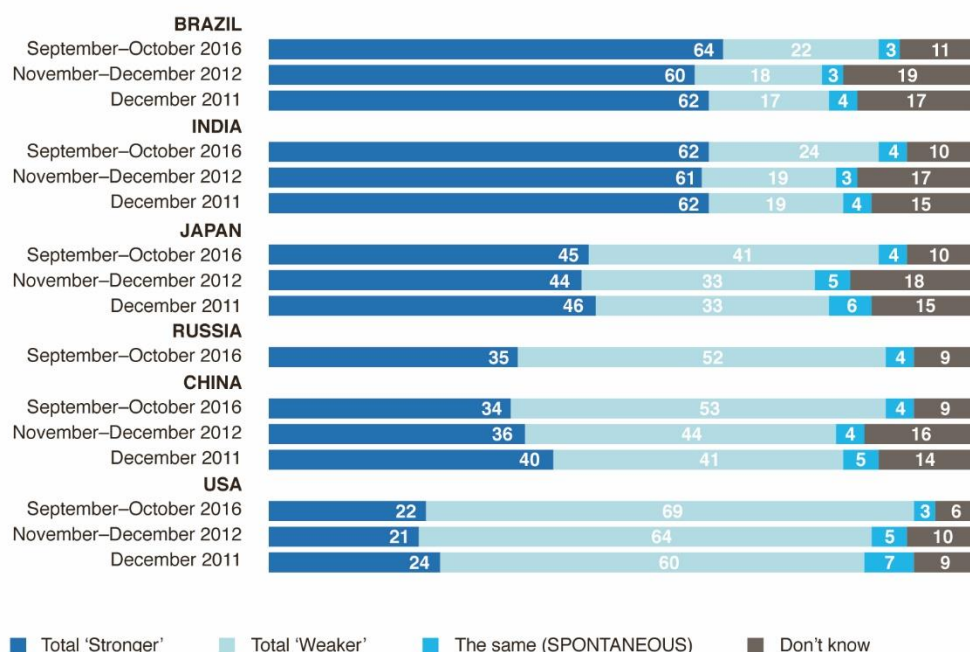
¹¹⁷ European Commission 2009.

¹¹⁸ Pew Research Center 2016, 25.

¹¹⁹ Vastauksissa ei suoraan tule ilmi sitä, onko kansalaisten mielestä EU:n Venäjä-politiikka liian kovaa vai lepsua.

¹²⁰ Pew Research Center 2016, 23–24.

Would you say that the political influence of the EU is currently stronger or weaker than that of...? (%)

Kuva: European Commission 2016b, 46.

EU:n kansalaiset katsovat, että Euroopan unioni on vahvoilla suhteissa Brasiliaan, Intiaan ja Japaniin. 52 prosenttia arvioi, että EU on heikempi kuin Venäjä. Tulos on mielenkiintoinen ja paljastaa, että ainakin Venäjän suhteen eurooppalaiset katsovat asiaa sotilaallisen voiman näkökulmasta. Kiinan aseman vahvistuminen näkyy yleiseurooppalaisessa mielipiteessä, ja EU:n asemaa on vuosi vuodelta arvioitu Kiinaa heikommaksi. Yllättävää ei myöskään ole se, että 69 prosenttia katsoo Yhdysvaltain olevan EU:ta vahvempi.¹²¹

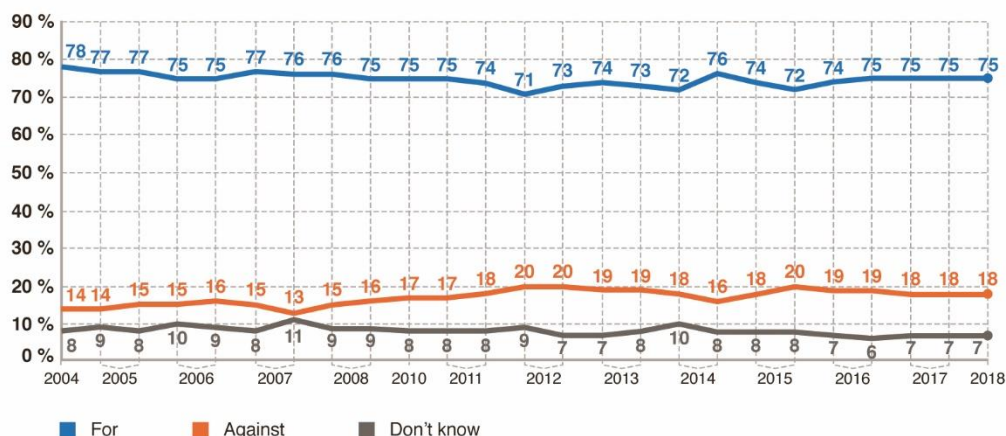
4.5. Mitä turvallisuutta edistäviä toimia kansalaiset odottavat Euroopan unionilta?

Yhteiselle ulko- ja puolustuspolitiikalle kannatusta

EU:n kansalaiset tukevat sekä EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa että yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Tuki molemmille politiikoille on ollut erittäin vakaata. Pitkän ajan tarkastelu osoittaa, että 14 viime vuoden aikana yhteisen puolustus- ja turvallisuuspolitiikan kannatus on vaihdellut vain 7 prosenttiyksikköä. Kahden vuoden ajan tasan 75 prosenttia EU:n kansalaisista on tukenut yhteisiä toimia puolustuspolitiikassa.

¹²¹ ibid.

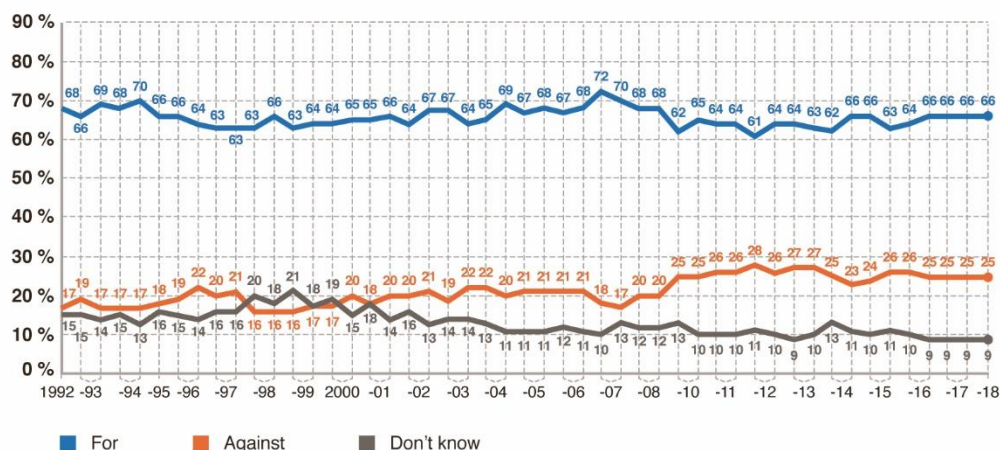
Are you for or against a common defence and security policy among the EU Member States?

Kuva: European Commission 2018j, 5.

Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kannatus on EU:ssa lähes yhtä korkealla, ja kannatuksen vaihtelu on ollut miltei yhtä pientä. 26 vuoden aikana kannatus on muuttunut korkeintaan 11 prosenttiyksikköä. Neljän vuoden aikana 66 prosenttia kansalaisista on antanut tukensa EU:n yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle.

Are you for or against a common foreign policy of the 28 Member States of the EU?

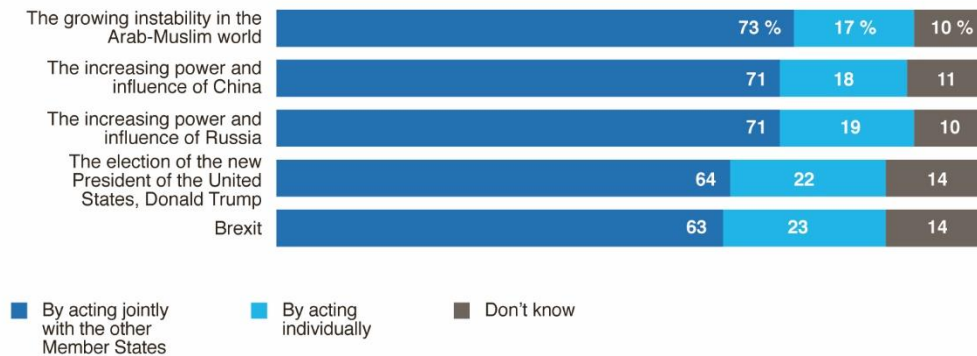

Kuva: European Commission 2018j, 13.

Kyseisten politiikanalojen vakaa kannatus ei ole yllättävää, sillä kansalaisten kannatus myös muita politiikkalohkoja kohtaan on tasaista. On kuitenkin kiinnostavaa, että yleinen mielipide ei tunnu ainakaan tässä tapauksessa reagoivan kansainvälisen politiikan tapahtumiin. Luottamus EU:ta kohtaan on vuosien aikana vaihdellut rajusti, mutta tämä ei näy turvallisuuspolitiikkaa koskevissa mielipiteissä.

Ottaen huomioon, kuinka vahva yhteisen politiikan kannatus turvallisuuteen liittyvissä politiikanlohkoissa on, ei ole yllättävää, että myös yhteisiä toimia akuutteihin haasteisiin vastaamiseksi kannatetaan. Vuonna 2016 selvä enemmistö EU:n kansalaisista kannatti unionin yhteisiä toimia Lähi-idän epävakauteen, Kiinan ja Venäjän nousuun, Donald Trumpin valintaan ja Brexitiin vastaamiseksi.

Would the interests of (OUR COUNTRY) be better taken into account by acting jointly with the other EU Member States or by acting individually?

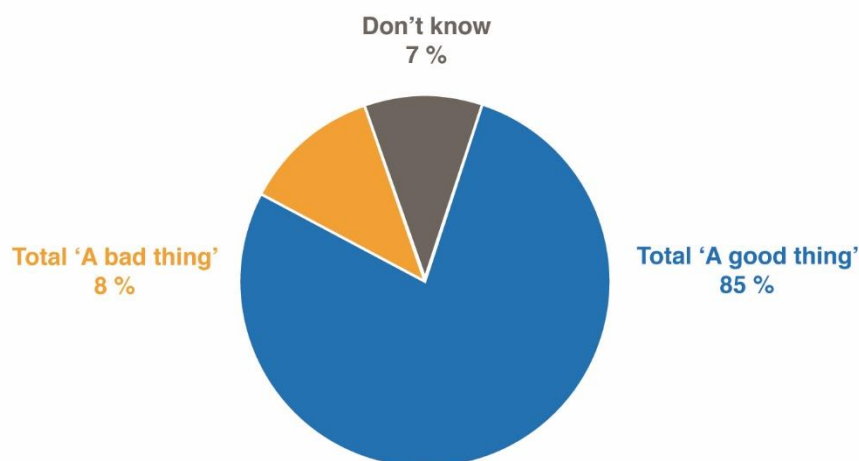

Kuva: European Parliament 2017a, 18.

Kansalaiset näkevät hyvänä EU:n yhteisen toiminnan myös mahdollisessa kriisitilanteessa. Vaikka suurin osa eurooppalaisista – 68 prosenttia – ei ole koskaan kuullutkaan Lissabonin sopimuksen keskeisen avunannon velvoitteesta (SEU 42.7), EU-kansalaiset suhtautuvat myönteisesti artiklan olemassaoloon. Artiklaa kannattaa peräti 85 prosenttia EU:n kansalaisista, ja vain 8 prosenttia ei pidä sitä hyvänä asiana.¹²²

Tulos on mielenkiintoinen, kun sitä peilataan aiempiin, samaa aihealuetta koskeviin kyselyihin. Pew on useaan otteeseen kysynyt eurooppalaisten mielipiteitä mahdollisesta sotilaallisesta avunannosta Venäjän aggression kohteeksi joutuneelle Nato-maalle. Tälläkin kysymyksenasettelulla eurooppalaiset ovat suurilta osin halukkaita auttamaan, mutta kannatus on olennaisesti pienempää. Hollannissa, Puolassa ja Ranskassa enemmistö kannattaa avunantoa yllä kuvatussa tilanteessa. Espanjassa ja Isossa-Britanniassa kannattajia ja vastustajia on suunnilleen yhtä paljon. Vain Saksassa enemmistö vastustaa aggression kohteen sotilaallista auttamista.¹²³

Do you think the mutual defence clause between the Member States of the EU is...?

Kuva: European Parliament 2016b, 46.

¹²² European Parliament 2016b, 45–46.

¹²³ Pew Research Center 2017b, 4.

Turvallisuuspolitiikka ei ole ollut EU:n kansalaisten silmissä prioriteetti

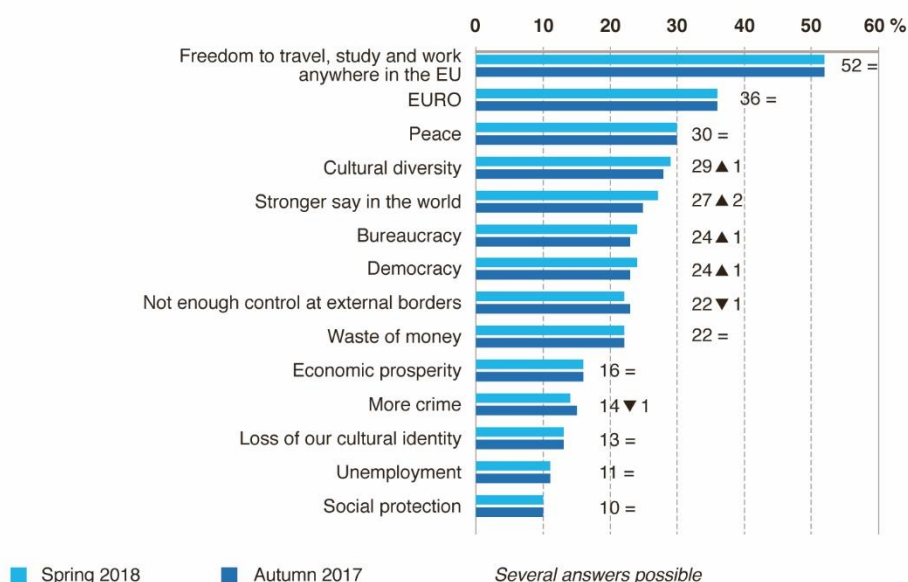
Vaikka kansalaisten tuki sekä yhteiselle turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle että ulko- ja turvallisuuspolitiikalle on vahvaa ja vaikka yhteistoimintaa turvallisuuspolitiikassa kannatetaan, turvallisuuskysymykset (terrorismia ja muuttoliikkeen hallintaa lukuun ottamatta) eivät aineiston perusteella ole tärkeimpiä poliittisia kysymyksiä EU:n kansalaisille.

Esimerkiksi vuosina 2010–2012 eurobarometreissa kysyttiin, mitä asiakysymyksiä EU:n instituutioiden tulisi painottaa tulevina vuosina. Muun muassa vuonna 2012 turvallisuuskysymykset olivat kaukana kärkisijoilta. Yhteinen ulkopoliitiikka oli 15 prosentin kannatuksella 13. tärkein asia. Puolustuspolitiikka oli kolme pykälää alempana.¹²⁴

Vuosina 2012–2014 kansalaisilta kysyttiin myös toivottuja tavoitteita Euroopan rakentamiselle ja kehittämiselle tulevaisuudessa. Taaskaan turvallisuuspoliittiseksi tulkittavat tavoitteet eivät olleet tärkeimpien joukossa. 18 prosenttia EU-kansalaisista katsoi vuonna 2014, että rauhan ja vakauden ylläpito on Euroopan integraation tärkein tavoite. Kahdeksan prosenttia näki, että tärkeintä on ihmisoikeuksien ja demokratian edistäminen maailmalla, ja viiden prosentin mukaan globaaleja uhkia vastaan taistelemisen tulisi olla tärkein tavoite. Vain neljä prosenttia oli sitä mieltä, että EU:n nostaminen keskeiseksi diplomaattiseksi toimijaksi on oltava unionin kärkitavoite. Turvallisuuspoliittisia kysymyksiä tärkeimpinä pidettiin muun muassa EU:n kansalaisten elintason nostamista ja unionin talouden kehittämistä.¹²⁵

Vuosittaisissa eurobarometreissa on vuosien varrella systemaattisesti mitattu, mitä Euroopan unioni kansalaisilleen tarkoittaa. Reilun kuuden vuoden aikana EU:n sananvalta maailmanpolitiikassa on tullut vastaajille tasaisesti hieman tärkeämmäksi. Vuonna 2012 kansalaisista 18 prosenttia näki kysymyksen tärkeänä, kun taas vuonna 2018 jo 27 prosenttia EU:n kansalaisista piti globaalia sananvaltaa merkittävänä tekijänä. Myös suhteellisessa tarkastelussa asiakysymyksen painoarvo on kasvanut, vaikkei se edelleenkään lukeudu tärkeimpien aiheiden joukkoon.

What does the EU mean to you personally?

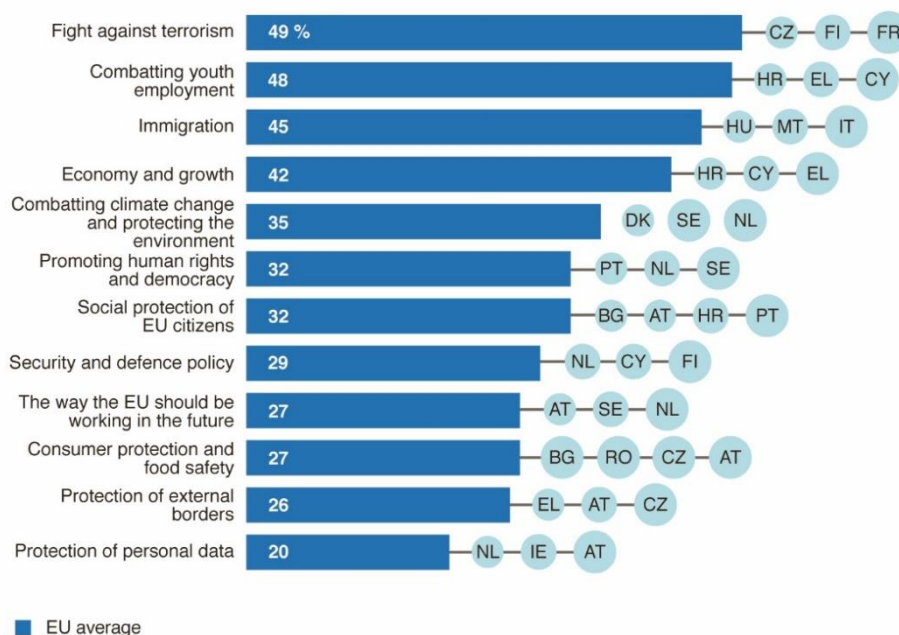
Kuva: European Commission 2018g, 71.

¹²⁴ European Commission 2012, 106.

¹²⁵ European Commission 2014a, 149.

Myös muut tuoreet mittaukset osoittavat, että erityisesti EU:n sisäiseksi luettavien turvallisuuskysymysten painoarvo kasvaa. EU:n kansalaiset muun muassa katsovat, että terrorismin vastaisen taistelun tulisi olla vuoden 2019 eurovaalikampanjoiden tärkein aihe. 29 prosenttia kansalaisista katsoo myös, että turvallisuus- ja puolustuskysymysten olisi syytä olla ensisijaisia teemoja.¹²⁶

Which of the following themes should be discussed as a matter of priority during the electoral campaign for the next European Parliament elections? (Max. 6 answers)

Kuva: European Parliament 2018a, 35.

Minkälaista turvallisuuspolitiikkaa EU:n tulisi harjoittaa?

Tutkimustulokset osoittavat, että EU:n kansalaiset kannattavat EU:n toimia turvallisuuspolitiikassa ja turvallisuuskysymyksistä on tullut kansalaisille hiljalleen yhä tärkeämpiä. Tästä syystä ei ole yllättävää, että kansalaiset pitävät EU:n nykyistä aktiivisuutta riittämättömänä ja toivovat lisää EU:n toimintaa niin ulko- kuin puolustuspolitiikassa. Mielipidetutkimukset ovat kuitenkin liikkuneet varsin yleisellä tasolla, eikä niiden perusteella voi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, mitä konkreettisia toimia kansalaiset toivovat.

Suurin osa EU:n kansalaisista on sitä mieltä, että EU:n toimet turvallisuuspolitiikassa ovat riittämättömiä ja että EU:n tulisi olla nykyistä enemmän mukana tällä politiikanalalla. 69 prosenttia vastaajista katsoi vuonna 2016, että EU:n toimet terrorismin kitkemiseksi olivat riittämättömiä. 51 prosenttia oli sitä mieltä, että EU ei ole riittävän aktiivinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Ulkopolitiikan puolella tilanne on tasaisempi. 40 prosenttia vastaajista piti EU:n aktiivisuutta riittämättömänä, ja 37 prosenttia riittävänä.¹²⁷

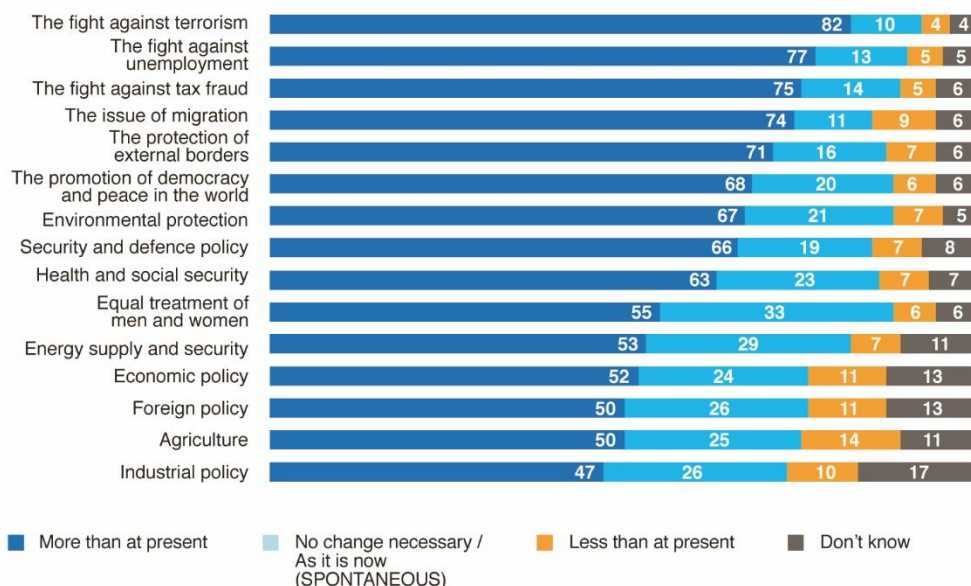
Yllä kuvattua taustaa vasten ei ole yllättävää, että mielipidetutkimusten perusteella eurooppalaiset haluavat nähdä aktiivisemmän unionin. 82 prosenttia kansalaisista peräänkuuluttaa EU:lta aiempaa vahvempaa roolia terrorismin vastaisessa taistelussa, ja kaksi kolmasosaa haluaa vahvempaa turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Tasan puolet kansalaisista kaipaa lisää aktiivisuutta

¹²⁶ European Parliament 2018a, 35.

¹²⁷ European Parliament 2016b, 18–20.

ulkopolitiikassa. Huomionarvioista tosin on, että kansalaiset toivoivat EU:lta lisää toimintaa jokaisella kysytyllä politiikanalalla, ja se, että toiminnan tarkkaa sisältöä ei tutkimuksissa kysytä.¹²⁸

Would you like the EU to intervene less than at present or more than at present? (%)

Kuva: European Parliament 2016b, 20

Vuonna 2017 eurooppalaisilta kysyttiin, minkälaisia uhkia vastaan he toivovat EU:n suojelua. Joukossa oli selviä turvallisuuskysymyksiä sekä aiheita, joiden turvallisuuspoliittinen kytkös on epäsuora. 58 prosentille kansalaisista oli tärkeää, että EU suojelisi heitä terrorismilta. Turvaa haluttiin erityisesti myös työttömyyttä, köyhyyttä ja hallitsematonta muuttoliikettä vastaan. Vain 21 prosenttia EU:n kansalaisista koki, että unionin tehtävä on suojella heitä aseelliselta konfliktilta, ja turvaa kyberhyökkäyksiä vastaan toivoi vain yhdeksän prosenttia vastaajista.¹²⁹

EU:ssa on mitä ilmeisimmin pantu merkille kansalaisten huoli terrorismista, ja kansalaisilta on kysytty tarkempia toimia terrorismin kitkemiseksi. Suurelle yleisölle tärkeimpänä näyttäytyy terrorismin rahoitukseen puuttuminen, jota toivoo 42 prosenttia vastaajista. 41 prosenttia kansalaisista puuttuisi terrorismin juurisyyhin, ja 39 prosenttia tehostaisi ulkorajavalvontaa. Yli 30 prosenttia kansalaisista toivoo myös parempaa yhteistyötä jäsenmaiden turvallisuusviranomaisten kesken (36 prosenttia) sekä toimimista laitonta asekauppaa vastaan (35 prosenttia).¹³⁰

Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta eurobarometreissa ei ole kysytty tarkemmista ulko- tai puolustuspoliittisista toimenpiteistä. Tämä poikkeus koskee "EU-armeijaa", josta kansalaisten mielipiteitä on kysytty useampaan otteeseen. EU-armeijan kannatus on viime vuosina noussut. Kun vielä 2014 suhteellinen enemmistö, 47 prosenttia, vastusti ajatusta, seuraavana vuonna kannatus kasvoi 55 prosenttiin.¹³¹ Vuonna 2017 kannatus oli yhä 55 prosenttia.

¹²⁸ European Parliament 2016b, 19–20.

¹²⁹ European Parliament 2017b, 34.

¹³⁰ European Parliament 2016b, 42.

¹³¹ European Commission 2015c, 183.

5. KANSALAISMIELIPIIDE, ASENNE- JA ARVOYMPÄRISTÖ JÄSENVALTIOISSA

- Erityisesti espanjalaiset, saksalaiset ja puolalaiset tuntevat itsensä eurooppalaisiksi.
- Saksassa ja Puolassa ollaan kiintyneitä Euroopan unioniin, Suomessa ja Ruotsissa Eurooppaan.
- Kansalaisten luottamuksessa on eroja seitsemän tarkastellun jäsenmaan kesken. Suomessa ja Ruotsissa unioniin luotetaan, kun taas etenkin Ranskassa ei.
- Itävaltaa lukuun ottamatta jäsenmaissa jaetaan tunne EU-jäsenyyden hyödyllisyydestä.
- Eritoten saksalaiset ja ruotsalaiset näkevät EU:n ja rauhan välillä vahvan suhteen.
- Terrorismi ja muuttoliike huolestuttavat kaikissa jäsenmaissa. Suomessa, Ruotsissa ja Puolassa Venäjän uhka nähdään suurimpana.
- Kannatus yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kohtaan vaihtelee jäsenmaittain mutta on pääosin vahvaa.
- EU:n kansalaisten asenteissa on nähtävissä puolustuspoliittista solidaarisuutta. EU-armeijan kannatus kasvaa.
- Suomessa, Ruotsissa ja Puolassa turvallisuus- ja myös puolustuspoliittiset kysymykset ovat ensisijaisia.

Tutkimuksen jäsenvaltioiden maaprofiilit

Suomi

- Sotilasliittoon kuulumaton maa, Euroopan unionin jäsen vuodesta 1995.
- Suhtautuu EU:hun muita Pohjoismaita avoimemmin ja myönteisemmin, ainoana pohjoismaana euroalueessa.
- Tiiviit kahden- ja monenväliset puolustusyhteistyöverkostot, tiivistänyt yhteistyötä Naton kanssa.
- Puolustusratkaisuna on alueellisen puolustuksen periaate, joka toteutetaan yleisen asevelvollisuuden avulla ja jolla pyritään puolustamaan koko maata.
- Perinteisesti innokas YUTP:n ja YTPP:n tukija, joka painottaa EU-jäsenyyden turvallisuuspoliittista ulottuvuutta.
- Tämänhetkiset turvallisuushuolet liittyvät erityisesti Venäjään ja Itämeren turvallisuuteen.

Ruotsi

- Sotilasliittoon kuulumaton maa, Euroopan unionin jäsen vuodesta 1995.
- Suhtautuu rakentavasti Euroopan integraatioon, mutta EU-poliittinen aktiivisuus ja EU-politiikan painopisteet ovat vaihdelleet jäsenyysaikana.
- Tiiviit kahden- ja monenväliset puolustusyhteistyöverkostot, yksipuolinen solidaarisuusjulistus vuodelta 2009, tiivistänyt yhteistyötä Naton kanssa.
- Euroopan turvallisuuspoliittisen tilanteen huonontumisen jälkeen palannut painottamaan kokonaismaanpuolustuksen tärkeyttä ja operationaalisen sodankäynnin kyvykkyyden palauttamista.
- Pitänyt YTPP:tä perinteisesti ennen kaikkea kriisinhallintatyökaluna, suhtautuu osittain varauksellisesti ajatukseen EU:sta puolustustoimijana.
- Tämänhetkiset turvallisuushuolet liittyvät erityisesti Venäjään ja Itämeren turvallisuuteen.

Puola

- Naton jäsen vuodesta 1999, EU:n jäsen vuodesta 2004.
- Suhtautuminen EU:hun on vaihdellut, nykyisen hallituksen aikana suhteet kiristyneet oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen liittyvien epäkohtien takia.
- Korostaa turvallisuuspolitiikassaan Naton ja Yhdysvaltain-suhteiden ensisijaisuutta.
- Aluepuolustus prioriteettina.
- EU:n turvallisuuspoliittinen merkitys tunnustetaan, mutta se on maalle toissijainen.
- Suhtautuu skeptisesti EU:n puolustusaloitteisiin.
- Pääasiallinen turvallisuushaaste Venäjän aggressiiviseksi nähty ulkopoliittikka.

Ranska

- Naton perustajajäsen, Euroopan unionin perustajajäsen ja YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen.
- Toiseksi väkirikkein jäsenvaltio ja euroalueen toiseksi suurin talous.
- Euroopan integraation vahva tukija, jonka EU-suhdetta on värittänyt myös Ranskan vaikutusvallan turvaaminen.
- Ydinasevalta, joka korostaa oman kansallisen puolustuksen tärkeyttä.
- Ajanut historiallisesti eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, jonka tavoitteena on Euroopan strateginen autonomia.
- Keskeinen EU:n YUTP:n ja YTPP:n tukija.
- Kykenee itsenäisiin sotilaallisiin operaatioihin Ranskan ulkopuolella.
- Pääasialliset huolenaiheet terrorismi ja eteläisen naapuruston vakaus.

Saksa

- Naton jäsen vuodesta 1955, Euroopan unionin perustajajäsen (Saksan liittotasavalta).
- EU:n väkirikkein jäsenmaa ja euroalueen suurin talous.
- Kannattaa vahvasti Euroopan integraatiota, joka on integraali osa maan ulkopoliittista identiteettiä.
- Näyttäytynyt perinteisesti kovaa vallankäyttöä välttävänä siviilivaltana. Viime vuosina maassa on käyty aktiivisesti keskustelua turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta aktivoitumisesta.
- Puolustuspolitiikan painopiste palaamassa aluepuolustukseen.
- Tukee YUTP:n ja YTPP:n sekä EU–Nato-yhteistyön kehittämistä.
- Laaja uhkakuvasto, joka kattaa niin terrorismin, muuttoliikkeen, joukkotuhoaseet kuin kyber- ja hybriditoiminnan.

Espanja

- Naton jäsen vuodesta 1982, EU:n jäsen vuodesta 1986.
- Euroalueen neljänneksi suurin talous.
- Suhtautuu perinteisesti hyvin myönteisesti Euroopan integraatioon, EU-jäsenyys nähdään osana maan siirtymistä diktatuurista demokratiaan.
- Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka räätälöity erityisesti kriisinhallinnan tarpeisiin. Maa on mukana useissa kriisinhallintaoperaatioissa Afrikan sarvessa ja Länsi-Afrikassa.
- Tukee YUTP:n ja YTPP:n kehittämistä.
- Pääasiallisena uhkakuvana terrorismi, talouskriisin jälkihoito keskeinen huolenaihe.

Itävalta

- EU:n jäsen vuodesta 1995.
- Suhtautuu rakentavasti Euroopan integraatioon, EU-poliittinen aktiivisuus ja painopisteet vaihdelleet jäsenyysaikana, kuuluu euroalueeseen.
- Perustuslaissa turvattu puolueettomuus, josta nykyään käytetään nimeä liittoutumattomuus.
- Maassa on yleinen asevelvollisuus.
- Tukee YUTP:n ja YTPP:n kehittämistä. Painotus siviili- ja sotilaallisessa kriisinhallinnassa ja nyttemmin ulkorajojen hallinnassa.
- Muuttoliike ja terrorismi pääasiallisia huolenaiheita.

5.1. Jäsenvaltiotason näkemykset EU:sta yhteisönä ja poliittisena järjestelmänä

Erityisesti espanjalaiset, saksalaiset ja puolalaiset tuntevat itsensä eurooppalaisiksi

Selvä enemmistö kaikissa seitsemässä maavertailuun valitussa jäsenmaassa määrittelee itsensä tavalla tai toisella eurooppalaiseksi. Lisäksi kaikissa seitsemässä jäsenmaassa kansalaisten enemmistö kertoi näkevänsä itsensä sekä oman kansallisuutensa edustajana että eurooppalaisena, tässä järjestyksessä. Suurimmillaan tämän ryhmän osuus oli Espanjassa (63 %) ja Puolassa (62 %), mutta yli puolet vastaajista määritteli itsensä oman kansallisuutensa edustajiksi ja eurooppalaisiksi myös Saksassa (57 %), Ruotsissa (56 %), Ranskassa (54 %) ja Suomessa (54 %). Itävalta oli vertailun maista ainoa, jossa itsensä ensisijaisesti oman kansallisuutensa edustajiksi ja sen jälkeen eurooppalaisiksi määrittelevien osuus ei muodostanut absoluuttista enemmistöä (48 %). Samalla itsensä vain oman kansallisuutensa kautta määrittelevien osuus oli Itävallassa vertailumaiden korkein (41 %). Itsensä ensisijaisesti eurooppalaisiksi ja toissijaisesti kansallisuutensa edustajiksi määrittelevien osuus oli korkein Saksassa (11 %), ja vain eurooppalaisina itsensä näkeviä oli suhteellisesti eniten Espanjassa (6 %). Nämä ryhmät olivat kuitenkin pieniä kaikissa maissa.¹³²

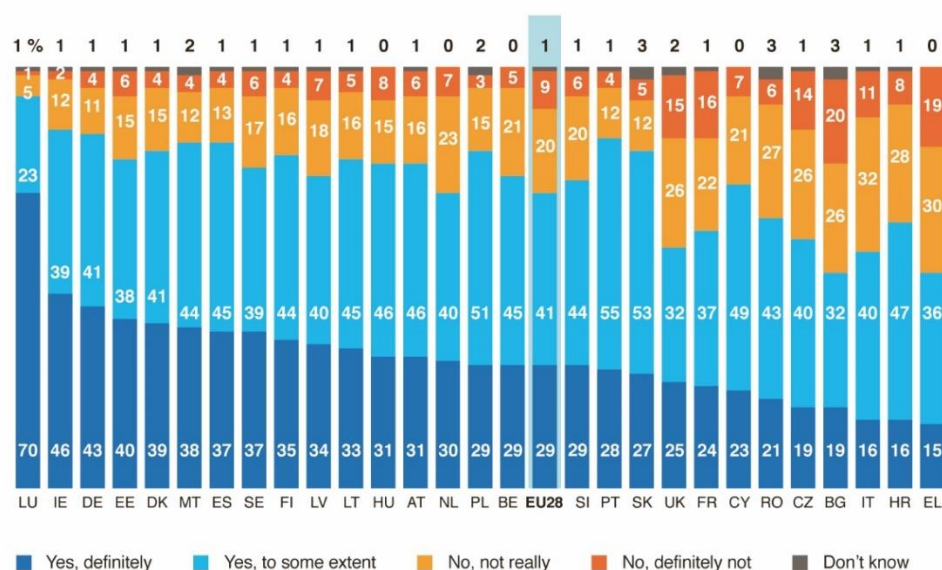
Myös moni niistä, jotka eivät muulla tavoin määrittele itseään eurooppalaiseksi, kokee kaikesta huolimatta olevansa EU-kansalainen. EU-kansalaisiksi itsensä tuntevien osuudet ovat vertailumaissa kaikkiaan hyvin korkeita. Kaikissa vertailuun mukaan otetuissa maissa Ranskaa lukuun ottamatta yli kolme neljäsosaa vastaajista sanoi keväällä 2018 tuntevansa itsensä joko ehdottomasti tai jossain määrin EU-kansalaiseksi. Täten kaikki vertailumaat Ranskaa lukuun ottamatta myös sijoittuivat selvästi EU-keskiarvon (70 %) yläpuolelle. Suhteessa eniten EU-kansalaisiksi itsensä tuntevia oli vertailumaista Saksassa (84 %), Espanjassa (82 %) ja Puolassa (80 %).¹³³ Muihin vertailumaihin nähden Saksassa oli myös suhteessa enemmän niitä, jotka kokivat itsensä ehdottomasti EU-kansalaisiksi, 43 prosenttia. Siten Saksa oli seitsemästä jäsenmaasta ainoa, jossa kansalaisten suhteellinen enemmistö näki itsensä ehdottomasti EU-kansalaisina. Verrattain paljon itsensä ehdottomasti EU-kansalaisiksi tuntevia oli keväällä 2018 Saksan lisäksi myös Espanjassa (37 %), Ruotsissa (37 %) ja Suomessa (35 %). Selvästi muita maita pienemmiksi osuudet jäivät Ranskassa, jossa vain 24 prosenttia koki itsensä ehdottomasti ja 37 prosenttia jossain määrin EU-kansalaiseksi. Toisaalta myös Ranskassa näiden ryhmien osuus oli suurempi kuin niiden kansalaisten, jotka eivät ehdottomasti (16 %) tai juurikaan (22 %) mieltäneet itseään EU-kansalaisiksi.¹³⁴

¹³² Ibid.

¹³³ European Commission 2018b, 30.

¹³⁴ Ibid., 31.

Do you feel you are a citizen of the EU? (%)

Kuva: European Commission 2018b, 31.

Vuoden 2010 ensimmäiseen EU-kansalaisuuden tunnetta koskevaan eurobarometrikyselyyn verrattuna itsensä ehdottomasti EU-kansalaiseksi kokevien osuus on jokaisessa vertailumaassa kasvanut. Erityisen merkittävää kasvu on ollut Saksassa (16 prosenttiyksikköä)¹³⁵, Itävallassa (15 prosenttiyksikköä)¹³⁶ ja Suomessa (13 prosenttiyksikköä)¹³⁷, pienintä puolestaan Espanjassa (4 prosenttiyksikköä). Siellä itsensä ehdottomasti EU-kansalaiseksi tuntevien osuus pieneni merkittävästi vuosina 2017–2018.¹³⁸

Saksassa ja Puolassa ollaan melko kiintyneitä sekä Euroopan unioniin että Eurooppaan, Ruotsissa, Itävallassa ja Suomessa Eurooppaan

Kun kansalaisilta kysytään kansalaisuuden tunteen sijaan kiintymyksestä Euroopan unioniin, prosenttiosuudet ovat hieman matalampia. Silti yli puolet vastaajista kaikissa seitsemässä maassa Suomea lukuun ottamatta sanoi keväällä 2018 olevansa hyvin tai jossain määrin kiintynyt Euroopan unioniin. Puolassa (71 %) ja Saksassa (69 %) näin vastasi jopa yli kaksi kolmasosaa haastatelluista. Kaikissa seitsemässä vertailumaassa, Suomi mukaan lukien, kansalaisten absoluuttinen tai vähintään suhteellinen enemmistö sanoi olevansa jossain määrin kiintynyt Euroopan unioniin. Suhteellisesti eniten jossain määrin Euroopan unioniin kiintyneitä oli keväällä 2018 Puolassa (54 %), Saksassa (51 %) ja Espanjassa (48 %), suhteessa vähiten puolestaan Itävallassa (35 %), Ruotsissa (38 %) ja Suomessa (39 %). Suhteessa eniten niitä, jotka tuntevat olevansa hyvin kiintyneitä Euroopan unioniin, oli Saksassa (18 %), Puolassa (17 %), Espanjassa (16 %) ja hieman yllättäen Itävallassa (16 %). Toisaalta Itävallassa, Ranskassa, Ruotsissa ja Suomessa 16 prosenttia vastaajista ilmoitti, että ei tunne lainkaan kiintymystä Euroopan unionia kohtaan.¹³⁹

¹³⁵ European Commission 2018k.

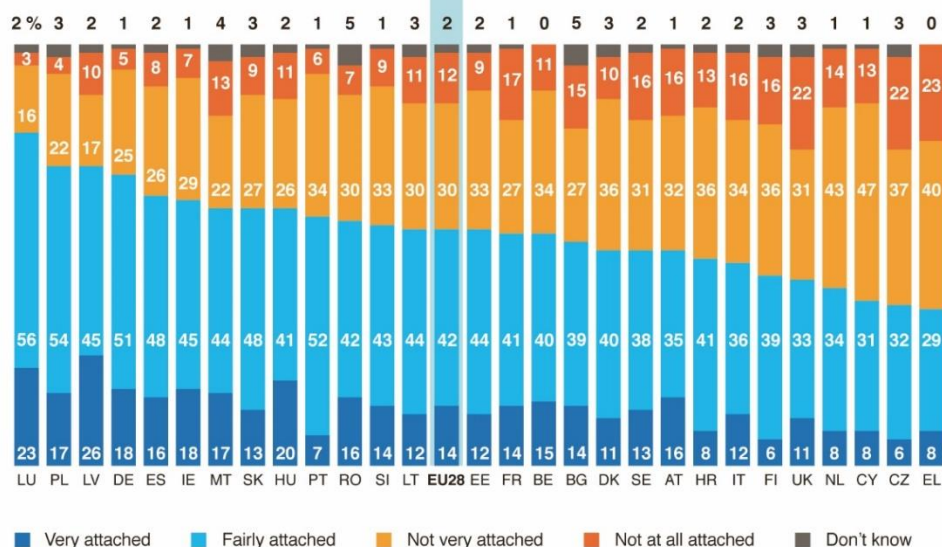
¹³⁶ European Commission 2018l.

¹³⁷ European Commission 2018m.

¹³⁸ European Commission 2018n.

¹³⁹ European Commission 2018b, 12.

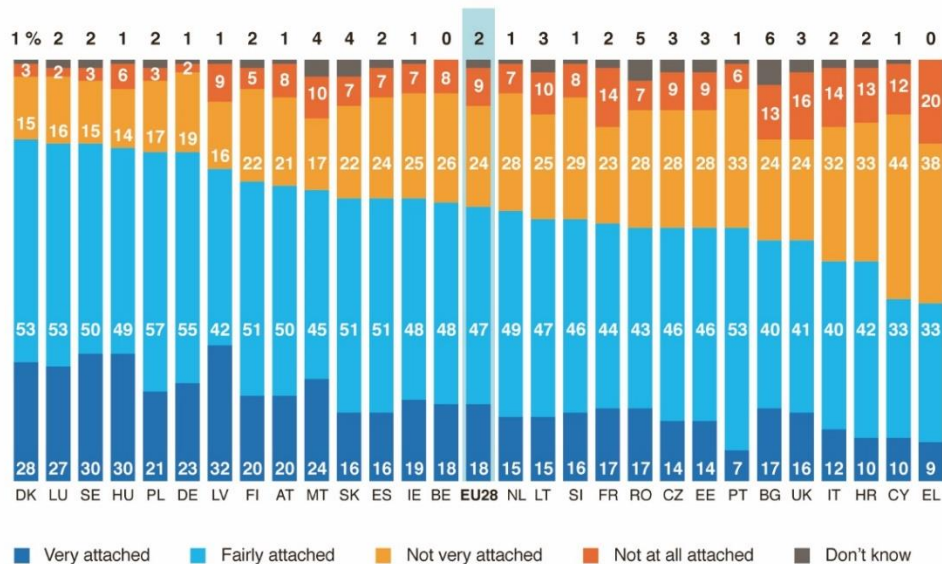
Please tell me how attached you feel to the European Union? (%)

Kuva: European Commission 2018b, 12.

Kaikissa seitsemässä jäsenmaassa kansalaiset ilmoittavat tuntevansa enemmän kiintymystä Eurooppaa kuin Euroopan unionia kohtaan. Ranskaa lukuun ottamatta kaikissa seitsemässä vertailumaassa yli kaksi kolmannelta kansalaisista ilmoitti keväällä 2018 olevansa hyvin tai jossain määrin kiintynyt Eurooppaan, Ruotsissa (79 %), Saksassa (78 %) ja Puolassa (78 %) näin sanoi jopa yli kolme neljäsosaa vastaajista. Ruotsissa 29 prosenttia vastaajista kertoi olevansa hyvin kiintynyt Eurooppaan, Saksassa 23 prosenttia ja Puolassa 21 prosenttia.¹⁴⁰

Please tell me how attached you feel to Europe? (%)

Kuva: European Commission 2018b, 14.

Silmiinpistävää on, kuinka merkittävä ero kiintymyksessä Eurooppaan ja Euroopan unioniin on erityisesti Ruotsissa, Suomessa ja Itävallassa. Kun ruotsalaisista ja itävaltalaisista 51 prosenttia ja suomalaisista vain 45 prosenttia sanoi keväällä 2018 olevansa hyvin tai jokseenkin kiintyneitä Euroopan unioniin, Eurooppaan sanoi Ruotsissa olevansa kiintynyt 79 prosenttia (ero 28 prosenttiyksikköä), Itävallassa 71 prosenttia (ero 20 prosenttiyksikköä) ja Suomessa 70 prosenttia (ero 25

¹⁴⁰ European Commission 2018b, 14.

prosenttiyksikköä). Ero kiintymyksessä Euroopan unioniin ja Eurooppaan oli huomattavasti pienempi Espanjassa (2 prosenttiyksikköä), Puolassa (6 prosenttiyksikköä), Ranskassa (8 prosenttiyksikköä) ja Saksassa (9 prosenttiyksikköä). Näyttääkin siltä, että Ruotsissa, Suomessa ja Itävallassa Eurooppa mielletään Euroopan unionia laajemmaksi kokonaisuudeksi, jota myös pidetään unionia tärkeämpänä, kun taas Espanjassa, Puolassa, Ranskassa ja Saksassa Euroopan unioni ja Eurooppa nähdään vahvemmin toistensa synonyymeinä. Kaikissa verrokkimaissa kansalaisten kiintymys omaa jäsenmaataan kohtaan on kuitenkin vahvempaa kuin Eurooppaa tai Euroopan unionia kohtaan tunnettu kiintymys. Kiintymys omaan maahan on lisäksi Espanjaa lukuun ottamatta kaikissa maissa EU:n keskiarvon (92 %) yläpuolella. Puolassa ja Saksassa se ylittää 97 prosenttiin, Itävallassa ja Suomessa 95 prosenttiin.¹⁴¹

Tunne jäsenyyden hyödyistä on laajasti jaettu – vain Itävalta on poikkeus

Enemmistö kaikkien seitsemän maan kansalaisista kokee maansa hyötynneen EU-jäsenyydestä. Näin ajattelevien osuus on ylivoimaisesti korkein Puolassa, jossa 88 prosenttia vastaajista oli keväällä 2018 tätä mieltä. Perässä tulevat Espanja (75 %), Saksa (75 %) ja Suomi (70 %), joissa kaikissa EU-jäsenyyden hyötyjä korostavia on enemmän kuin EU:ssa keskimäärin (67 %). Suhteellisesti vähiten EU-jäsenyyden maalleen hyödylliseksi kokevia on Itävallassa (54 %). Siellä on myös verrokkimaista eniten niitä, jotka eivät koe maansa hyötynneen jäsenyydestä (38 %). Ruotsalaisista 66 prosenttia kokee maansa hyötynneen jäsenyydestä, ranskalaisista puolestaan 61 prosenttia.¹⁴²

Hieman samankaltaisen mutta ei identtisen tuloksen antaa kysymys siitä, pitävätkö kansalaiset maansa EU-jäsenyyttä hyvänä asiana, huonona asiana vai eivät hyvänä eivätkä huonona. Itävaltaa lukuun ottamatta selvästi yli puolet kansalaisista kaikissa seitsemässä maassa pitää EU-jäsenyyttä hyvänä asiana. Maansa jäsenyyttä hyvänä asiana pitävien osuus on suurin Saksassa (79 %), Puolassa (70 %), Espanjassa (68 %) ja Ruotsissa (68 %). Myös Suomi (61 %) sijoittuu niukasti EU:n keskiarvon (60 %) yläpuolelle, Ranska (55 %) puolestaan selvästi sen alapuolelle. Itävaltalaisista alle puolet (45 %) pitää maansa jäsenyyttä hyvänä asiana.¹⁴³

Suomalaiset ja ruotsalaiset luottavat EU:hun suhteessa eniten, ranskalaiset vähiten

Seitsemän tarkasteltua jäsenmaata eroavat toisistaan sen suhteen, kuinka paljon kansalaiset luottavat Euroopan unioniin. Suomi ja Ruotsi ovat maista ainoat, joissa yli puolet vastaajista luottaa Euroopan unioniin. Suomessa EU:hun luottavia on 53 prosenttia, Ruotsissa 51 prosenttia kansalaisista, kun taas 35 prosenttia suomalaisista ja 40 prosenttia ruotsalaisista ei luota unioniin. EU:hun luottavat muodostavat suhteellisen enemmistön myös Saksassa (49 % luottaa, 42 % ei luota) sekä Puolassa (46 % luottaa, 41 % ei luota). Espanjassa 49 prosenttia vastaajista ei luota EU:hun, kun taas 42 prosenttia luottaa. Selvästi heikointa luottamus on Ranskassa, jossa vain 34 prosenttia vastaajista ilmoittaa luottavansa unioniin ja 55 prosenttia sanoo, ettei luota siihen. Myös Itävallassa yli puolet vastaajista (51 prosenttia) sanoo, että ei luota EU:hun.¹⁴⁴

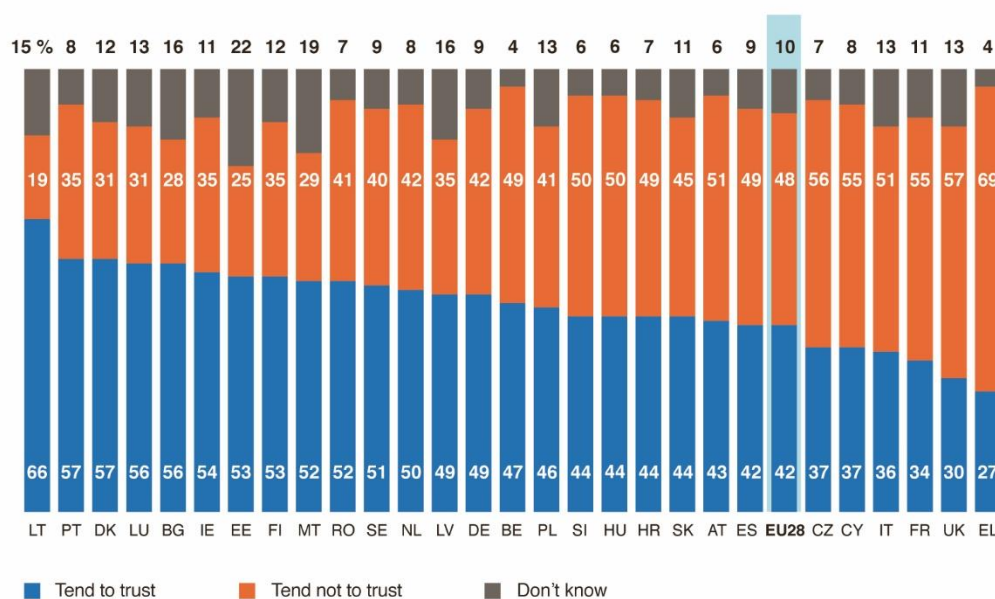
¹⁴¹ European Commission 2018b, 7.

¹⁴² European Parliament 2018a, 25.

¹⁴³ European Parliament 2018a, 23.

¹⁴⁴ European Commission 2018g, 105.

Do you tend to trust the European Union? (%)

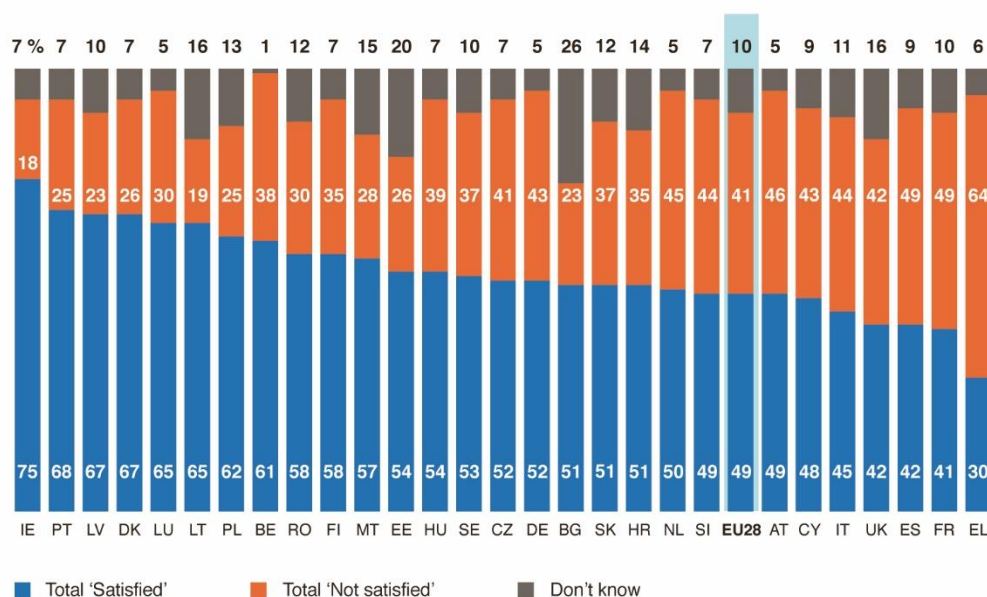

Kuva: European Commission 2018g, 105.

EU:hun tunnettua luottamusta on mielenkiintoista verrata jäsenmaiden kansallisten instituutioiden nauttimaan luottamukseen. Suomessa, Ruotsissa ja Saksassa, joissa kansalaisten enemmistö luottaa Euroopan unioniin, myös luotto kansallisia instituutioita kohtaan on verrattain vahvaa. Ruotsissa kansalliseen parlamenttiin luottaa 69 prosenttia vastaajista, Saksassa 59 prosenttia ja Suomessa 57 prosenttia. Luottamus kansalliseen hallitukseen on kaikissa kolmessa maassa heikompaa: Ruotsissa 60, Saksassa 54 ja Suomessa 47 prosenttia sanoo luottavansa kansalliseen hallitukseensa. Itävallassa, jossa luottamus EU:hun on heikompaa, luottamus kansalliseen parlamenttiin (54 %) ja hallitukseen (51 %) on melko vahvaa. Ranskassa luottamus kansalliseen parlamenttiin (29 %) ja hallitukseen (31 %) on puolestaan vielä heikompaa kuin luottamus Euroopan unioniin. Näyttääkin siltä, että ranskalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin on kauttaaltaan heikkoa. Puolassa ja Espanjassa luottamus kansallisiin instituutioihin on vielä merkittävästi heikompaa kuin luottamus EU:hun. Vain 14 prosenttia espanjalaisista ja 22 prosenttia puolalaisista luottaa kansalliseen parlamenttiinsa. Kansalliseen hallitukseensa espanjalaisista sanoo luottavansa 17 prosenttia ja puolalaisista 28 prosenttia.¹⁴⁵

¹⁴⁵ European Commission 2018g, 42–43.

How does democracy work in the EU? (%)

Kuva: European Commission 2018g, 142.

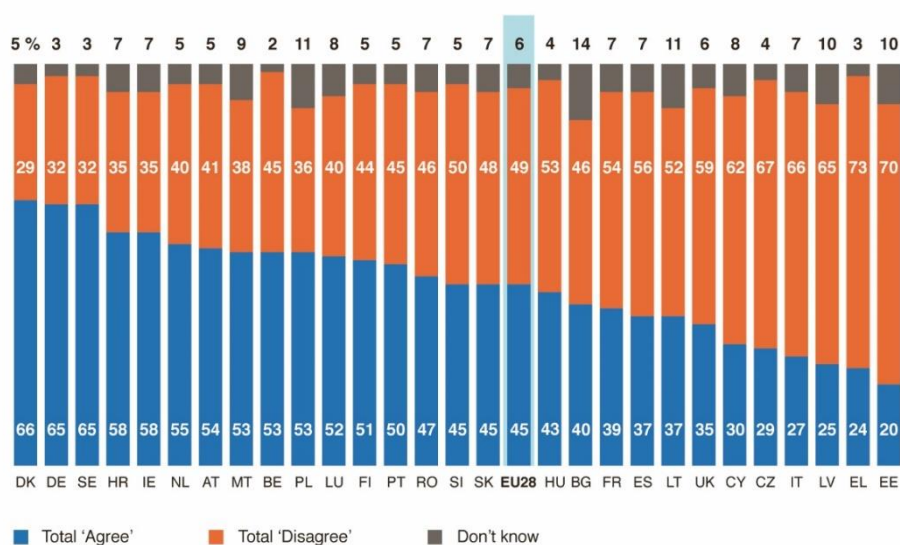
Niissä jäsenmaissa, joissa kansalaisten absoluuttinen tai suhteellinen enemmistö luottaa EU:hun, myös näkemys demokratian toimivuudesta EU:ssa on myönteisempi kuin muualla. Puolassa (62 %), Suomessa (58 %), Ruotsissa (53 %) ja Saksassa (52 %) yli puolet vastaajista kertoi keväällä 2018 olevansa hyvin tai jokseenkin tyytyväinen siihen, miten demokratia toimii Euroopan unionissa. Maissa, joissa luottamus EU:hun on heikompaa, myös suhtautuminen demokratian toteutumiseen EU:ssa on varauksellisempaa. Itävallassa, jossa vähemmistö luottaa EU:hun, myönteiset ja kielteiset näkemykset EU-tason demokratiasta ovat lähes tasoissa. Niukka suhteellinen enemmistö (49 %) oli hyvin tai jokseenkin tyytyväinen demokratian toimivuuteen. Espanjassa ja Ranskassa vastaajien suhteellisella enemmistöllä on kielteinen näkemys demokratian toimivuudesta EU:ssa.¹⁴⁶ Kaikissa vertailumaissa Espanjaa ja Puolaa lukuun ottamatta näkemys kansallisen demokratian toimivuudesta on myönteisempi kuin näkemys EU-tason demokratian toimivuudesta. Espanjassa demokratian toimivuuteen suhtaudutaan epäilevästi sekä EU-tasolla (42 % tyytyväisiä, 49 % tyytymättömiä) että kansallisella tasolla (37 % tyytyväisiä, 62 % tyytymättömiä). Puolassa enemmistöllä on myönteinen näkemys sekä demokratian toimivuudesta EU-tasolla (62 %) että sen toimivuudesta kansallisella tasolla (59 %).

Kun kansalaisilta kysytään, ovatko he sitä mieltä, että heidän äänellään on merkitystä EU:ssa, jäsenmaat jakautuvat jälleen hyvin samankaltaisiin ryhmiin. Enemmistö Saksassa (65 %), Ruotsissa (65 %), Itävallassa (54 %), Puolassa (53 %) ja Suomessa (51 %) on sitä mieltä, että heidän äänellään on merkitystä Euroopan unionissa, kun taas enemmistö sekä Ranskassa (54 %) että Espanjassa (56 %) on päinvastaista mieltä.¹⁴⁷

¹⁴⁶ European Commission 2018g, 142.

¹⁴⁷ Ibid., 147.

Do you agree with the statement: My voice counts in the EU (%)

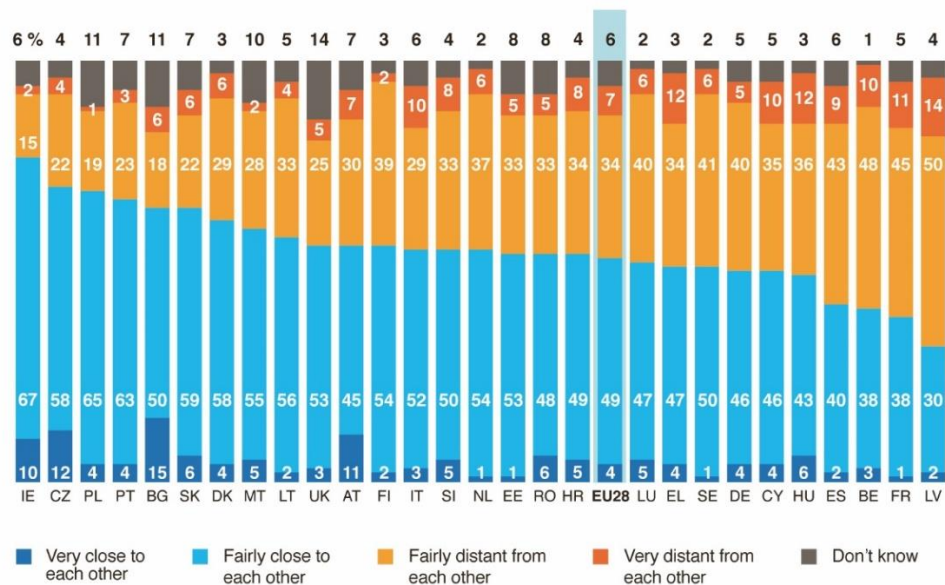

Kuva: European Commission 2018g, 147.

Ei tunnetta jaetuista arvoista

Näkemykset siitä, ovatko jäsenmaat arvoiltaan lähellä vai kaukana toisistaan, jakavat mielipiteitä niin jäsenmaiden sisällä kuin EU-tasollakin. EU-tasolla niukka enemmistö (52 %) on sitä mieltä, että jäsenmaat ovat arvoiltaan joko hyvin (4 %) tai melko lähellä (49 %) toisiaan. Myös viidessä seitsemästä vertailumaasta yli puolet vastaajista ajattelee EU-maiden olevan arvojen suhteen joko hyvin tai melko lähellä toisiaan. Suurimmillaan näin vastaavien osuus on Puolassa (4 % hyvin lähellä, 58 % melko lähellä), Itävallassa (8 % hyvin lähellä, 51 % melko lähellä) sekä Suomessa (1 % hyvin lähellä, 57 % melko lähellä). Toisaalta alle puolet kansalaisista ajattelee EU-maiden olevan arvoiltaan toisiaan lähellä Ruotsissa (2 % hyvin lähellä, 45 % melko lähellä) ja Ranskassa (2 % hyvin lähellä, 39 % melko lähellä).

In terms of shared values, are EU Member States...? (%)

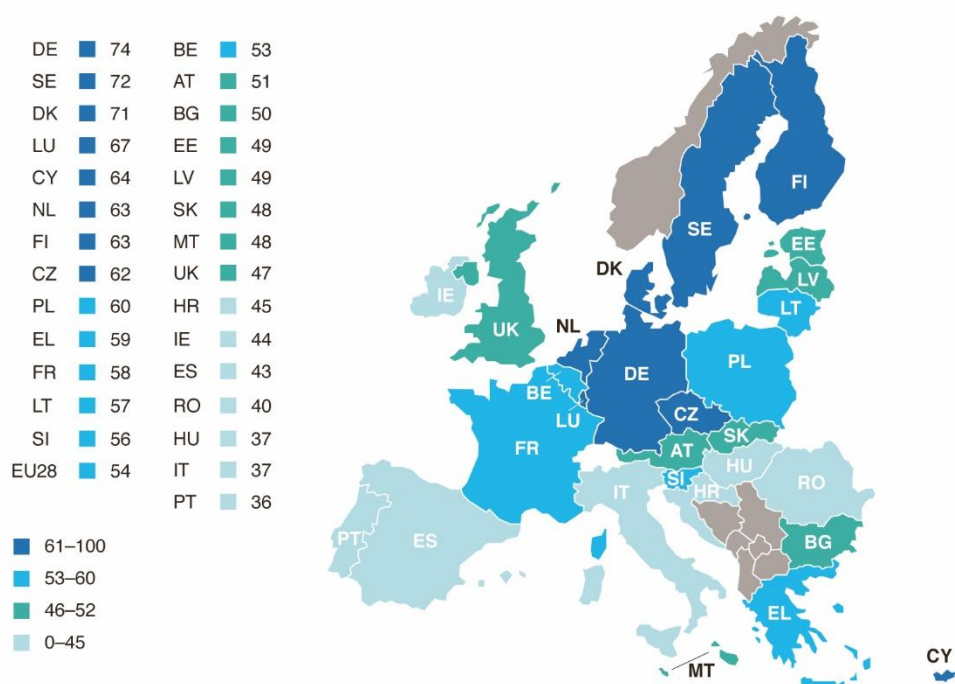

Kuva: European Commission 2018b, 50.

EU:n ja rauhan suhde erityisen vahva saksalaisten ja ruotsalaisten mielestä

Rauha mielletään yhdeksi EU:n keskeiseksi arvoksi ja saavutukseksi. Silti jäsenmaiden välillä on eroa siinä, miten merkittävänä asiana kansalaiset rauhaa pitävät. Rauhan EU:n myönteisimpien saavutusten joukkoon nostavien osuus on kaikkein suurin Ruotsissa ja Saksassa: Saksassa 74 prosenttia ja Ruotsissa 72 prosenttia keväällä 2018. Myös verrattain suuri osa suomalaisista (63 %), puolalaisista (60 %) ja ranskalaisista (58 %) pitää rauhaa EU:n positiivisimpänä saavutuksena. EU:n keskiarvo on 54 prosenttia. Pienin rauhaa EU:n positiivisimpänä saavutuksena pitävien osuus on vertailumaista Espanjassa (47 %).¹⁴⁸

Peace among the member states is the most positive result of the EU (% in each Member State)

Kuva: European Commission 2018b, 22.

Kun EU-kansalaisilta kysytään EU:ta parhaiten edustavia arvoja, tulos näyttää hyvin samanlaiselta. Rauhan nostaa keskeiseksi EU:n edustamaksi arvoksi 53 prosenttia ruotsalaisista, 52 prosenttia saksalaisista, 48 prosenttia ranskalaisista ja 47 prosenttia suomalaisista. Koko EU:n tasolla osuus on 39 prosenttia. Itävallassa (39 %), Puolassa (35 %) ja Espanjassa (31 %) suhteellisesti pienempi määrä vastaajista pitää rauhaa parhaiten EU:ta edustavana arvona.¹⁴⁹ Itselleen henkilökohtaisesti tärkeimpien arvojen joukkoon rauhan nostavat vertailumaiden kansalaisista useimmin saksalaiset (55 %), itävaltalaiset (53 %), ranskalaiset (51 %) ja suomalaiset (49 %). Koko EU:n tasolla rauhan mainitsee keskeiseksi henkilökohtaiseksi arvokseen 46 prosenttia kansalaisista. EU-keskiarvoa pienempi rauhan mainitsevien osuus on Puolassa (42 %), Ruotsissa (42 %) ja Espanjassa (38 %).¹⁵⁰

Euroopan parlamentin vuonna 2017 teettämässä barometrissa vastaajia pyydettiin erittelemään myös, miksi he kokevat jäsenmaansa hyötynneen EU-jäsenyydestä. Vastaajat saivat valita usean mahdollisen hyödyn listalta kolme mielestään merkittävintä syytä. Tärkeimmiksi syiksi nousivat EU:sta saatu tuki oman maan taloudelliselle kehitykselle (36 %), EU:n jäsenyyden positiivinen vaikutus oman maan ja muiden EU-maiden väliseen yhteistyöhön (30 %) sekä EU:n rooli rauhan säilyttämisessä ja

¹⁴⁸ European Commission 2018b, 22.

¹⁴⁹ European Commission 2018b, 62.

¹⁵⁰ European Commission 2018b, 55.

turvallisuuden vahvistamisessa (30 %). Itävallassa ja Ranskassa kansalaiset pitivät EU:n roolia rauhan säilyttämisessä ja turvallisuuden takaamisessa EU-jäsenyyden tärkeimpänä yksittäisenä hyötynä. Itävallassa sen mainitsi 38 prosenttia vastaajista, Ranskassa 36 prosenttia. Vielä enemmän mainintoja EU:n rooli rauhan säilyttämisessä ja turvallisuuden takaamisessa sai Saksassa (43 %) ja Ruotsissa (40 %), joissa molemmissa vastaajat pitivät sitä toiseksi tärkeimpänä EU-jäsenyydestä maalleen koituvana hyötynä. Suomessa 33 prosenttia vastaajista mainitsi rauhan säilyttämisen ja turvallisuuden takaamisen. Se oli suomalaisten listauksessa neljänneksi tärkein EU-jäsenyyden tuoma hyöty. Espanjassa ja Puolassa EU:n rooli rauhan ja turvallisuuden takaajana ei ollut kolmen tärkeimmän EU-jäsenyydestä saatavan hyödyn joukossa. Espanjassa rauhan säilyttämisen ja turvallisuuden takaamisen mainitsi 21 prosenttia vastaajista, Puolassa 19 prosenttia.¹⁵¹

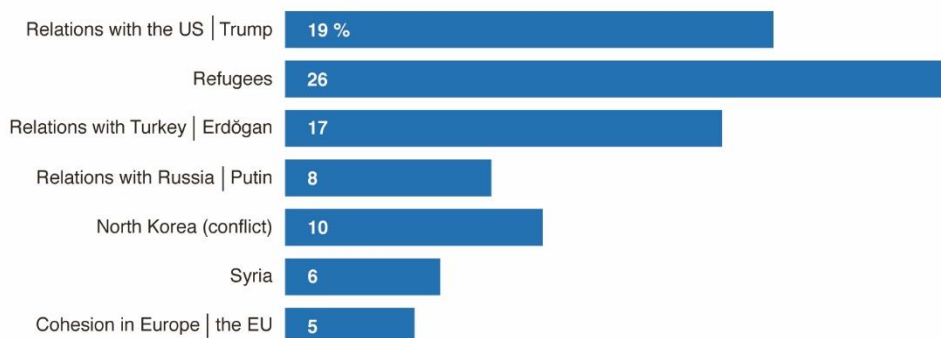
5.2. Jäsenmaiden uhkakuvasto

Terrorismi ja muuttoliike yleisiä huolenaiheita EU:n jäsenvaltioissa

Jäsenmaiden kansalaisten kokemissa uhkissa on painotuseroja, mutta yhteisiä nimittäjiäkin löytyy. Terrorismi nähdään uhkana jokaisessa tutkimukseen valitussa jäsenmaassa. Samoin muuttoliikkeen hallinta huolestuttaa. Pohjois- ja Itä-Euroopassa huoli Venäjistä on suurempi kuin muualla. Itäisessä ja Eteläisessä Euroopassa myös yhteiskunnalliset ja talouskysymykset nähdään huolestuttavina.

Saksalaisten keskeinen turvallisuuteen liittyvä huolenaihe on maahanmuutto ja pakolaisuus. Tämä näkyy useissa tuoreissa mielipidetutkimuksissa. Erään vuonna 2017 julkaistun kansallisen tutkimuksen mukaan 26 prosenttia saksalaisista katsoi, että pakolaiset ovat maan ulkopoliittikan ensisijainen haaste. Osuus oli kyselyn suurin.¹⁵² Toisen samana vuonna tehdyn tutkimuksen mukaan 54 prosenttia saksalaisista koki maahanmuuton luovan henkilökohtaista turvattomuuden tunnetta.¹⁵³ Vuoden 2018 eurobarometrin mukaan 38 prosenttia saksalaisista piti maahanmuuttoa tärkeimpänä kansallisena huolena, ja 42 prosentin mielestä maahanmuutto oli merkittävin EU-tason huoli.¹⁵⁴

What are the greatest challenges currently facing German foreign policy?

Kuva: Körber Stiftung 2017, 33.

Muita henkilökohtaista huolenaiheita Saksassa ovat terrorismi ja uskonnollinen fundamentalismi, jotka huolestuttavat noin puolta saksalaisista. Venäjä ei ole kovin mittava henkilökohtainen huolenaihe, sillä

¹⁵¹ European Parliament 2017b, 20.

¹⁵² Körber Stiftung 2017, 33.

¹⁵³ Center for Military History and Social Sciences of the Bundeswehr 2017, 21.

¹⁵⁴ European Commission 2018g, 23, 30.

vain 26 prosenttia on huolissaan lännen ja Venäjän suhteista.¹⁵⁵ Vain kahdeksan prosenttia saksalaisista pitää suhteita Venäjään Saksan suurimpana ulkopoliittisena haasteena.¹⁵⁶

EU:n toisen mahtimaan Ranskan kansalaisten uhkakuvasto on samankaltainen kuin saksalaisten, mikä on noteerattu myös aikaisemmassa tutkimuksessa.¹⁵⁷ Ranskalaiset tosin pitävät terrorismin uhkaa merkittävämpänä. Huolestuttavin turvallisuuspoliittinen uhka vuonna 2017 olikin Ranskan puolustusministeriön teettämän tutkimuksen mukaan terrorihyökkäys. Sen mainitsi 79 prosenttia vastanneista. Samassa tutkimuksessa 31 prosenttia ranskalaisista piti terrorismia myös suurimpana poliittisena huolenaiheena. Se nousi köyhyyttä ja työttömyyttäkin suuremmaksi huoleksi. Osittain terrorismin muodostaman uhkan takia yli neljä viidestä ranskalaisesta kannattaa aktiivista Isisin vastaista taistelua Syyriassa ja Irakissa.¹⁵⁸

Vuoden 2018 eurobarometrissa terrorismi (22 %) oli ranskalaisille maahanmuuttoa (17 %) suurempi huolenaihe, joskin barometrin mukaan ylivoimaisesti merkittävin huoli oli ranskalaisten mielestä työttömyys (40 %). EU-tason uhkista maahanmuutto nousi merkittävimmäksi huolenaiheeksi (39 %) ja terrorismi toiseksi merkittävimmäksi (27 %).¹⁵⁹ Venäjän ja Ukrainan tilanteen ei katsottu olevan uhka Ranskalle, ja alle 40 prosenttia vastaajista piti tilannetta uhkaavana. Alueita tarkastellessa Lähi-itä oli ylivoimaisesti suurin huoli (85 %). Kyberhyökkäykset näki uhkana 12 prosenttia ranskalaisista, ja ydinaseiden käyttöä sisältävä hyökkäys huolestutti 11:tä prosenttia. Vain prosentti vastaajista oli huolestunut tavanomaisesta sotilaallisesta hyökkäyksestä.¹⁶⁰

Suomalaisten ja ruotsalaisten uhkakuvasto myötäilee osittain saksalaisten ja ranskalaisten huolenaiheita. Vuonna 2017 Suomessa merkittävin huolenaihe oli maailman pakolaistilanne, joka huolestutti 83:a prosenttia suomalaisista. Kansainvälisen terrorismin koki uhkaavana 81 prosenttia vastaajista.¹⁶¹ Ruotsalaisissa tutkimuksissa luvut eivät olleet aivan yhtä suuria.

Vuonna 2017 kansainvälistä terrorismia piti huolestuttavana 73 prosenttia ruotsalaisista. Maahanmuuttokysymykset eivät olleet Ruotsissa aivan yhtä suuri huolenaihe kuin Ranskassa, Saksassa ja Suomessa. Mahdollinen ”pakoslaistuva” huolestutti 63:a prosenttia ruotsalaisista.¹⁶² Eurobarometrissa maahanmuutto oli kolmanneksi suurin (25 %) huoli kansallisella tasolla mutta merkittävin EU-tasolla (42 %).¹⁶³

Sotilaalliset ja Venäjään liittyvät uhkat eivät ole suomalaisten ja ruotsalaisten mielessä kaikkein merkittävimpiä vaaroja, mutta ne ovat silti varsin merkittäviä huolenaiheita verrattuna muiden EU-maiden kansalaisten huoliin. 62 prosenttia suomalaisista piti kehitystä Venäjällä huolestuttavana vuonna 2017.¹⁶⁴ Lisäksi 40 prosenttia katsoi vuonna 2015, että Venäjä on merkittävä sotilaallinen uhka.¹⁶⁵ Vuotta myöhemmin 52 prosenttia suomalaisista oli eri mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan Suomella ei ole todellisia sotilaallisia uhkakuvia.¹⁶⁶ Ruotsalaisista 56 prosenttia oli huolestunut kehityksestä Venäjällä, ja 38 prosenttia oli huolestunut sotilaallisesta konfliktista maan lähialueella.¹⁶⁷

¹⁵⁵ Center for Military History and Social Sciences of the Bundeswehr 2017, 21.

¹⁵⁶ Körber Stiftung 2017, 33.

¹⁵⁷ Koenig 2017.

¹⁵⁸ Ministère des Armées 2017, 6–10.

¹⁵⁹ European Commission 2018g, 23, 30.

¹⁶⁰ Ministère des Armées 2017, 6–10.

¹⁶¹ Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2017, 22.

¹⁶² Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2017, 17.

¹⁶³ European Commission 2018g, 23, 30.

¹⁶⁴ Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2017, 22.

¹⁶⁵ Apunen, Haavisto, Sipola ja Toivonen 2015, 77.

¹⁶⁶ Apunen, Haavisto, Hopia ja Toivonen 2016, 107–108.

¹⁶⁷ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2017, 18.

Puolassa väestö kantaa suurinta huolta sosiaalisista ja taloudellisista kysymyksistä, mutta ei ole järin huolestunut terrorismista tai maahanmuutosta. Toisaalta terrorismia ja maahanmuuttoa pidetään keskeisinä haasteina EU-tasolla. Suomalaisten ja ruotsalaisten tavoin puolalaiset ovat huolestuneet Venäjästä. Yli puolet väestöstä kokee Venäjän uhkana.¹⁶⁸

Itävaltalaisien huolet mukailevat jossain määrin saksalaisten huolia. Vuonna 2015 muuttoliike nousi itävaltalaisien sekä kansallisen että EU-tason keskeisimmäksi huoleksi. Silloin peräti 56 prosenttia itävaltalaisista näki maahanmuuton EU:n tärkeimpänä haasteena.¹⁶⁹ Uusimmissa mittauksissa maahanmuutto on edelleen tärkein huoli, mutta huolestuneiden määrä on pienentynyt. 29 prosenttia itävaltalaisista näki maahanmuuton suurimpana kansallisena huolenaiheena vuonna 2018. Suurimpana EU-tason huolena sitä piti 39 prosenttia vastanneista.¹⁷⁰

Kansallisten mittausten mukaan Espanjassa huolettavat ennen kaikkea taloudellinen epätasapaino ja terrorismi.¹⁷¹ Eurobarometreissa espanjalaiset ovat kansallisella tasolla huolissaan etenkin taloudellisista kysymyksistä, mutta EU-tasolla mukaan tulevat myös maahanmuutto ja terrorismi.¹⁷²

5.3. Kansallisen tason näkemykset kansainvälisistä järjestöistä ja suurvalloista

Luottamus kansainvälisiin järjestöihin vaihtelee

EU:n kansalaisten näkemykset kansainvälisen politiikan toimijoita kohtaan eivät poikkea radikaalisti toisistaan eri jäsenvaltioissa. Suhteellinen samanmielisyys tukee EU:n yrityksiä vahvistaa globaalia rooliaan, sillä EU:n ulkoinen toiminta ja suhteet kansainvälisiin järjestöihin tai maailman suurvaltoihin tuskin ovat unionia jakavia kysymyksiä.

EU-tasolla luottamus YK:hon on pidemmässä tarkastelussa asettunut 40 ja 55 prosentin välille. Jäsenvaltiotasolla riittää hajontaa. Pohjoismaalaiset ovat selkeitä YK:n kannattajia. Ruotsalaisista 69 prosenttia ja suomalaisista 64 prosenttia luottavat maailmanjärjestöön. Myös puolalaisista yli puolet, 53 prosenttia, luottaa YK:hon. Ranskalaiset, saksalaiset ja espanjalaiset ovat luottamuksessaan tasoissa 46 prosentilla. Itävaltalaiset ovat YK-skeptikoita. Vain 39 prosenttia itävaltalaisista sanoi luottavansa Yhdistyneisiin kansakuntiin.¹⁷³

Tutkimuksen EU-maiden kansalaiset näyttävät luottavan myös Natoon. Liittokunnan jäsenmaissa Puolassa, Saksassa, Ranskassa ja Espanjassa kansalaisten enemmistö suhtautuu myönteisesti Pohjois-Atlantin liittoon. Vankinta kannatus on puolalaisten keskuudessa, Espanjassa Natoa katsoo suotuisasti vain niukka enemmistö.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Pew Research Center 2017a, 7.

¹⁶⁹ European Commission 2015d, 49.

¹⁷⁰ European Commission 2018g, 23, 30.

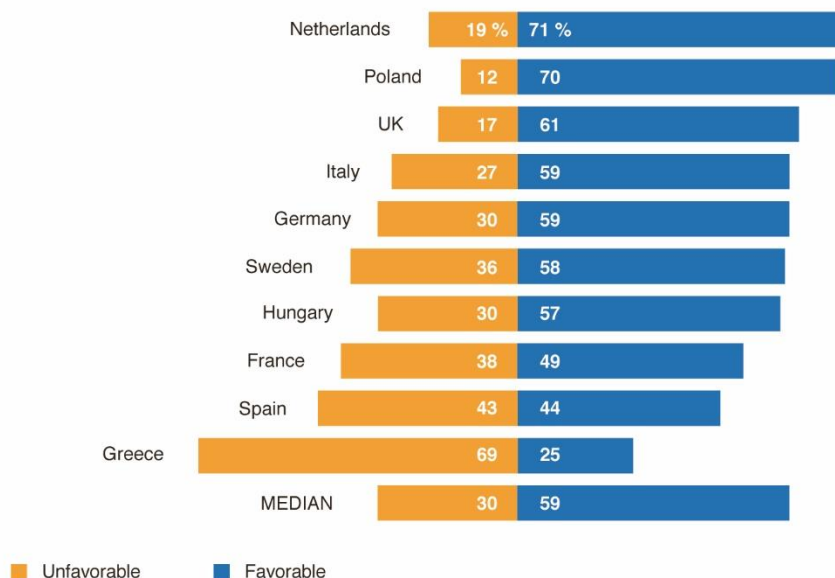
¹⁷¹ Centro de Investigaciones Sociológicas 2013; Centro de Investigaciones Sociológicas 2015, 141.

¹⁷² European Commission 2018g, 23, 30.

¹⁷³ European Commission 2018g, 56–57.

¹⁷⁴ Pew Research Center 2016, 25

Do you have a very favorable, somewhat favorable, somewhat unfavorable or very unfavorable opinion of NATO?

Kuva: Pew Research Center 2016, 25.

Sotilasliittoon kuulumattomissa Ruotsissa, Suomessa ja Itävallassa näkemykset Natosta ovat pääasiassa positiivisia. Ruotsalaisista 58 prosenttia on sitä mieltä, että Nato tukee vähintään jossain määrin rauhaa ja turvallisuutta.¹⁷⁵ Suomalaiset eivät ole aivan yhtä myönteisiä. MTS:n vuoden 2017 tutkimuksessa, jossa kysymyksenasettelu tosin poikkeaa Pew'n kyselystä, 30 prosenttia katsoi, että sotilasliiton vaikutus Suomen turvallisuuteen on sekä myönteinen että kielteinen. Puhtaan kielteisessä valossa Natoa tarkasteli 25 prosenttia ja myönteisessä 24 prosenttia vastaajista.¹⁷⁶ Itävallasta ei ole saatavilla kovin tuoretta tutkimustietoa, mutta vuonna 2009 Natoon luotti 46 prosenttia itävaltalaisista.¹⁷⁷

Puolalaiset ja espanjalaiset suurvaltakriittisimpiä

Näkemykset suurvalloista vaihtelevat hieman maasta toiseen. Osassa tutkimuksen maista kansalaiset ovat suurvaltakriittisiä, kun taas joissain maissa suurvaltojen vaikutusvaltaa ei välttämättä pidetä kielteisenä. Kuten on jo aiemmin tullut esiin, suurvallat ja niiden toimet eivät ole keskeinen osa eurooppalaisten maiden uhkakuvastoa Puolaa, Suomea ja Ruotsia lukuun ottamatta.

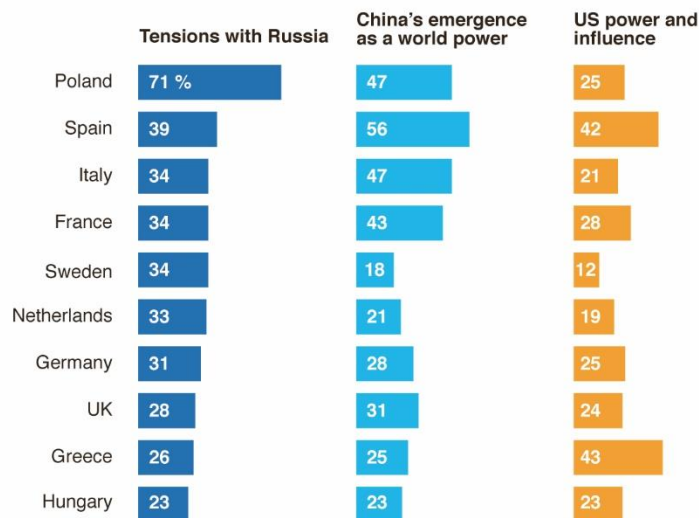
Pew'n tutkimuksessa erityisesti puolalaiset ja espanjalaiset näkevät kuitenkin suurvallat ja niiden vaikutusvallan uhkaavana. Puolalaiset ovat huolissaan etenkin Venäjästä ja myös Kiinasta. Espanjalaiset ovat varsin kriittisiä niin Venäjää, Kiinaa kuin Yhdysvaltojakin kohtaan. Ranskalaisia huolestuttaa eniten Kiina, ruotsalaisia Venäjä. Saksalaisten suhtautuminen suurvaltoihin on varsin maltillista. Vain vajaa kolmasosa näkee jännitteet Venäjän kanssa uhkana. Kiinan nousu huolestuttaa 28:aa prosenttia ja Yhdysvaltojen vaikutusvalta neljäsosaa saksalaisista.

¹⁷⁵ Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2017, 13.

¹⁷⁶ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2017, 78.

¹⁷⁷ European Commission 2009, 187.

Europeans generally see Russia, China and the U.S. as low-level threats (% saying each is a major threat to their country)

Kuva: Pew Research Center 2016, 18.

Suomalaisten suhtautumisessa erottuu Venäjä. Vuonna 2017 puolet suomalaisista näki Venäjän vaikutuksen kielteisenä Suomen turvallisuudelle. Vain kuusi prosenttia näki vaikutuksen myönteisenä. Suuri osa suomalaisista (28 prosenttia) näki Yhdysvallat sekä myönteisenä että kielteisenä voimana. Yli 55 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, että Kiinalla ei ole mitään vaikutusta Suomen turvallisuuteen.¹⁷⁸

5.4. EU:n yhteiset politiikkatoimet

Tuki yhteiselle ulko- ja puolustuspolitiikalle vahvaa yksittäisissä jäsenmaissa

Edellisessä osiossa käsiteltiin sitä, miten tasaisen vahvasti EU-tason kansalaismielipide tukee EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Jäsenvaltiotasolla tilanne on sama, mutta painotuseroja on jonkin verran.

Saksalaiset ja espanjalaiset ovat erityisen innokkaita yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kannattajia. Saksalaisista 86 prosenttia ja espanjalaisista 82 prosenttia väestöstä kannattaa EU:n yhteistä puolustuspolitiikkaa. Puolalaisten tuki on 79 prosenttia ja ranskalaisten 74 prosenttia. Suomalaiset, ruotsalaiset ja itävaltalaiset ovat sotilaallisesti liittoutumattomien maiden kansalaisina vähemmän myönteisiä, vaikka kunkin maan kansalaisten enemmistö kannattaakin EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Suomalaisista 65 prosenttia, ruotsalaisista 63 prosenttia ja itävaltalaisista 57 prosenttia sanoo kannattavansa EU:n yhteistä puolustuspolitiikkaa.¹⁷⁹

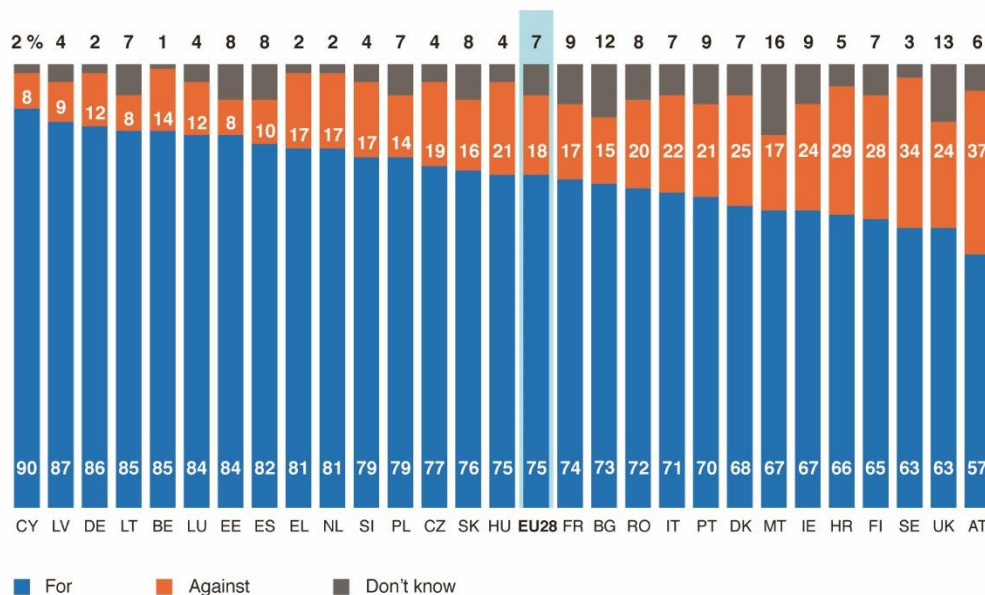
Verrattuna esimerkiksi viiden vuoden takaisin lukemiin joidenkin maiden yleisessä mielipiteessä suhteessa yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan on nähtävissä tilastollisesti merkittävä muutos. Vaikka EU-tasolla kannatus onkin tasaista, vaihtelua näkyy yksittäisissä jäsenmaissa. Esimerkiksi Saksassa YTPP:n kannatus on viidessä vuodessa kasvanut 7 prosenttiyksikköä vuoden 2013 lukemista (79 %). Espanjassa kasvu on ollut 6 prosenttiyksikköä. Myös Suomessa ja Ruotsissa

¹⁷⁸ Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2017, 13.

¹⁷⁹ European Commission 2018j, 5–6.

kannatus on kasvanut. 56 prosenttia suomalaisista ja 58 prosenttia ruotsalaisista kannatti EU:n yhteistä puolustuspolitiikkaa vuonna 2013. Viisi vuotta myöhemmin kannattajia oli Suomessa 65 prosenttia ja Ruotsissa 63 prosenttia.¹⁸⁰

Are you for or against a common defence and security policy among EU Member States? (%)

Kuva: European Commission 2018j, 5.

Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei saa EU:n jäsenvaltiotasolla aivan yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tasoista kannatusta. Pääpiirteisissään mutta joitain poikkeuksia lukuun ottamatta myönteisyys yhteistä ulkopoliittikkaa kohtaan korreloi puolustuspolitiikkamyönteisyyden kanssa.

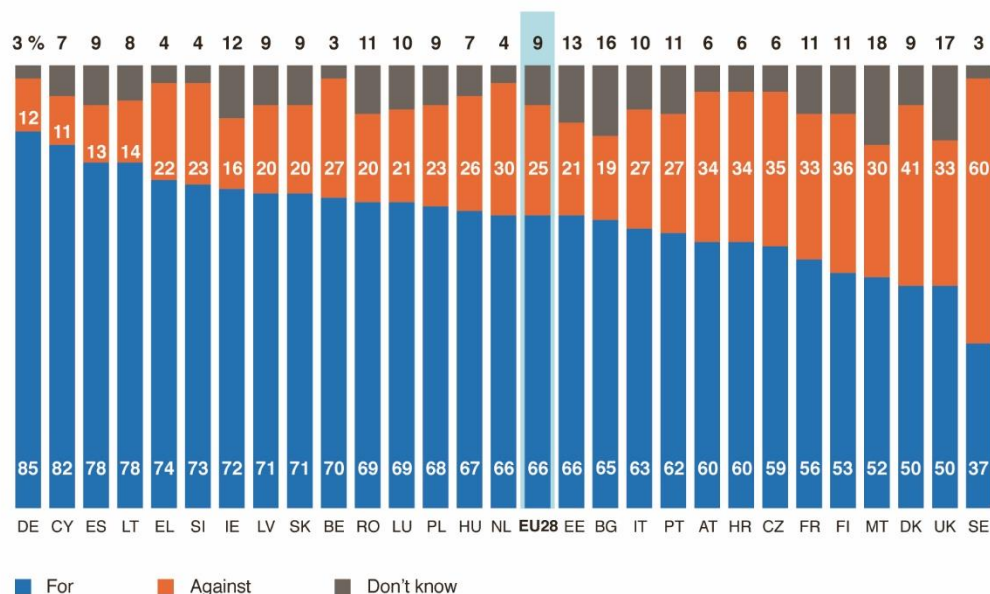
Tapaustutkimusten kohteeksi valittujen seitsemän valtion kansalaisista saksalaiset erottuvat jälleen myönteisyydellään. 85 prosenttia saksalaisista kannattaa EU:n yhteistä ulkopoliittikkaa. Perässä seuraavat espanjalaiset (78 %) ja puolalaiset (68 %).

Itävaltalaiset ovat hieman suopeampia YUTP:tä kuin YTPP:tä kohtaan; 60 prosenttia on edellisen kannalla. Vain 56 prosenttia ranskalaisista kannattaa yhteistä ulkopoliittikkaa. Osuudessa on lähes 20 prosenttiyksikön ero verrattuna asenteisiin puolustuspolitiikkaa kohtaan. Suomalaisista kannatuksensa antaa 53 prosenttia. Ruotsalaiset ovat poikkeuksellisen kriittisiä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kohtaan. Kannattajat jäävät vähemmistöön (37 %). 60 prosenttia ruotsalaisista on EU:n jäsenmaiden yhteistä ulkopoliittikkaa vastaan.¹⁸¹

¹⁸⁰ European Commission 2013a, 120.

¹⁸¹ European Commission 2018j, 13.

Are you for or against a common foreign policy of the 28 Member States of the EU? (%)

Kuva: European Commission 2018j, 13.

Vuodesta 2013 YUTP:n kannatus on joissakin maissa kasvanut, toisissa vähentynyt. Saksalaisten kannatus YUTP:lle on viidessä vuodessa lisääntynyt 75 prosentista 85 prosenttiin. Toinen tilastollisesti merkittävä muutos on nähty Suomessa. Viidessä vuodessa yhteisen ulkopoliittikan kannatus on kasvanut 9 prosentti. Muun muassa Ranskassa ja Ruotsissa kannatus on vähentynyt. 61 prosenttia ranskalaisista ja ruotsalaisista 41 prosenttia kannatti yhteistä ulkopoliittikkaa vuonna 2013.¹⁸²

Enemmän yhteistyötä yksittäisissä ulkopoliittisissa kysymyksissä

Mielipidetutkimusten eräs ongelma kansalaisten turvallisuuspoliittisia kantoja tutkittaessa on se, että kysymykset liikkuvat hyvin yleisellä tasolla. Tämä koskee erityisesti eurobarometreja. Barometreissa on viimeksi vuonna 2003 kysytty tarkentavia kysymyksiä EU:n turvallisuuspolitiikasta. Joitain poikkeuksia kuitenkin on, ja yksittäiset politiikkakysymykset tuovat hieman lisävaloa jäsenvaltioiden kansalaisten näkemyksiin, vaikka iso kuva tuesta EU:n yhteisille ulkosuhteille pysyy lähes muuttumattomana. Päähuomio on, että kansalaiset tukevat EU:n yhtenäistä ulkoista toimintaa vastauksena kansainvälisen politiikan haasteisiin.

Huolimatta siitä, että vain 37 prosenttia ruotsalaisista kannattaa yhteistä ulkopoliittikkaa, yhteiseurooppalaista vastausta Venäjän vaikutusvaltaan tukee 84 prosenttia ruotsalaisista. Saksalaisista 83 prosenttia puoltaa yhteistä Venäjä-politiikkaa ja ranskalaisistakin 71 prosenttia. Suomalaisten kanta on suurin piirtein linjassa YUTP-kannan kanssa. 56 prosenttia suomalaisista kannattaa yhteistä vastausta Venäjän haasteeseen. Kiinan valta-aseman suhteen linja on pitkälti sama. Ruotsalaiset (84 %) ja saksalaiset (81 %) peräänkuuluttavat yhteistä Kiina-politiikkaa. Myös 74 prosenttia suomalaisista tukee EU:n yhteistä vastausta Kiinan haasteeseen. Itävaltalaisista 70 prosenttia näkisi mielellään yhteisen Kiina-linjan.¹⁸³

Jäsenmaissa ollaan yhtä mieltä siitä, että EU:n tulisi tehdä enemmän terrorismin kitkemiseksi. Jokaisessa jäsenmaassa väestö on yli 70 prosenttisesti tätä mieltä.¹⁸⁴ Erimielisyyttä on tosin siitä,

¹⁸² European Commission 2013a, 121.

¹⁸³ European Parliament 2017a, 18–23.

¹⁸⁴ European Parliament 2017a, 30.

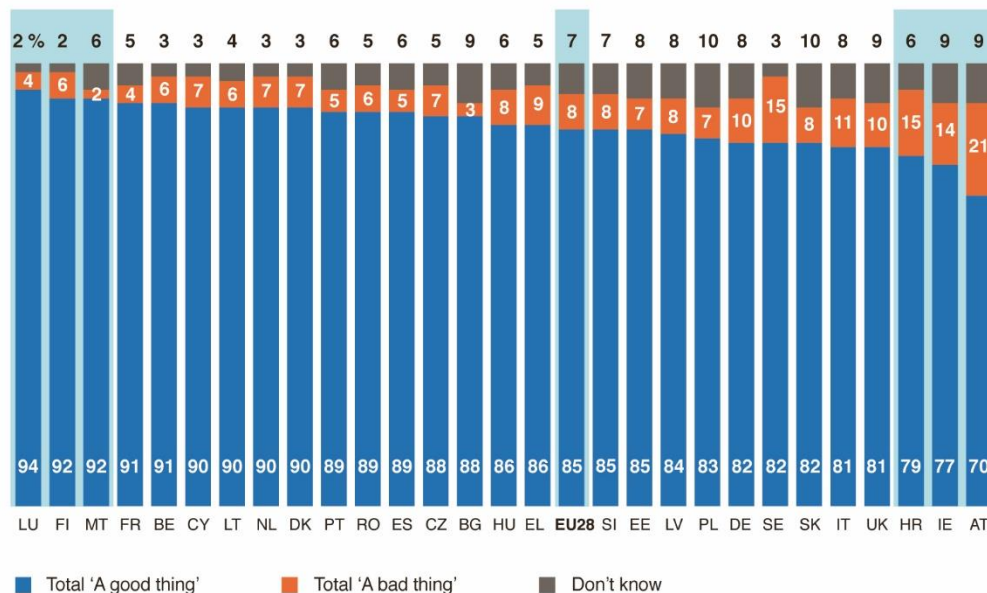
tulisiko terrorismia vastaan kamppailla ensisijaisesti globaalilla vai eurooppalaisella tasolla. Itävaltalaiset ja suomalaiset näkevät eurooppalaisen tason ensisijaisena. Saksalaiset, puolalaiset, ruotsalaiset ja aivan erityisesti espanjalaiset ja ranskalaiset peräänkuuluttavat globaalaa otetta. Konkreettisista toimista eniten kannatusta saa syrjäytymiseen ja köyhyyteen vaikuttaminen, jota suomalaiset, ruotsalaiset ja espanjalaiset erityisesti suosivat. Ranskalaiset poikkeavat muista siinä, että he katsovat verkossa leviävään materiaaliin puuttumisen kaikista tärkeämmäksi toimeksi.¹⁸⁵

Puolustuksessa orastavaa solidaarisuutta, EU-armeijalle ja määrärahojen lisäämiselle entistä enemmän tukea

Puolustuspolitiikan puolella tarkemmassa tarkastelussa paljastuu mielenkiintoisia yksityiskohtia. EU:n kansalaiset eivät keskimäärin ole tietoisia Lissabonin sopimuksen keskinäisen avunannon artiklasta 42.7. Tietoisimpia kansalaiset ovat Suomessa ja Ruotsissa. Yli puolet suomalaisista sanoo ainakin kuulleensa artiklasta. Ruotsalaisista lähes puolet, saksalaisista yli 40 prosenttia ja puolalaisista 40 prosenttia sanoo vähintään jokseenkin tuntevansa artiklan. Itävaltalaisista 38 prosenttia on tietoisia lausekkeesta. Erityisen hämmäntävää on se, että ranskalaisista vain 21 prosenttia tietää artiklan, vaikka EU ensimmäistä kertaa aktivoi lausekkeen marraskuun 2015 Pariisin terrori-iskujen jälkeen.¹⁸⁶

Vaikka avunantoartikla ei ole laajalti tunnettu, kansalaiset näyttävät jäsenvaltiotasolla kokevan vahvaa solidaarisuutta. Tämä koskee niin sotilaallisesti liittoutuneita kuin liittoutumattomiakin maita. Esimerkiksi 92 prosenttia suomalaisista katsoo, että muiden jäsenmaiden tulisi auttaa sotilaallisen aggression kohteeksi joutunutta maata kaikin mahdollisin keinoin. Myös 91 prosenttia ranskalaisista on tätä mieltä. Saksalaiset, ruotsalaiset ja puolalaiset ovat asiasta suunnilleen samoilla linjoilla; yli 80 prosenttia kunkin maan kansalaisista pitää keskinäisen avunannon artiklaa hyvänä. Itävaltalaisten keskuudessa keskinäisen avunannon kannatus on kaikkein vähintään. Heistä 70 prosenttia puoltaa keskinäisen avunannon artiklaa.¹⁸⁷

Do you think that the mutual defence clause between the Member States of the EU is...? (%)

Kuva: European Parliament 2016b, 50.

¹⁸⁵ European Parliament 2016b, 45.

¹⁸⁶ European Parliament 2016b, 48.

¹⁸⁷ Ibid., 50.

Niin sanotun EU-armeijan kannatus on ollut kasvussa. EU:n kansalaismielipiteen tasolla armeijan kannatus lisääntyi vuosina 2014–2015 lähes kymmenen prosenttia. Enemmistö EU-maiden kansalaisista kannattaa EU-armeijaa. Jäsenvaltiotasolla idea EU-armeijasta tosin jakaa maita. Puolalaiset (69 %), ranskalaiset (64 %) ja saksalaiset (52 %) sekä espanjalaiset (46 %) kannattavat ajatusta, kun taas vähemmistö suomalaisista (43 %), ruotsalaisista (39 %) ja itävaltalaisista (40 %) puoltaa ajatusta.¹⁸⁸ Eurobarometreissa ei tarkenneta, mitä EU-armeijalla tarkoitetaan, mikä voi olla yksi syy vaihtelevaan kannatukseen. Toiseksi sotilaallinen liittoutumattomuus vaikuttaa selvästi siihen, nähdäänkö EU-armeija myönteisenä vai kielteisenä ideana.

EU:n puolustuspoliittisen uskottavuuden kannalta kysymys määrärahoista on tärkeä. Näyttää siltä, että eurooppalaiset eivät kannata puolustusmäärärahojen nostoa. Pew'n vuoden 2016 tutkimuksessa vain puolalaisten enemmistö (52 %) ja suurin osa ruotsalaisista (47 %) halusivat lisää rahaa puolustukseen. Ranskalaiset (52 %), espanjalaiset ja saksalaiset (47 %) halusivat pitää puolustusmäärärahat ennallaan.¹⁸⁹

Pew'n tutkimusta on tosin kritisoitu, sillä neutraali kategoria, jossa määrärahoihin ei haluta nostoa tai laskua, saattaa vetää erityisesti puoleensa niitä vastaajia, joilla ei ole asiasta kuin varovaisen myönteinen mielipide. Näin on tilanne erityisesti niissä mittauksissa, joissa puolustusbudjetin nostamisen kannattajia on huomattavasti enemmän kuin vastustajia. Jos tutkimuksesta lasketaan puolustusbudjetin lisäämiseen liittyvä nettokannatus eli se, kuinka moni määrärahoihin muutosta haluavista kannattaa puolustusbudjetin lisäämistä, määrärahojen lisäämisen kannattajia on enemmän kuin vastustajia. Tällä laskutavalla määrärahojen nostamisen nettokannatus on yli 80 prosenttia Puolassa ja Ruotsissa ja Saksassa sekä Ranskassa lähes 70 prosenttia. Ainoastaan Espanjassa luku on alle 50 prosenttia. Nettokannatus on lisäksi viime vuosina lisääntynyt huomattavasti verrattuna aikaisempiin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin.¹⁹⁰ Samalla laskukaavalla Suomessa puolustusbudjetin noston nettokannatus on 85 prosenttia, jos laskemiseen käytetään MTS:n vuoden 2017 tutkimusta.¹⁹¹

Puolustuspolitiikka ei kuitenkaan ole ensisijainen kysymys jäsenvaltioissa. 48 prosenttia suomalaisista pitää turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa vuoden 2019 eurovaalien prioriteettina. Suomessa näin ajattelevien osuus on jäsenmaista suurin. Puolalaiset (36 %) ja ruotsalaiset (34 %) painottavat asiaa jossain määrin. Esimerkiksi saksalaisista kysymystä pitää ensiarvoisena 24 prosenttia ja espanjalaisista vain 20 prosenttia.¹⁹²

Terrorismi nostaa turvallisuuskysymyksiä kansalaisten prioriteetilistalle

EU:n ulkoiseen toimintaan liittyvät turvallisuuspoliittiset kysymykset eivät ole kansalaisille kaikkein tärkeimpiä, mikä todettiin jo tämän raportin EU:n kansalaismielipidettä käsittelevässä osiossa. Ulkopoliittiset kysymykset ovat kuitenkin osassa jäsenmaista tulleet kansalaisille aiempaa merkittävämmiksi. Tutkimukseen valituista maista vain Ruotsin ja Puolan kansalaiset arvioivat EU:n globaalin sananvallan kolmen EU:n tärkeimmän tavoitteen joukkoon. Ruotsalaisista 49 prosenttia katsoo EU:n maailmanlaajuisella sananvallalla olevan heille tärkeä merkitys. Asia on tärkeä myös itävaltalaisille (35 %). 27 prosenttia ranskalaisista ja 28 prosenttia saksalaisista pitää EU:n vaikutusvaltaa heille tärkeänä asiana. Neljäsosa suomalaisista arvottaa kysymyksen EU:n tärkeimpien asiakysymysten joukkoon.¹⁹³ Viidessä vuodessa kysymys EU:n sananvallasta on nostanut merkitystään Ruotsissa (+17 prosenttiyksikköä), Suomessa (+13 prosenttiyksikköä) sekä Itävallassa

¹⁸⁸ European Commission 2015c, 183.

¹⁸⁹ Pew Research Center 2016, 31.

¹⁹⁰ Eichenberg 2016b.

¹⁹¹ Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2017, 17–18.

¹⁹² European Parliament 2018b, 60.

¹⁹³ European Commission 2018g, 73.

(+8 prosenttiyksikköä).¹⁹⁴ Pienten jäsenmaiden kansalaiset näyttävät yhä enemmän arvostavan EU:n roolia oman kansallisen äänen vahvistajana.

EU:n sisäisen ja sotilaallisen turvallisuuden takaaminen on uusimpien mittausten mukaan nousemassa kansalaisten silmissä aiempaa tärkeämmäksi. Euroopan parlamentin vuoden 2018 kyselyn perusteella on mahdollista tunnistaa niitä maita, joiden kansalaiset ovat EU-asioissa turvallisuuspoliittisesti orientoituneita. Esimerkiksi suomalaisille kolme tärkeintä kysymystä tulevissa EU-vaaleissa ovat terrorismi, ilmastonmuutoksen vastainen työ ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Puolalaisille kaksi tärkeintä asiaa ovat terrorismi ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, ja ruotsalaiset haluaisivat huomiota ennen kaikkea ilmastonmuutokselle ja terrorismille. Turvallisuuskysymykset ovat myös ranskalaisten ja saksalaisten vaaliprioriteetteja. Ranskalaiset nostivat esiin terrorismin, saksalaiset puolestaan terrorismin ja maahanmuuton. Itävaltalaisia ja espanjalaisia kiinnostavat enemmän taloudelliset ja sosiaaliset kysymykset.¹⁹⁵ Yhtä kaikki terrorismi mietityttää kansalaisia oikeastaan jokaisessa jäsenmaassa, vaikkei ylläkään yhtä korkealle jokaisen maan prioriteettilistalla.

¹⁹⁴ Standard Eurobarometer 2013a, 64.

¹⁹⁵ European Parliament 2018c.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

- EU:n kansalaisten tuki YUTP:lle ja YTPP:lle sekä EU:n toiminnalle eri turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä kielii kansalaisten tuesta myös EU:n kehittämiselle turvallisuusyhteisönä.
- Turvallisuuskysymykset eivät tosin ole kansalaisten ensisijaisia huolenaiheita, joten EU:n turvallisuustoimijuus ei välttämättä lisää integraation legitimitettä.
- Terrorismin torjuntaan ja muuttoliikkeen hallintaan liittyvissä kysymyksissä EU:lta odotetaan toimintaa, ja onnistuneeksi koettu politiikka kyseisillä alueilla voi lisätä EU:n oikeutusta ja kannatusta kansalaisten keskuudessa.
- Näihin haasteisiin voidaan vastata turvallisuus- ja puolustuspolitiikan keinoin vain osittain. Tämä korostaa EU:n sisäpoliittista toimintakykyä ja sisäisen turvallisuuden agendan merkitystä.
- EU:n kansalaisten kokemaa yhteisöllisyyttä lisää EU:n mahdollisuuksia toimia turvallisuusyhteisönä. Samoin onnistunut turvallisuustoimijuus voi vahvistaa EU:n yhteisöllisyyden piirteitä.
- Tähänastiset mielipidetutkimukset liikkuvat yleisellä tasolla. Kysymyksiä tarkentamalla ja konkretisoimalla voidaan lisätä aihepiiriä koskevaa tietoa.
- Tutkimusasetelmat ja kerätyt aineistot tulisi saattaa nykyistä laajemmin tieteellisen tutkimuksen kohteeksi esimerkiksi suuntaamalla EU:n puiteohjelmisatehtävää tutkimusta.
- Julkista- ja kansalaiskeskustelua turvallisuudesta ja EU:n turvallisuustoimijuudesta on syytä lisätä EU:n jäsenvaltioissa. Suomessa käyty kansallinen keskustelu EU:sta turvallisuusyhteisönä ja keskinäisen avunannon velvoitteesta toimii rohkaisevana esimerkkinä avoimen keskustelun vaikutuksista.
- Kansalaiskeskustelun edistäminen laaja-alaisesti EU:ssa turvallisuudesta sopisi hyvin yhdeksi Suomen EU-neuvoston puheenjohtajuuden prioriteetiksi.
- Suomen tavoitteella edistää EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittista toimintaa on tämän selvityksen valossa EU-kansalaisten tuki.
- Selvitys antaa aiheita peräänkuuluttaa maltillista ja realistista lähestymistapaa pyrkimyksissä edistää EU:n turvallisuustoimijuutta, ja välttämään liian isojen odotusten luomista liittyen uudistusten nopeuteen, laaja-alaisuuteen ja syvyyteen.

Tutkimuksessa on kartoitettu EU:n kansalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä sekä niiden taustalla vaikuttavaa arvo- ja asenneympäristöä. Analyysissä on huomioitu sekä EU-tason mielipiteet että kansallisen tason näkemykset. On tarkasteltu sitä, miten yhtäältä koko EU:n ja toisaalta seitsemän eri jäsenmaan – Saksan, Ranskan, Espanjan, Itävallan, Puolan, Ruotsin ja Suomen – kansalaiset näkevät EU:n turvallisuuspoliittisen toimijuuden ja EU:n yhteisöllisyyden sekä arvot. EU:n yhteisö- ja arvopohjaan liittyviä kysymyksiä on kartoitettu esimerkiksi selvittämällä kansalaisten näkemyksistä eurooppalaisesta identiteetistä ja kiintymyksestä unioniin ja koko maanosaan. Lisäksi raportti on selvittänyt kansalaisten luottamusta EU:hun ja toisiin jäsenvaltioihin sekä kansalaisten näkemyksiä unionin päätöksenteosta. Turvallisuuspoliittisia mielipiteitä on kartoitettu analysoimalla uhkakuvia sekä näkemyksiä niin kansallisista kuin kansainvälisistä turvallisuustoimijoista, kuten suurvalloista ja kansainvälisistä järjestöistä. Lisäksi on tutkittu kansalaisten tukea YUTP:lle ja YTPP:lle sekä kansalaisten arvioita EU:n politiikkatoimien suunnasta.

Mielipidetutkimusten valossa EU näyttäytyy monessa mielessä kiinteänä ja todellisena, joskin toissijaisena yhteisönä. EU:n kansalaiset jakavat tunteen eurooppalaisuudesta ja EU-kansalaisuudesta, vaikka heidän ensisijainen yhteisönsä olisi jatkossakin oma jäsenvaltio. EU ja vielä vahvemmin Eurooppa herättävät EU-kansalaisissa myös kiintymystä. Myös käsitys EU-jäsenyyden hyödyistä on laajasti jaettu, vaikka hyötyjen luonteesta ei olemassa olevien mielipidetutkimusten

valossa voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Huomionarvoista on myös se, että eurooppalaista identiteettiä (itseymmärrys eurooppalaisena tai EU-kansalaisena), EU:ta tai Eurooppaa kohtaan tunnettua kiintymystä tai kokemusta EU-jäsenyyden hyödyistä mittaavien indikaattorien arvot eivät näytä muuttuneen merkittävästi EU:n kriisivuosina, vaikka kriisit vähensivät EU:ta kohtaan tunnettua luottamusta. Lisäksi kaikissa näistä kategorioista yhteisöllisyyden kokemusta korostavat tuntemukset ovat muutamien viime vuosien aikana vahvistuneet. Tunne eurooppalaisuudesta ja kiintymys Euroopan unioniin ovat tutkituista jäsenmaista vahvimpia Saksassa, Espanjassa ja Puolassa, näiden maiden hallitusten näkemykset integraatiosta ovat viime vuosina poikenneet toisistaan osin merkittävästikin. EU:n hyödyt puolestaan tunnustetaan laajalti kaikissa tutkituissa jäsenvaltioissa Itävaltaa lukuun ottamatta.

Tunne jaetusta arvopohjasta muiden EU-kansalaisten kanssa ei ole kovin vahva, vaikka suhteellinen enemmistö kansalaisista kokeekin muiden EU-jäsenmaiden kansalaisten olevan arvoiltaan melko lähellä itseään. Selvimmin EU:n kriisivuosista on kärsinyt luottamus EU:hun. Muutamissa jäsenvaltioissa myös luottamus kansallisiin instituutioihin on heikentynyt. EU-kansalaisten enemmistö ei myöskään koe, että heidän äänellään olisi EU:ssa merkitystä, vaikka yksittäisten jäsenvaltioiden välillä onkin tässä kysymyksessä merkittävää hajontaa.

Rauha koetaan merkittäväksi osaksi EU:n olemusta. Jäsenvaltioista rauhan merkitystä korostavat mielipidetutkimuksissa erityisesti Saksan ja Ruotsin kansalaiset. Osittain rauhan merkitys liittyyneen kuitenkin EU:n historialliseen rooliin. Kokemuksen merkitys EU:n uudemmalle turvallisuus- ja puolustuspoliittiselle toimijuudelle jää osin yhä hämärän peittoon. Kansalaiset näyttävät silti kohdistavan EU:hun rauhaan ja turvallisuuteen liittyviä odotuksia.

Niin EU- kuin jäsenvaltiotason mielipidetutkimuksissa näkyy, että ulko- ja turvallisuuspoliittiset kysymykset eivät ole perinteisesti olleet kansalaisille kaikkein keskeisimpiä asioita vaan muut politiikan osa-alueet, kuten talous, on nähty usein tärkeämpinä. Tilanne voi olla muuttumassa ainakin joiltain osin. Vaikka EU:n globaali toiminta ei edelleenkään ole kansalaisten silmissä keskeisin prioriteetti EU:ssa, sen kannatus on lisääntynyt viime vuosina. Lisäksi terrorismi ja muuttoliikkeen hallinta, ovat nousseet kansalaisten näkökulmasta hyvin keskeisiksi aiheiksi. Tietyissä jäsenmaissa, kuten Ruotsissa, Suomessa, Puolassa ja jossain määrin Ranskassa ja Saksassa, turvallisuus- ja jopa puolustuspoliittiset kysymykset nähdään myös tärkeiksi.

Vaikka EU-kansalaiset tuntevat olonsa varsin turvalliseksi, eri mielipidetutkimuksista on tunnistettavissa lukuisia uhkakuvia ja huolenaiheita. EU-tason tutkimuksissa näkyy erityisesti terrorismin nousu merkittäväksi huolenaiheeksi talouskysymysten ohi. Myös muuttoliikkeestä on kehittynyt koko EU:ta koskeva huolenaihe. Mielipidemuutokset suhteessa muuttoliikkeeseen ja terrorismiin osoittavat, että yleisen mielipiteen ja ulkopoliittikan suhdetta käsittelevän tutkimuskirjallisuuden havainnot ovat päteviä: julkinen mielipide reagoi toimintaympäristön muutoksiin. Toisaalta aseelliset uhat, Venäjä tai muut suurvallat eivät juuri näy EU-kansalaisten uhkakuvastossa. Erityisesti Puola ja jossain määrin Suomi ja Ruotsi ovat tässä suhteessa poikkeuksia. Näissä maissa Venäjä herättää huolta, eivätkä suomalaiset ja ruotsalaiset sulje aseellisen yhteenoton mahdollisuutta pois.

EU:n kansalaiset luottavat omien maidensa turvallisuusviranomaisiin. Jäsenmaiden kesken ei ole suuria eroja suhtautumisessa suurvaltoihin ja kansainvälisiin järjestöihin. YK:hon ja Natoon luotetaan, ja järjestöt nähdään pääasiassa positiivisessa valossa. Eurooppalaisten näkemykset suurvalloista eli Yhdysvalloista ja etenkin Venäjistä ja Kiinasta ovat pääosin varauksellisia.

EU-tasolla kansalaismielipide tukee vakaasti ja vahvasti YTPP:tä sekä YUTP:tä. Kyseisiä poliittikalohkoja kohtaan osoitettu (spesifi) tuki on jopa vahvempaa kuin unionin (diffuusi) kannatus. Ruotsia lukuun ottamatta jokaisessa tutkimuksessa käsitellyssä jäsenmaassa enemmistö kansalaisista

tukee kyseisiä politiikanaloja. Mielenkiintoista kansalaisten tuessa on se, että mielipide ei juurikaan näytä reagoivan EU:n sisäiseen kehitykseen ja haasteisiin tai kansainvälisen politiikan tapahtumiin. Samoin unionia kohtaan tunnetun luottamuksen heikentyminen ei ole vaikuttanut kansalaisten tukeen eri poliittikalohkoille.

Mielipidetutkimusten perusteella niin EU-kansalaiset yleisesti kuin myös tutkittujen seitsemän jäsenmaan kansalaiset kannattavat EU:n yhteisiä toimia vastauksena ajankohtaisiin kansainvälisen politiikan kysymyksiin ja terrorismiin. Lisäksi aineistossa näkyy merkkejä siitä, että kansalaisten kannatus EU:n puolustuspoliittiselle toimijuudelle on kasvussa. Nykyään enemmistö EU-kansalaista tukee EU-armeijan perustamista, vaikka ajatusta myös vastustetaan esimerkiksi Suomessa, Ruotsissa ja Itävallassa. EU-kansalaiset suhtautuvat myös erittäin myönteisesti Lissabonin sopimukseen kirjattuun keskinäisen avunannon velvoitteeseen. Lisäksi kannatus puolustusmäärärahojen kasvattamiselle on pitkällä aikavälillä kasvanut eri EU-maissa.

Huomionarvoista on myös se, että vaikka EU:n jäsenmaiden strategisissa kulttuureissa ja turvallisuuspoliittisissa linjoissa on eroja, kansalaismielipidettä kuvaavan aineiston valossa erot eivät ole kovin suuria.

Lopuksi on pohdittava, mitä selvityksen tulokset tarkoittavat EU:n turvallisuuspoliittisen toimijuuden kannalta ja minkälaisen pohjan kansalaisten mielipiteet sekä arvo- ja asenneympäristö tarjoavat EU:lle turvallisuusyhteisönä.

Kansalaismielipide ei muodosta estettä EU:n turvallisuustoimijuuden kehittämiseksi, vaan pikemminkin antaa sille varovaista tukea. Yleinen mielipide tukee niin YUTP:ta kuin YTPP:tä sekä niiden kehittämistä. Lisäksi EU:n kansalaiset kannattavat unionin yhteistä linjaa suhteessa eri kansainvälisen politiikan kysymyksiin. Koska mielipidetutkimusten kysymykset liikkuvat varsin yleisellä tasolla, kansalaisten tukea EU:n turvallisuuspoliitikalle voidaan käytettyjen aineistojen perusteella luonnehtia ennen muuta ”sallivaksi” (ks. kuvaus Wolfgang Wagnerin artikkelista luvussa 3.3). Kansalaisten tuki siis tuskin horjuu, jos EU:n turvallisuuspoliittinen kehitys jatkuu nykyisenlaisena, laaja-alaisen turvallisuuspoliittisen toimijuuden puitteissa ja maltillisesti integraatiota edistäen. Aiemmassa tutkimuksessa näkyvästi huomioitu YTPP:n vaihteleva kannatus jäsenmaissa tuskin on politiikan edistämisen este, sillä jokaisessa jäsenmaassa enemmistö kannattaa YTPP:tä. Siitä puolestaan ei ole riittävästi tietoa, tukevatko kansalaiset EU:n turvallisuuspolitiikan suuntaamista perinteisesti kiistanalaisemmille alueille, kuten sotilaalliseen voiman osoittamiseen ja käyttöön EU:n rajojen ulkopuolella tai esimerkiksi Venäjää vastaan suunnatun sotilaallisen pelotteen rakentamiseen. Poliittisesti kiistanalaiset turvallisuuspoliittiset kysymykset herättäisivät todennäköisesti voimakkaampia reaktioita myös kansalaisissa.

Vaikka EU:n kansalaiset ovat yleisesti suhtautuneet EU:n ulko- ja puolustuspolitiikkaan myönteisesti, turvallisuuspoliittiset kysymykset eivät ole tähän mennessä olleet EU:n kansalaisille ensisijaisia. Tämä saattaa rajoittaa sitä, missä määrin EU:n turvallisuustoimijuuden avulla voidaan rakentaa ja vahvistaa EU-integraation yleistä legitimitettä kansalaisten parissa. Terrorismin ja muuttoliikkeen nousu keskeisten huolenaiheiden joukkoon tosin saattaa muuttaa tätä. Kysymyksistä on muodostunut aitoja prioriteetteja. Jos EU-kansalaiset kokevat, että EU:n toiminnasta on aidosti hyötyä terrorismin torjunnassa tai muuttoliikkeen hallinnassa ja että EU vastaa heidän odotuksiinsa, tämä vaikuttanee positiivisesti heidän suhtautumiseensa EU:hun. Lisäksi EU:n kansalaiset luottavat omiin turvallisuusviranomaisiinsa, mikä on myös EU:n toiminnan kannalta hyvä asia.

Terrorismia voidaan torjua ja muuttoliikettä hallita turvallisuus- ja puolustuspolitiikan keinoilla vain osittain. Ulkoisessa toiminnassa korostuu laaja-alainen turvallisuuspoliittinen toiminta, joka sopii luontevasti niin sanottuun EU:n kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan. Siinä pyritään johdonmukaisesti

hyödyntämään EU:n ulkopoliittisia työkaluja YTPP-operaatioista kauppapolitiikkaan. Lisäksi näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää unionin sisäisiä toimia ja sisäisen turvallisuusagendan vahvistamista. Jotta kansalaisten odotuksiin pystyttäisiin vastaamaan, kysymys sekä EU:n ulkoisesta että sisäisestä toimintakyvystä on ratkaiseva.

EU:n yhteisöllisyyden ja turvallisuustoimijuuden suhde on kaksisuuntainen. Se, että EU:n kansalaiset antavat arvoa eurooppalaiselle identiteetille ja kokevat kiintymystä unioniin, tukee EU:n kehittämistä kansalaisten turvallisuutta takaavana yhteisönä. Yhteenkuuluvuuden tunne on EU:n sisäisen solidaarisuuden perusta myös turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. EU:n turvallisuutta edistäviä toimia tuskin koetaan vieraina tai epälegitiimeinä. Toisaalta onnistuneeksi koetut toimet voivat vuorostaan lisätä yhteisön sisäistä sekä unionia kohtaan tunnettua luottamusta, joista erityisesti jälkimmäinen notkahti merkittävästi kriisivuosina. Viimeisin eurobarometritutkimus viestii kuitenkin luottamuksen palautumisesta ja integraation hyötyjen kirkastumisesta. Jäsenvaltioiden välinen hajonta on kuitenkin merkittävän suurta, ja erityisen alhaiset luottamuskannat esimerkiksi Italiassa ovat EU-turvallisuusyhteisön yhteinen huolenaihe.¹⁹⁶

EU:n kansalaisten mielipiteestä ei voida päätellä, että EU:n tulisi selkeästi ottaa lisää vastuuta perinteiseen aluepuolustukseen liittyvissä kysymyksissä. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka ei ole esimerkiksi Suomea lukuun ottamatta jäsenmaiden kansalaisten prioriteettien kärkipäässä, ja aseellisen konfliktin riskiä pidetään hyvin vähäisenä. Uhkakuvaston perusteella YTPP saattaa kansalaisten mielessä olla pikemminkin väline terrorismin torjumiseen. Kansalaisten vahva kannatus Lissabonin sopimuksen keskinäisen avunannon veloitteelle kuitenkin kielii siitä, että puolustuksellisen solidaarisuuden rakentaminen EU-maiden välille ei ole mahdoton ajatus. Tämä voi vaikuttaa myös puolustuspolitiikan legitimeettiin. Kysymys EU-armeijasta on mielenkiintoinen. Eurobarometrien valossa enemmistö EU:n kansalaisista kannattaa ajatusta. Ilman tarkentavia kysymyksiä on vaikea tietää, kannattavatko kansalaiset esimerkiksi nopeaan toimintaan kykeneviä taistelujoukkoja kriisinhallinnan tarpeisiin vai yhteiseen puolustukseen sopivaa massa-armeijaa.

EU:n ulkoisen toiminnan näkökulmasta kansalaismielipide ei yksiselitteisesti aja EU:ta tiiviimpään toimintaan kansainvälisessä politiikassa. Vaikka yhteistä toimintaa eri kysymyksissä kannatetaan, EU:n globaali sananvalta on integraation keskeisiä kysymyksiä vain noin neljäsosalle kansalaisista. Toisaalta globaali vaikutusvalta ja ulkopoliittiset kysymykset näyttäytyvät usein toissijaisina myös kansallisella tasolla, esimerkiksi vaaleissa. EU-maissa on eriäviä näkemyksiä kansainvälisen politiikan muista toimijoista, mutta ne tuskin estävät EU:n sananvallan ja globaalinn toiminnan vahvistamista.

Myös kansalaismielipiteen suhteessa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan on vielä runsaasti tutkittavaa. Konkreettisia tutkimustuloksia kaivataan muun muassa siitä, miten kansalaismielipide on mahdollisesti vaikuttanut EU:n päätöksentekoon ja politiikkasuunnitteluun ulko- ja turvallisuus sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa.

Jos unionissa todella ollaan kiinnostuneita kansalaisten näkemyksistä ulko- ja turvallisuus sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta, eurobarometrien kysymysten tulisi olla nykyistä huomattavan yksityiskohtaisempia. Kun maailmanpoliittinen asetelma muuttuu ja EU ottaa uusia kehitysaskelia esimerkiksi puolustuksessa, kansalaismielipiteen yksityiskohtaisempi kartoittaminen olisi enemmän kuin perusteltua, jotta voitaisiin saada selville ja ymmärtää siihen liittyviä vivahteita.

On selvää, että EU-kansalaisten on vaikea muodostaa kuvaa EU:n toimista ulko-, turvallisuus ja puolustuspolitiikassa ilman julkista keskustelua ja EU:n sekä sen jäsenmaiden johdon aktiivisuutta. Julkisen mielipiteen muodostumisessa on eliittivetoinen puolensa, vaikka mielipiteen syntymiseen liittyy

¹⁹⁶ Euroopan parlamentti 2018.

myös muita tekijöitä ja poliittisten johtajien mahdollisuudet kontrolloida kansalaismielipidettä EU-kysymyksissä ovat rajalliset. Aineistosta on mahdollista nostaa esimerkkejä keskustelun vaikutuksesta. Esimerkiksi se ei ole sattumaa, että suomalaiset ovat EU:n kansalaisista tietoisimpia keskinäisen avunannon velvoitteesta, onhan EU-velvoitteen merkitys kotimaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa tärkeä.

Tämän selvityksen päätelmillä on merkitystä myös Suomen EU-politiikan kannalta. Selvityksen mukaan kansalaismielipide ja asenne- ja arvoympäristö eivät estä Suomen tavoitetta kehittää EU:n turvallisuustoimijuutta yleisesti ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa erityisesti. Toisaalta uudistuksia ajettaessa on hyvä pyrkiä realistiseen käsitykseen mahdollisten uudistusten nopeudesta, laaja-alaisuudesta ja syvyydestä. Selvityksen valossa Suomi on hyvä esimerkki avoimen julkisen keskustelun merkityksestä EU:hun liittyvän yleisen turvallisuustietoisuuden edistämiseksi. Vastaavan keskustelun edistämiseen sekä EU:n että jäsenvaltioiden tasolla avautuu mahdollisuus, kun Suomi hoitaa EU:n neuvoston puheenjohtajuutta vuoden 2019 jälkipuolella.

7. LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA

Kirjallisuus

- Aaltola, Mika, Jyrki Kallio, Kristi Raik ja Katri Pynnöniemi (2018) *The security strategies of the US, China, Russia and the EU: Living in different worlds*. FIIA Report 56. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.
- Adler, Emanuel ja Michael Barnett (toim.) (1998) *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press
- Anderson, Christopher J. (1998) "When in Doubt, Use Proxies: Attitudes toward Domestic Politics and Support for European Integration." *Comparative Political Studies* 31(5): 569–601.
- Apunen, Matti, Ilkka Haavisto, Johanna Sipola ja Sarianna Toivonen. (2015) *Ken on maassa jämäkin? EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2015*. Elinkeinoelämän valtuuskunta. EVA Raportti 1/2015. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Apunen Matti, Ilkka Haavisto, Henna Hopia ja Sarianna Toivonen (2016) *Sovinnon eväät: EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2016*. Elinkeinoelämän valtuuskunta. EVA Raportti 1/2016. Helsinki: Taloustieto.
- Beetham, David ja Christopher Lord (1998) *Legitimacy and the European Union*. London: Routledge
- Boomgaarden, Hajo G., Andreas R. T. Schuck, Matthijs Elenbaas ja Claes H. de Vreese (2011) "Mapping EU attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroscepticism and EU support." *European Union Politics* 12(2): 241–266.
- Brummer, Klaus (2007) "Superficial, not Substantial: The Ambiguity of Public Support for Europe's Security and Defence Policy." *European Security* 16(2): 183–201.
- Bäck, Maria (2016) "Kriittiset mutta uskolliset suomalaiset: kansalaisten EU-asenteet jäsenyyden aikana." Teoksessa Tapio Raunio ja Juho Saari (toim.), *Reunalla vai ytimessä? Suomen EU-politiikan muutos ja jatkuvuus*. Helsinki: Gaudeamus. 26–51.
- Carey, Sean (2002) "Undivided loyalties: Is national identity an obstacle to European integration?" *European Union Politics* 3(4): 387–413.
- Center for Military History and Social Sciences of the Bundeswehr (2017) 21 *Sicherheits- und verteidigungspolitisches Meinungsbild in der Bundesrepublik Deutschland*.
https://www.reservistenverband.de/custom/download/Downloads_2017/171120_Umfrage_ZMSBw.pdf
. Viitattu: 15.11.2018.
- Centro de Investigaciones Sociológicas (2013) "Defensa Nacional y Fuerzas Armadas." *Centro de Investigaciones Sociológicas*, estudio no.E2998, Septiembre 2013.
- Centro de Investigaciones Sociológicas (2015) "Defensa Nacional y Fuerzas Armadas." *Centro de Investigaciones Sociológicas*, estudio no. E3110, Septiembre 2015.
- Christiansen, Thomas, Knud Erik Jorgensen ja Antje Wiener (2001) *The Social Construction of Europe*. London: Sage Publications
- Delanty, Gerard ja Chris Rumford (2005) *Rethinking Europe: Social theory and the implications of Europeanization*. London: Routledge.
- Deutsch, Karl W. et. al. (1957) *Political Community and the North Atlantic Area*, Princeton: Princeton University Press.
- Duchêne, François (1973) "The European Community and the uncertainties of interdependence." Teoksessa Max Kohnstamm ja Wolfgang Hager (toim.), *A Nation Writ Large? Foreign Policy Problems Before the Community*. London: Macmillan. 1–21.
- Easton, David (1975) "A re-assessment of the concept of political support." *British Journal of Political Science* 5(4): 435–457.

- Eichenberg, Richard C. (2016a) "Public Opinion on Foreign Policy Issues." *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Eichenberg, Richard C. (2016b) "Europeans' Support for Defense Spending is Higher Than Any Time in the Last Fifteen Years." *Ike's World of Polls from Tufts* (Blogikirjoitus), 5.6.2016. <https://sites.tufts.edu/ikesworldofpolls/2016/06/15/europeans-support-for-defense-spending-is-higher-than-any-time-in-the-last-fifteen-years/>. Viitattu: 15.11.2018.
- Eichenberg, Richard C. (2003) "Having It Both Ways: European Defense Integration and the Commitment to NATO." *The Public Opinion Quarterly* 67(4): 627–659.
- Euroopan parlamentti (2018) "Mielipidekysely: EU:n suosio ennätyskorkealla EU-vaalien alla." *Euroopan parlamentti* 17.10.2018. <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20181017IPR16317/mielipidekysely-eu-n-suosio-ennatyskorkealla-eu-vaalien-alla>. Viitattu 22.11.2018.
- Euroopan unioni (2016) *Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia*. https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eu_gs_fi_version.pdf. Viitattu 22.11.2018.
- European Commission (2015a) *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Agenda on Security*. European Commission, Strasbourg, 28.4.2015. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf. Viitattu 22.11.2018.
- de France, Olivier (2013) "What EU citizens think about European defence." *European Union Institute for Security Studies*, Issue Brief No. 43. https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_43_CSDP_polls_01.pdf. Viitattu 15.11.2018.
- Hix, Simon ja Bjørn Høyland (1999) *The Political System of the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillian.
- Hobolt, Sara B. ja Catherine E. de Vries (2016) "Public Support for European Integration." *Annual Review of Political Science* 19: 413–32.
- Holsti, Ole R. (1992) "Public Opinion and Foreign Policy: Challenges to the Almond–Lippman Consensus Mershon Series: Research Programs and Debates." *International Studies Quarterly* 36(4): 439–466.
- Hooghe, Liesbet ja Gary Marks (2009) "A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus." *British Journal of Political Science* 39(1): 91–195.
- Höpner, Martin ja Bojan Jurczyk (2015) "How the Eurobarometer Blurs the Line between Research and Propaganda." *Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, MPIfG Discussion Paper no. 15/6*. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/121867/1/838014135.pdf>. Viitattu 15.11.2018.
- Irondele, Bastien, Frédéric Mérand ja Martial Foucault (2015) "Public support for European defence: Does strategic culture matter?" *European Journal of Political Research* 54(2): 363–383.
- Isernia, Pierangelo ja Francesco Olmastroni (2015) "Public Opinion and European Foreign Policy." Teoksessa Knud Erik Jørgensen, Åsne Kalland Aarstad, Edith Drieskens, Katie Laatikainen & Ben Torra (toim.), *The SAGE Handbook of European Foreign Policy*. London: SAGE Publications. 398–412.
- Iso-Markku, Tuomas ja Juha Jokela (2017) "Common political space." Teoksessa Tuomas Iso-Markku, Juha Jokela, Kristi Raik, Teija Tiilikainen ja Eeva Innola (toim.), *The EU's Choice: Perspectives on deepening and differentiation*. FIIA Report 50. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs. 23–64.
- Iso-Markku, Tuomas, Juha Jokela, Kristi Raik, Teija Tiilikainen ja Eeva Innola (toim.) (2017) *The EU's Choice: Perspectives on deepening and differentiation*. FIIA Report 50. Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti.

- Jokela, Juha, (2017) "A More Powerful European Council: Old and new trends", *The Finnish Institute of International Affairs*, FIIA Briefing Paper 217. <https://www.fiia.fi/julkaisu/a-more-powerful-european-council>. Viitattu 22.11.2018.
- Jokela, Juha, Markku Kotilainen, Teija Tiilikainen ja Vesa Vihriälä (2014) *EU:n Suunta: Kuinka tiivis liitto?* Helsinki: Taloustieto Oy.
- Juncker, Jean-Claude (2016) "State of the Union Address 2016: Towards a better Europe - a Europe that protects, empowers and defends." *European Commission*, Speech, Strasbourg, 14.9.2016. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-3043_en.htm. Viitattu 22.11.2018.
- Juncker, Jean-Claude (2017) "President Jean-Claude Juncker's State of the Union Address 2017." *European Commission*, Speech, Brussels, 13.9.2017. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-3165_en.htm. Viitattu 22.11.2018.
- Katzenstein, Peter J. (toim.) (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press.
- Kertzer, Joshua D., Kathleen E. Powers, Brian C. Rathbun ja Ravi Iyer (2014) "How Moral Values Shape Foreign Policy Attitudes." *The Journal of Politics* 0(0): 1–16.
- Kertzer, Joshua D. ja Thomas Zeitzoff (2017) "A Bottom-Up Theory of Public Opinion about Foreign Policy." *American Journal of Political Science* 61(3): 543–558.
- Koenig, Nicole (2017) "What the French and the Germans really think about a European Security and Defence Union." *Jacques Delors Institut*, Policy Paper 214, 14 December 2017. <https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2018/01/europeansecurityanddefenceunion-koenig-dec17.pdf>. Viitattu 15.11.2018.
- Koivisto, Mauno (1995) *Historian tekijät – Kaksi kautta II*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Körber Stiftung (2017) "The Berlin Pulse – German Foreign Policy in Perspective." *Körber Stiftung*. https://www.koerber-stiftung.de/fileadmin/user_upload/koerber-stiftung/redaktion/berliner-forum-aussenpolitik/pdf/2017/The-Berlin-Pulse.pdf. Viitattu: 15.11.2018.
- Laffan, Brigid, Rory O'Donnell ja Michael Smith (2005) *Europe's Experimental Union: Rethinking integration*. London: Routledge.
- Lindberg, Leon N. ja Stuart A. Scheingold (1970) *Europe's Would-be Polity: Patterns of Change in the European Community*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Lipschutz, Ronnie D. (1995) *On Security*. New York: Columbia University Press.
- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2017) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia, marraskuu 2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160343>. Viitattu: 15.11.2018.
- Manners, Ian (2006) "Normative power Europe reconsidered: beyond the crossroads." *Journal of European Public Policy* 13(2): 182–199.
- McLaren, Lauren M. (2002) "Public support for the European Union: cost/benefit analysis or perceived cultural threat?" *Journal of Politics* 64(2): 551–566.
- Ministère des Armées (2017) *La Défense dans L'opinion des Français*.
- Mitchell, Kristine (2015) "Rethinking the 'Erasmus Effect' on European Identity." *Journal of Common Market Studies*, 53(2): 330–348.
- Mudde, Cas (2004) "The Populist Zeitgeist." *Government and Opposition* 39(4): 541–563.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2017) "Opinioner 2017 Allmänhetens syn på samhällsskydd, beredskap, säkerhetspolitik och försvar." *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*. <https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Publikationer-fran-MSB/Opinioner-2017--allmanhetens-syn-pa-samhallsskydd-beredskap-sakerhetspolitik-och-forsvar/>. Viitattu 15.11.2018.

Niinistö, Sauli (2018) "Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Brookings-instituutissa Washington D.C.:ssä 27.9.2018. Vahvempi Eurooppa: yhteinen intressimme." *Suomen tasavallan presidentti*, Puheet 27.9.2018. <http://www.presidentti.fi/Public/default.aspx?contentid=378565&culture=fi-FI>. Viitattu 22.11.2018.

Peters, Dirk (2011) "European security policy for the people? Public opinion and the EU's Common Foreign, Security and Defence Policy." *European Security* 23(4): 388–408.

Rieker, Pernille (toim.) (2016) *External Governance as Security Community Building: Limits and Potential of the European Neighbourhood Policy*. London: Palgrave Macmillan.

Risse-Kappen, Thomas (1991) "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies." *World Politics* 43(4): 479–512.

Sánchez-Cuenca, Ignacio (2000) "The political basis of support for European integration." *European Union Politics* 1(2): 147–171.

Scharpf, Fritz (1999) *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford: Oxford University Press.

Schoen, Harald (2008) "Identity, Instrumental Self-Interest and Institutional Evaluations: Explaining Public Opinion on Common European Policies in Foreign Affairs and Defence." *European Union Politics* 9(1): 5–29.

Sinnott, Richard (1997) "European Public Opinion and Security Policy." *European Union Institute for Security Studies*, Chaillot Papers 28. <https://www.iss.europa.eu/content/european-public-opinion-and-security-policy>. Viitattu: 15.11.2018.

Soroka, Stuart N. (2003) "Media, Public Opinion, and Foreign Policy." *Harvard International Journal of Press/Politics* 8(1): 27–48.

Stöckel, Florian (2013) "Ambivalent or indifferent? Reconsidering the structure of EU public opinion." *European Union Politics* 14(1): 23–45.

Tiilikainen, Teija (2003) "Euroopan unionin tulevaisuus haasteena tutkimukselle." *Tieteessä tapahtuu* 21(5): 5–7. <https://journal.fi/tt/article/view/57283/19316>. Viitattu 22.11.2018,

Usherwood, Simon ja Nick Startin (2013) "Euroscepticism as a Persistent Phenomenon." *Journal of Common Market Studies* 51(1): 1–16.

Wagner, Wolfgang (2005) "The democratic legitimacy of European Security and Defence Policy." *European Union Institute for Security Studies*, Occasional Paper no. 57. <https://www.iss.europa.eu/content/democratic-legitimacy-european-security-and-defence-policy>. Viitattu: 15.11.2018.

Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

de Vries, Catherine E. ja Isabell Hoffmann (2015) *What Do the People Want? Opinions, Moods and Preferences of European Citizens*. Euopinions, No. 2015/1. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung.

de Vries, Catherine ja Marco, Steenbergen (2013) "Variable opinions: the predictability of support for unification in mass European publics." *Journal of Political Marketing* 12(1): 121–141.

Mielipidetutkimukset ja aineistot

European Commission (2018a) "In the near future Do you see yourself as...?" *European Commission*, Public Opinion. <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/41/groupKy/206/savFile/112>. Viitattu: 22.2.2018.

European Commission (2018b) *Standard Eurobarometer 89: European citizenship*. Eurobarometer Surveys, Spring 2018 [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2018c) "People may feel different degrees of attachment to their town or village, to their region, to their country or to Europe. Please tell me how attached you feel to... European Union." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/26/groupKy/314/savFile/880>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2018d) "People may feel different degrees of attachment to their town or village, to their region, to their country or to Europe. Please tell me how attached you feel to... Europe." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/26/groupKy/159/savFile/194>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2018e) "People may feel different degrees of attachment to their town or village, to their region, to their country or to Europe. Please tell me how attached you feel to... (OUR COUNTRY)." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/26/groupKy/158/savFile/194>. Viitattu: 21.8.2018)

European Commission (2018f) "People may feel different degrees of attachment to their town or village, to their region, to their country or to Europe. Please tell me how attached you feel to... Your city/town/village." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/26/groupKy/160/savFile/194>. Viitattu: 24.9.2018.

European Commission (2018g) *Standard Eurobarometer 89: Public opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys, Spring 2018 [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2018h) "On the whole, are you very satisfied, fairly satisfied, not very satisfied or not at all satisfied with the way democracy works in (your country)? Would you say you are...? How about the way democracy works in the European Union?" *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/2/groupKy/228/savFile/661>. Viitattu 25.9.2018.

European Commission (2018i) "On the whole, are you very satisfied, fairly satisfied, not very satisfied or not at all satisfied with the way democracy works in (your country)? Would you say you are...? How about the way democracy works in your country?" *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/45/groupKy/226/savFile/10000>. Viitattu: 25.9.2018.

European Commission (2018j) *Standard Eurobarometer 89: The views of Europeans on the European Union's priorities*. Eurobarometer Surveys, Spring 2018 [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2018k) "You feel you are a citizen of the EU – Germany." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/50/groupKy/263/savFile/3>. Viitattu: 26.9.2018.

European Commission (2018l) "You feel you are a citizen of the EU – Austria." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/50/groupKy/263/savFile/3>. Viitattu: 26.9.2018.

European Commission (2018m) "You feel you are a citizen of the EU – Finland." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/themeKy/50/groupKy/263/savFile/3>. Viitattu: 26.9.2018.

European Commission (2018n) "You feel you are a citizen of the EU – Spain." *European Commission*, Public Opinion.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/chartType/lineChart/them eKy/50/groupKy/263/savFile/3>. Viitattu: 26.9.2018.

European Commission (2017a) *Standard Eurobarometer 88: European Citizenship*. Eurobarometer Surveys, Autumn 2017 [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/2143>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2017b) *Special Eurobarometer 464b: European's attitudes towards security*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPE CIAL/surveyKy/1569>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2017c) *Special Eurobarometer 464a: European's attitudes towards cyber security*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPE CIAL/surveyKy/2171>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2016a) *Standard Eurobarometer 86: Public Opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/2137>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2016b) *Special Eurobarometer 451: Future of Europe*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPE CIAL/surveyKy/2131>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2015b) *Special Eurobarometer 432: European's attitudes towards security*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPE CIAL/surveyKy/2085>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2015c) *Standard Eurobarometer 83: Public opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/2099>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2015d) *Standard Eurobarometer 84: Public opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/2098>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2014a) *Standard Eurobarometer 81: Public Opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/2040>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2014b) *Standard Eurobarometer 82: Public Opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/2041>. Viitattu: 15.11.2018.

European Commission (2013a) *Standard Eurobarometer 79: Public Opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STA NDARD/surveyKy/1120>. Viitattu: 16.11.2018.

European Commission (2012) *Standard Eurobarometer 77: Public Opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/1063>. Viitattu: 16.11.2018.

European Commission (2009) *Standard Eurobarometer 72: Public Opinion in the European Union*. Eurobarometer Surveys [online]. European Commission. http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb72/eb72_vol1_en.pdf. Viitattu: 16.11.2018.

European Parliament (2018a) *Eurobarometer Survey 89.2: Democracy on the move – European elections: One year to go*. Eurobarometer Surveys [online]. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/eurobarometer-2018-democracy-on-the-move>. Viitattu: 15.11.2018.

European Parliament (2018b) *Eurobarometer Survey 90: Taking up the challenge: From (silent) support to actual vote*. Eurobarometer Surveys [online]. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/parlemeter-2018-taking-up-the-challenge>. Viitattu: 15.11.2018.

European Parliament (2018c) *Special Eurobarometer of the European Parliament 89.2: National Factsheets*. Eurobarometer Surveys [online]. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/eurobarometer-2018-democracy-on-the-move>. Viitattu: 15.11.2018.

European Parliament (2017a) *Two years until the 2019 European elections: Special Eurobarometer of the European Parliament*. Eurobarometer Surveys [online]. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/two-years-until-the-2019-european-elections>. Viitattu: 15.11.2018.

European Parliament (2017b) *Parlamer 2017: A Stronger Voice. Citizens' Views on Parliament and the EU*. Eurobarometer Surveys [online]. European Parliament. <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/a-stronger-voice-citizens-views-on-parliament-and-the-eu>. Viitattu 16.11.2018.

European Parliament (2016a) *Major changes in European public opinion regarding the European Union*. European Parliament, exploratory study, updated November 2016. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/db4ef23e-0a8d-11e7-8a35-01aa75ed71a1/language-en>. Viitattu: 15.11.2018.

European Parliament (2016b) *Europeans in 2016: Perceptions and expectations, the fight against terrorism and radicalization: Special Eurobarometer of the European Parliament*. Eurobarometer Surveys [online]. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/europeans-in-2016-perceptions-and-expectations-fight-against-terrorism-and-radi>. Viitattu 22.11.2018.

Pew Research Center (2016) "Europeans Face the World Divided." *Pew Research Center*, 13.6.2016. <http://www.pewglobal.org/2016/06/13/europeans-face-the-world-divided/>. Viitattu 15.11.2018.

Pew Research Center (2017a) "Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats." *Pew Research Center*, 1.8.2017. <http://www.pewglobal.org/2017/08/01/globally-people-point-to-isis-and-climate-change-as-leading-security-threats/>. Viitattu 15.11.2018.

Pew Research Center (2017b) "NATO's Image Improves on Both Sides of Atlantic - European faith in American military support largely unchanged." *Pew Research Center*, 23.5.2017. <http://www.pewglobal.org/2017/05/23/natos-image-improves-on-both-sides-of-atlantic/>. Viitattu 15.11.2018.

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA

tietokayttoon.fi

ISSN 2342-6799 (pdf)
ISBN 978-952-287-619-5 (pdf)
ISBN 978-952-287-628-7 (nid.)

